ISBN 978-83-68188-19-6

Sayidyrakhimova D.S., Nasirdinova Y.A.,
Abdirakhmanova G.M., Nasirdinova U.K.,
Atamirzaeva M.KH.

SŁOWNIK TERMINÓW I POJĘĆ MEDYCZNYCH

Podręcznik naukowy

iScience
Warszawa, Poland - 2025

MINISTERSTWO ZDROWIA REPUBLIKI UZBEKISTANU
ODDZIAŁ UNIWERSYTETU KOKAND W ANDIJANIE
KAFEDRA NAUCZANIA JĘZYKÓW

Sayidyrakhimova D.S., Nasirdinova Y.A., Abdirakhmanova G.M.,
Nasirdinova U.K., Atamirzaeva M.KH.

SŁOWNIK TERMINÓW I POJĘĆ MEDYCZNYCH

(w językach angielsko-rosyjsko-uzbecko-kirgiskim)

Podręcznik naukowy

Warszawa - 2025

МИНИСТЕРСТВО ЗДРАВООХРАНЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН
АНДИЖАНСКИЙ ФИЛИАЛ КОКАНДСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
КАФЕДРА ПРЕПОДАВАНИЯ ЯЗЫКОВ

Сайидырахимова Д.С., Насирдинова Ё.А.,
Абдырахманова Г.М., Насирдинова У.К., Атамирзаева М.Х.

ГЛОССАРИЙ МЕДИЦИНСКИХ ТЕРМИНОВ И ПОНЯТИЙ
(на английском-русском-узбекском-кыргызском языках)

Научное пособие

\

Вапшава - 2025

UDC: 811.512.133+811.512.152
BBK 81. 84
C-71

Recenzenci:
Mamasaidov Abdumitalib Tashalievich *– doktor nauk medycznych, profesor Katedry Chorób Wewnętrznych nr 1 Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Państwowego w Osz (Osh State University), profesor Katedry Dyscypliny Klinicznej Międzynarodowego Wydziału Lekarskiego w Osz Uniwersytet Państwowy w Osz, Kirgistan.*

Sayidyrakhimova D.S., Nasirdinova Y.A., Abdyrakhmanova G.M., Nasirdinova U.K., Atamirzaeva M.Kh. Glosariusz terminów i pojęć medycznych; pod generałem wyd. N. S. Mamasalieva: Podręcznik naukowy – Warszawa: iScience Sp. z.o.o. – 2025. – 152 s.

Rekomendowany przez stowarzyszenie dydaktyczno-metodyczne wyższego szkolnictwa medyczno-farmaceutycznego jako słownik pojęć i pojęć dla studentów uczelni wyższych studiujących na specjalności: **„Medycyna ogólna, Farmacja, Pediatria, Stomatologia”**

ISBN 978-83-68188-19-6

© Sayidyrakhimova D.S., Nasirdinova Y.A., Abdyrakhmanova G.M., Nasirdinova U.K., Atamirzaeva M.Kh., 2025
© iScience Sp. z o. o.

УДК: 811.512.133+811.512.152
ББК 81. 84
С-71

Рецензенты:
Мамасаидов Абдумиталиб Ташалиевич *– доктор медицинских наук, профессор кафед-ры внутренних болезней №1 Медицинского факультета Ошского государственного уни-верситета (ОшГУ), профессор кафедры клинических дисциплин Международного меди-цинского факультета ОшГУ, г. Ош, Кыргызстан.*

Сайидырахимова Д.С., Насирдинова Ё.А., Абдырахманова Г.М., Насирдинова У.К., Атамирзаева М.Х. Глоссарий медицинских терминов и понятий; под общ. ред. Н. С. Мамасалиева: Научное пособие – Варшава: iScience Sp. z.o.o. – 2025. – 152 с.

Рекомендовано учебно-методическим объединением по высшему медицинскому, фарма-цевтическому образованию в качестве глоссарий терминов и понятий для студентов учреждений высшего образования, обучающихся по специальности: «**Лечебное дело, фармацевтика, педиатрия, стоматология»**

ISBN 978-83-68188-19-6

© Сайидырахимова Д.С., Насирдинова Ё.А., Абдырахманова Г.М., Насирдинова У.К., Атамирзаева М.Х., 2025
© iScience Sp. z o. o.

PRZEDMOWA

Słowniczek Terminów Medycznych jest zbiorem definicji i objaśnień kluczowych pojęć stosowanych w medycynie. Służy jako ważne narzędzie dla studentów, specjalistów i wszystkich zainteresowanych tematyką medyczną. Wprowadzenie do takiego glosariusza może obejmować następujące aspekty: Wprowadzenie do glosariusza terminów medycznych. • Słowniczek pomaga w medycynie, a także przyczynia się do dokładniejszego postrzegania informacji. • Każdy termin zazwyczaj zawiera: • Definicja: krótkie i jasne wyjaśnienie terminu. • Pochodzenie: informacja o korzeniach łacińskich lub greckich, jeśli dotyczy. • Przykłady użycia: kontekst, w którym można użyć tego terminu. • Glosariusz jest przeznaczony dla szerokiego zakresu czytelnictwo: studenci medycyny, lekarze praktykujący, pracownicy medyczni, a także pacjenci i ich rodziny. • Terminy mogą obejmować różne dziedziny medycyny, takie jak anatomia, fizjologia, patologia, farmakologia, chirurgia itp. • Zaleca się korzystanie ze słownika w w połączeniu z podręcznikami i innymi źródłami informacji, aby rozwinąć głębokie zrozumienie koncepcji medycznych. Słowniczek terminów medycznych jest niezbędnym źródłem informacji dla każdego, kto chce pogłębić swoją wiedzę z zakresu medycyny.

Promuje lepsze zrozumienie i skuteczną komunikację pomiędzy profesjonalistami a pacjentami, co ostatecznie poprawia jakość opieka medyczna. Terminologia medyczna to złożony system słów i wyrażeń używanych do dokładnego opisu różnych aspektów zdrowia, choroby, leczenia i procesów medycznych. Słowniczek terminów medycznych to przydatne narzędzie, które pomaga zarówno lekarzom, jak i pacjentom lepiej zrozumieć i zrozumieć użyj tych terminów. Znaczenie dokładności terminologii medycznej: Terminy medyczne zapewniają przejrzystość i precyzję w komunikacji między pracownikami służby zdrowia, co ma kluczowe znaczenie dla diagnozy, leczenia i opieki nad pacjentem. Stosowanie ogólnie przyjętych terminów pozwala specjalistom z różnych krajów i kultur na wymianę informacji bez nieporozumień. Dla studentów i początkujących specjalistów wiedza z zakresu medycyny terminologia jest podstawą do dalszego studiowania medycyny i dyscyplin pokrewnych. Glosariusz zawiera następujące elementy: • Termin: słowo lub fraza oznaczająca określone pojęcie. • Definicja: Jasne i zwięzłe wyjaśnienie terminu. Pochodzenie słowa, łącznie z korzeniami z łaciny lub greki. Kontekst, w jakim może występować dany termin stosowany w praktyce lekarskiej. Glosariusz przeznaczony jest dla szerokiego grona użytkowników: • Pracownicy służby zdrowia: lekarze, pielęgniarki, farmaceuci i inni specjaliści. • Studenci: przyszli lekarze i pracownicy służby zdrowia studiujący podstawy medycyny. • Pacjenci: osoby pragnące lepiej

zrozumieć swoje diagnozy i metody leczenia. Słowniczek terminów medycznych jest ważne źródło informacji dla każdego, kto ma kontakt z medycyną. Nie tylko ułatwia zrozumienie skomplikowanych koncepcji, ale także promuje skuteczniejszą komunikację dotyczącą opieki zdrowotnej. Znajomość terminologii medycznej pozwala na poprawę jakości opieki medycznej i zwiększenie świadomości pacjentów na temat własnego zdrowia.

(Autorski)

ПРЕДИСЛОВИЕ

Глоссарий медицинских терминов — это сборник определений и пояснений ключевых понятий, используемых в медицине. Он служит важным инструментом для студентов, специалистов и всех, кто интересуется медицинской тематикой. Введение в такой глоссарий может включать следующие аспекты: Введение в глоссарий медицинских терминов. • Глоссарий помогает понять сложные медицинские термины, облегчает изучение и коммуникацию в медицинской сфере, а также способствует более точному восприятию информации. • Каждый термин обычно включает: • Определение: краткое и четкое объяснение термина. • Происхождение: информация о латинских или греческих корнях, если это уместно. • Примеры использования: контекст, в котором термин может быть использован. • Глоссарий предназначен для широкого круга читателей: студентов медицинских вузов, практикующих врачей, медицинских работников, а также пациентов и их семей. • Термины могут охватывать различные области медицины, такие как анатомия, физиология, патология, фармакология, хирургия и др. • Рекомендуется использовать глоссарий в сочетании с учебниками и другими источниками информации для глубокого понимания медицинских концепций. Глоссарий медицинских терминов является важным ресурсом для всех, кто хочет углубить свои знания в области медицины. Он способствует лучшему пониманию и эффективной коммуникации между специалистами и пациентами, что в конечном итоге улучшает качество медицинской помощи. Медицинская терминология представляет собой сложную систему слов и выражений, используемых для точного описания различных аспектов здоровья, болезней, лечения и медицинских процессов. Глоссарий медицинских терминов — это полезный инструмент, который помогает как профессионалам в области медицины, так и пациентам лучше понимать и использовать эти термины. Значение медицинской терминологии .Точность: Медицинские термины обеспечивают однозначность и точность в общении между медицинскими работниками, что критически важно для диагностики, лечения и ухода за пациентами. Использование общепринятых терминов позволяет специалистам из разных стран и культур обмениваться информацией без недоразумений. Для студентов и начинающих специалистов знание медицинской терминологии является основой для дальнейшего изучения медицины и смежных дисциплин. Глоссарий включает следующие элементы: • Термин: Слово или фраза, обозначающая конкретное понятие. • Определение: Четкое и краткое объяснение термина. Происхождение слова, включая корни из

латинского или греческого языка. Контекст, в котором термин может быть использован в медицинской практике. Глоссарий предназначен для широкого круга пользователей: • Медицинские работники: Врачи, медсестры, фармацевты и другие специалисты. • Студенты: Будущие врачи и медицинские работники, изучающие основы медицины. • Пациенты: Люди, стремящиеся лучше понять свои диагнозы и лечение. Глоссарий медицинских терминов является важным ресурсом для всех, кто взаимодействует с медициной. Он не только облегчает понимание сложных понятий, но и способствует более эффективной коммуникации в сфере здравоохранения. Знание медицинской терминологии помогает улучшить качество медицинской помощи и повысить уровень информированности пациентов о своем здоровье.

(Авторы)

СОКРАЩЕНИЯ

a — adjective имя прилагательное *adv* — adverb наречие *cj*— conjunction союз *inf.* — infinitive неопределенная форма глагола

n — noun имя существительное *pl* — plural множественное число

P. P. — past participle причастие прошедшего времени *prp* — preposition предлог

pron — pronoun местоимение *sing* — singular единственное число *smb* — somebody кто-нибудь *smth* — something что-нибудь v — verb глагол

A

abdomen *n*	брюшная полость, живот	qorin p qorin bo'shlig'i, qorin
ability *n*	способность, умение	qobiliyat, mahorat
able *a* to be a.	способный, умелый; быть в состоянии, мочь	qobiliyatli, mohir bo'lmoq. qodir bo'lmoq,
abnormal *a*	неправильный; отклоняющийся от нормы; патологический	g'ayritabiiy va noto'g'ri; anormal; patologik
abnormality *n*	аномалия, отклонение от нормы	anormallik p anomaliya, me'yordan chetga chiqish
about *adv*	приблизительно; *ргр* о, об above *ргр* над, свыше	haqida adv taxminan; rgr haqida, taxminan yuqorida, yuqorida
abscess *n*	абсцесс, нарыв, гнойник	xo'ppoz
absolute *a*	абсолютный	mutlaq
absorption л	абсорбция, поглощение	yutilish
accelerate	ускоряться), учащать(ся)	tezlashtirish, tezlikni oshirish
accompany v	сопровождать, сопутствовать	hamrohlik qilmoq,
accomplish v	выполнять; заканчивать, завершать	amalga oshirmoq, bajarmoq; tugatish, ugallash
according to	*ргр* согласно, по, в соответствии с; по (чьим л.) словам	bo‘yicha, ko‘ra, muvofiq; (smb.) so‘zlariga ko‘ra
accumulate *o*	накапливать; скопляться	to'plash

ache *v* ache n	болеть; *n* боль	kasal bo‘lmoq; n og'riq
achieve v	достигать; добиваться	erishish
acid *n*	кислород	kislota, kislorod
across *prp*	через	bo'ylab orqali
act *v*	действовать; поступать; *n* акт; дело; поступок	harakat qilmoq; harakat; hol;
action *n*	действие; деятельность	harakat; faoliyat
actual *a*	подлинный, истинный	aktual,
acute *a*	острый, тяжелый *(симптом)*	o'tkir, og'ir (alomat)
add v	прибавлять, присоединять	qo'shish v
addition *n*	прибавление, дополнение; in a. to в дополнение к; кроме того	qo‘shimcha n qo‘shimcha, qo‘shimcha; a ichida. ga qo'shimcha ravishda; in a. to bundan tashqari
additional *a*	дополнительный	
adequate *a*	соответствующий; подходящий; отвечающий требованиям	adekvat va mos; mos; mos
administer	о назначать, давать *(лекарство)*	boshqarmoq yoki yozmoq, bermoq (dori)
admission *n*	поступление, прием	qabul qilish
admit v	допускать; принимать; *to be admitted to the hospital (institute)* поступать в больницу (институт)	tan olmoq, qabul qilish; kasalxonaga (institutga) yotqizish
adult *n*	взрослый человек; *a* взрослый	Kattalar, katta odam
advance *n*	выдвигать, продвигаться вперед; п успех, прогресс, продвижение	oldinga siljish, muvaffaqiyat, taraqqiyot, ko'tarilish
advice n	совет *(помощь)*	maslahat
advise v	советовать	maslahat bermoq
aerobic *a*	аэробный	aerob va aerobik
aetiology *n*	этиология *(учение о причинах болезни);* причины	etiologiya (kasallik sabablarini o'rganuvchi fan); kasallikning sabablari

	возникновения заболевания	
affect *v*	поражать *(болезнью);* производить действие, воздействовать	ta'sir qilmoq (kasallik bo'yicha); harakat qilmoq, ta'sir qilmoq
afraid *a*	боязливый; be a. (of) бояться *prp* после	qo'rquv; a bo'l. (of) qo'rqmoq;,
after	после того, как;	keyin
against *prp*	против, напротив	qarama-qarshi, qarshi
age n a man aged 30	возраст; at the a. of в возрасте; мужчина 30 лет	yosh va yosh; a da. qarilik; 30 yoshli erkak
agent *n*	агент, фактор, возбудитель	agent p agent, omil, patogen
ago *aav*	тому назад	Oldin, avval
aid *n* помощь; first a. First A. Station	первая помощь; станция скорой помощи	yordam n yordam; birinchi a. birinchi yordam; Birinchi A. Stansiya tez tibbiy yordam stantsiyasi
aim [eim] *n*	цель; v иметь целью, стремиться (к) (at)	maqsad [eim] nishon; v maqsad qo'ymoq, intilmoq (to'g'ri) (da)
air *n*	воздух; v проветривать	havo p havo; v ventilyatsiya qilish
alcohol *n*	алкоголь, спирт	spirtli ichimliklar
alimentary *a*	пищеварительный	ovqat hazm qiluvchi
all *a*	весь, целый, вся; *pron* все; a. over повсюду	butun, hamma; hamma narsani a. hamma joyda
allocation n	ассигнование	o'chirish; ajratish
allow *v*	позволять, разрешать	ruxsat berish
almost *adv*	почти; едва не	deyarli adv deyarli; deyarli
along *prp*	вдоль, по	bo'ylab ppr bo'ylab, birga
already *adv*	уже	allaqachon
also *adv*	тоже, также;	nafaqat
not only... but a.	не только..., но и	nafaqat... balki
alveolar a	альвеолярный	alveolyar
alveolus *n*	альвеолы	alveolalar
always *adv*	всегда	har doim adv doim
ambulance n	машина скорой помощи	tez yordam mashinasi
among *prp*	среди, между	orasida

amount n	количество; v составлять	miqdor
anaemia n	анемия, малокровие	anemiya, kamqonlik
anaerobic *a*	анаэробный	anaerob
analyse v	анализировать	tahlil qilish
anatomy *n*	анатомия	anatomiya n anatomiya
angina pectoris и	стенокардия, грудная жаба	yurak qisishi. yurak ishemik kasalligining shakli
another *a*	другой; еще (один)	
anterior *a*	передний	old
antibacterial *a*	антибактериальный	antibakterial
antidote *n*	противоядие	antidot
antitoxin n	антитоксин, противоядие	antitoksin
anus n	задний проход	anal teshigi
any *pron*	какой нибудь, сколько нибудь *(в вопр. иусловн. предл.);* всякий, любой *(в у тверд, предл.)*	har qanday
anybody *pron*	кто нибудь, всякий	kimdir
anyone *pron*	кто нибудь	kimdir
anything *pron*	что нибудь *(в вопр. и у слоен, предл.);* что угодно; все *(в у тверд, предл.)*	nimadir, har narsa
anywhere *adv*	везде, всюду; где нибудь, куда нибудь *(в вопр. и условн. предл.)*	Har yerda, qayerdadir, har qayerda
aorta n	аорта	aorta
apex *n*	верхушка	Apeks, tepasi
appear *n*	показываться, появляться; казаться	paydo bo‘lmoq n ko‘rinmoq, paydo bo‘lmoq; tuyuladi
appearance *n*	появление; внешний вид	ko'rinish
application *n*	применение; компресс; наложение	ariza; kompress; qoplama
apply v a. cups	применять, использовать; ставить банки	qo‘llash, qo‘llamoq, bankalar qoymoq
appoint v	назначать	tayinlamoq
appointment n	назначение	tayinlanuv

approach v	приближаться; n приближение, подход, доступ	yondashuv, yaqinlashmoq
approximately *adv*	примерно, приблизительно	taxminan
arch n	дуга; v огибать	yoy
area *n*	область; поле; пространство	maydon n maydoni; maydon; bo'sh joy
around *prp*	вокруг	atrofida
arrest n	остановка, задержка, прекращение; v задерживать, (приостанавливать	to‘xtatish, kechiktirish, tugatish; v ushlab turish, (to'xtatib turish
arterial *a*	артериальный	arterial
artery *n*	артерия	arteriya
article и	статья	maqola
artificial *a*	искусственный	sun'iy
assistant n	ассистент; помощник	yordamchi
associate *n*	связывать, соединять; *а* объединенный, связанный	bog‘lamoq, birlashgan, bog'langan
association *n*	связь, соединение	bog‘lanish
atherosclerosis n	атеросклероз	ateroskleroz
atmospheric *a*	атмосферный	atmosferaga oid
atrioventricular *a*	атриовентрикулярный	atrioventrikulyar
atrium *n (pl* atria)	предсердие	atrium, yurak dahlizi
attack *n*	атака, приступ	hujum, huruj
attend v	посещать *(лекции, собрания);* ухаживать *(за больным)*	qatnashmoq (ma’ruza, yig‘ilish); (kasallarga) qarash
attention и pay a. to	внимание; обращать внимание на	e'tibor; pay a. e'tibor berish
attitude *n*	отношение	munosabat
auscultation *n*	аускультация, выслушивание	auskultatsiya, tinglash
average *a*	средний; v составлять, равняться в среднем	o'rtacha; v miqdori o'rtachaga teng

B

bacillus (*pl* bacilli) *n*	палочка, бацилла	tayoqcha
back n	спина; *adv* назад	Bel, orqaga
backache n	боль в спине	bel og'rig'i
band n	пучок	Band, bog’
bandage v	перевязывать; л повязка	bog'lamoq, bandaj

barrier n	барьер, преграда	to‘siq
base *n*	основание, база; v основывать	Asos, asoslamoq
basic *a*	основной	asosiy
basis n	основание	asos
beat (beat, beaten)	бить(ся), ударять; n толчок, удар	urish (kaltaklash), zarba
beaten *p. p.* от **beat**	бить	urish
became *p. p.* от **become**	становиться	Bo’lmoq
because *cj*	потому что; b. of из за, по поводу	Chunki, sababli, tufayli
become (became, become) v	стать, становиться; делаться	Bo’lmoq
bed л keep one's b.	кровать, постель; лежать *(больным)* в постели	Krovat, keep one's b. kasallanib yotmoq
before *prp*	перед, до; *cj* до того, как; *adv* раньше	avval, oldin
behind *prp*	позади; за; после	Ortida, orqada
believe v	полагать, думать, считать; верить	Ishonmoq
belong v	принадлежать (to), относиться	tegishli v tegishli bo‘lmoq
below *prp*	ниже	quyida pp ostida
benign *a*	доброкачественный	Yaxshi, zararsiz
besides a	кроме того; помимо того; *prp* кроме	Bundan tashqari
between *prp*	между	orasida
bile n	жёлчь	safro
biology n	биология	biologiya
biopsy n	биопсия *(диагностическое исследование ткани, взятой из живого организма)*	biopsiya (tirik organizmdan olingan to‘qimalarni diagnostik tekshirish)
bleeding *n*	кровотечение	qon ketishi
blood *n* blood vessel	кровь; кровеносный сосуд	Qon, qon tomir
boil n	кипятить	qaynamoq, qaynatmoq
bone n	кость; *pi* кости; скелет	suyak
border n	граница; край	chegara
born *a*	рожденный	tug’ilgan
brain *n*	*(головной)* мозг	
branch *n*	ветвь; отрасль; ветка; v ветвиться	Filial, filiali

breastbone n	грудина	ko‘krak suyagi n sternum
breath n	дыхание	nafas n nafas olish
breathe n	дышать; breathe in вдыхать; b. out выдыхать	nafas olmoq; nafas olish b. out nafas chiqarish
breathlessly *adv*	задыхаясь; затаив дыхание	nafas qisilgan holda
breathlessness n	одышка	nafas qisishi
bring (brought, brought) v	приносить; b. up воспитывать; bring about вызывать	olib kelmoq (keltirmoq)
broad *a*	широкий	keng
bronchial *a*	бронхиальный	bronxial
brouchiole n	бронхиола	bronxiola
brouchitis n	бронхит	bronxit
brought *past, p. p* от bring	приносить	olib kelmoq
build (built, built) *v*	строить	qurish (qurilgan)
building n	здание	bino
built *past p. p.* от build	строить	qurilgan
by *prp*	к, у (рядом)	bilan oldida yonida yaqinidagi yaqinidan deb

C

caecum	слепая кишка	ko'richak
call n	вызов; v называть; звать; c. in вызывать *(врача);* so called так называемый	qo'ng'iroq
canal n	канал	kanal
cancer n	рак	saraton
capacity n	емкость; объем; свойство; способность; жизненная емкость легких	sig'im, hajm vital c. of the lungs o'pkaning hayotiy sig’imi
capillary n	капилляр	kapillyar
carbohydrate n	углевод	uglevod
carbon dioxide	углекислый газ	karbonat angidrid
carcinima n	карцинома *(злокачественное новообразование)*	karsinoma

card n	карточка; билет; examination c. экзаменационный билет; patient's c. карточка больного	karta; chipta patient's c. - bemor kartasi
cardiac *a*	сердечный	yurakga oid
cardiologist n	кардиолог	kardiolog
cardiovascular *a*	сердечно сосудистый	yurak-qon tomir
care n	забота, уход; обслуживание; наблюдение; v *заботиться (for);* ухаживать (about); питать интерес к чему л.	G’amho’rlik G’amho’rlik qilmoq
carry *v*	нести, носить; переносить; c. on вести; c out выполнять; проводить	ko‘tarmoq, olib yurish
cartilage n	хрящ	Tog’ay
case n in c. Of. c. history (report)	случай; в случае; история болезни	hodisa, tasodif c. history (report) kasallik tarixi
catarrh n	воспаление слизистой оболочки, катар	shilliq qavatining yallig'lanishi
catch (caught, caught) v	схватить; заболеть; заразиться	Ushlash, tutish, kasal bo'lish; kasallanish
caught *past, p. p.* от catch	ловить	Ushlash, tutish
causative agent	возбудитель	qo'zg'atuvchisi sabab
cause v	вызывать, причинять; причина	Sabab, sabab bo’lmoq
cavity n	полость; каверна; впадина	bo'shliq
cell *n*	клетка	hujayra
cellular a	клеточный	uyali
certain *a*	некоторый; некий; определенный	ma'lum va ba'zilari; ba'zilari; aniq
cervical *a*	шейный	Bo’yinga oid, bachadon bo'yniga oid
chalky *a*	меловой; известковый	bo'r
chamber n	камера	kamera
change v	изменяться), менять (ся); n изменение	o‘zgartirish
characteristic *a*	характерный	xarakterli
characterize v	характеризовать	xarakterlash

chart л temperature c. patient's c.	таблица; график; диаграмма; схема; карта; температурный лист; карточка больного	Jadval, diagramma, sxema, xarita harorat jadvali, bemor kartasi
chemist л a chemist's a'chemist's department	аптекарь, фармацевт; аптека; отдел ручной продажи	Kimyogar: farmatsevt, kimyogar bo'limi
chemistry n	химия	kimyo
chemotherapy n	химиотерапия, лекарственная терапия	kimyoterapiya, dori terapiyasi
chest n	грудная клетка	ko’krak qafasi
childhood n	детство	bolalik
chill n	озноб	
cholecystitis n	холецистит	xoletsistit;
choose (chose, chosen)	и выбирать, избирать	tanlash (tanlangan, tanlangan)
chronic *a*	хронический, застарелый *(о болезни)*	Surunkali, eski (kasallik haqida)
circulation n systemic c. pulmonary c.	циркуляция, кровообращение; большой круг кровообращения; малый (легочный) круг кровообращения	Aylanma, aylanish, qon aylanish, qon aylanish tizimi, o'pka qon aylanishi;
citizen n	гражданин	Fuqaro
clear *a*	ясный; чистый; прозрачный; v очищать	Toza, musaffo Tozalash
clinical *a*	клинический	Klinik
coagulation n	коагуляция, свертывание крови	ivish n koagulyatsiya, qon ivishi plastinka; v qopqoq, konvert coccus (pl cocci) n koksiks n koksiks sovuq n; tutmoq va bilan. yo'g'on ichak n. yo'g'on ichak (katta) rang n rang; v bo'yoq
coat n	оболочка, налет; v покрывать оболочкой, окутывать	palto, qobiq
coccus *(**pl** cocci)* n	кокк, шарообразный микроорганизм	kokk, sharsimon mikroorganizm
coccyx n	копчик	Dumg'aza
cold n to catch a c.	простуда; простудиться	sovuq, shamollash

collapse n	коллапс, резкий упадок сил; спадение	Kollaps, yiqilish, to‘satdan kuchini yo‘qotmoq; pasayish
colon n. colour n цвет; v	ободочная кишка *(толстая)* окрашивать	yo'g'on ichak (katta)
colour n\v	цвет; окрашивать	rang; bo'yoq
combine *n*	соединять, объединяться)	birlashtirmoq, birlashtirmoq;
common *a*	обычный; общий; распространенный	umumiy va oddiy
communication n	связь, сообщение	muloqot n aloqa
complain *u* (of) complaint *n*	жаловаться (на) жалоба	shikoyat va shikoyat (of) shikoyat n shikoyat
complete n	заканчивать, завершать; *а* законченный; полный	Tugatmoq Tugallangan
complicate v **complicated** *a*	усложнять; осложнять; сложный; запутанный	murakkablashtirmoq v murakkablashtirmoq; murakkablashtirmoq; murakkab va murakkab; chalkash compose v xulosa n, xulosa; chizish va chiqish hosil qilish
compose *v* be composed of	составлять; состоять из	tuzmoq; dan iborat bo'lishi
conclusion *n* draw a c	вывод, заключение; сделать вывод	xulosa
condition	состояние *(здоровья);* условие	ahvoli (sog'lig'i); holat
conditioned *a*	условный	shartlangan
confirm	подтверждать	tasdiqlang
congenital *a*	врожденный	tug'ma va tug'ma
connect v	соединять, связывать	ulanish, bog‘lamoq, bog‘lanmoq
consider v	считать, полагать; думать; рассматривать	hisoblamoq, ko‘rib chiqmoq, ishonmoq
considerable *a*	значительный	muhim
consist v (of)	состоять (из)	iborat
consolidation *n*	консолидация; уплотнение, затвердевание	konsolidatsiya; siqilish, qattiqlashish
constant *a*	постоянный	doimiy
constipation *n*	запор	qabziyat
construct v	сооружать, строить	qurish

consult *v* to c. a doctor	советоваться; обратиться к врачу	maslahatlashmoq
contact *n*	контакт	aloqa qilish; nazorat qilish, boshqarish; nazorat qilish;
contain v	содержать в себе, вмещать	o'z ichiga oladi
contract v	сокращаться)	shartnoma qisqarmoq
contraction n	сокращение	qisqarish
contribute *n*	способствовать, содействовать	hissa qo‘shmoq, targ‘ib qilmoq
control и	контроль; управление; *v* управлять; контролировать; проверять; купировать *(боль, болезнь)*	Nazorat, nazorat qilish, tekshirish, engillashtirmoq (og'riq, kasallik)
convalescence *n*	выздоровление	rekonvalessensiya n tiklanish
convert v	превращать	aylantirish
coronary *a*	коронарный	koronar
corpse *n*	труп	murda
corpuscle *n*	тельце, клетка	tanacha, hujayra
corpuscular *a*	клеточный, корпускулярный	hujayrali, korpuskulyar
correct v	исправлять, поправлять; а правильный	tuzatish v to‘g‘rilamoq, to‘g‘rilamoq; va to'g'ri
cortex n	кора *(головного мозга)*	n korteks (miya)
cortical *a*	относящийся к коре *(головного мозга)*	kortikal va korteks (miya) bilan bog'liq
cough *n* a bad c	кашель; v кашлять; сильный кашель	yo'tal; kuchli\yomon yo'tal
could *past* от can	мочь	qila olmoq
count *n* do (make) smb's blood c	счет, подсчет; и подсчитать; считать; делать (провести) подсчет количества клеток крови	Sanash, hisoblash; qon hujayralari sonini sanash
course *n*	курс, течение; ход, направление	Kurs, yo’nalish
cover v	покрывать; закрывать	Qopqoq, yopmoq sikl v tsikli tsitoskopiya p
cranial *a*	черепной	Kranial, boshsuyagi
credit test	зачет	kredit testi
crepitation *n*	крепитация, хруст, потрескивание	Krepitatsiya, krepitatsiya, siqilish, tirqish

culture *n*	культура; посев	Madaniyat ekin
cure v	вылечивать (of); л излечение	davolash; davo
cut (cut, cut) v	резать	kesish
cutaneous *a*	кожный	teri
cyanosis *n*	цианоз, синюшность	Siyanoz, ko'kimtirlik
cycle v	цикл	Sikl
cystoscopy *n*	цитоскопия, исследование мочевого пузыря (цистоскопом)	Sitoskopiya, quvuqning ichki yuzasini tekshirish

D

damage *n*	повреждение, поражение; v повреждать	zarar, mag'lubiyat; zarar yetkazmoq
danger n	опасность	xavf
dangerous *a*	опасный	xavfli
date n	дата	sana
dead *a* d. body	мертвый, неживой; труп	o'lik, jonsiz; d. tana jasad
deal, dealt v (with)	иметь дело с; обращаться с	Muomala, muomala qilmoq
dean n декан		dekan
death n d. rate	смерть; смертность	o'lim; d. o'lim darajasi
decide v	решаться	qaror qilmoq
decision n	решение	Qaror
decrease v	уменьшаться, падать; понижаться	pasayish, tushish
deep a	глубокий	chuqur
defect n	недостаток, порок	nuqson
definite *a*	определенный, точный	aniq
degree *n*	степень; ученая степень; градус	daraja; ilmiy daraja
delicate *a*	тонкий, слабый *(о здоровье);* хрупкий	nozik, zaif (salomatlik haqida); mo'rt
delirium n	бред, бредовое состояние	deliriya, aqldan ozgan holat
deliver v	читать *(доклад, лекцию);* снабжать, доставлять	o'qish (ma'ruza, ma'ruza); yetkazib berish
demand v	требовать	Talab, talab qilmoq

department *n* in patient d. out patient d. prescription d.	отделение; факультет, кафедра; стационарное отделение; амбулаторное (поликлиническое) отделение; рецептурный отдел	bo'limi; fakultet, kafedra; bemor statsionar bo'limi; bemor ambulatoriya (poliklinika) bo'limi retseptura bo'limi
depend v (on, upon)	зависеть от	bog'liq bo'lmoq rivojlanish biror narsaga (o'zini) bag'ishlamoq, taslim bo'lmoq diabet va diabet diagnostika v tashxis qo'ymoq tashxis
description n	описание	tavsif
destroy v	разрушать, уничтожать	yo'q qilmoq
determine v	определить (ять); устанавливать	aniqlash,
develop v	развивать (ся); обнаруживать(ся); появляться; разрабатывать; создавать	rivojlanmoq; paydo bo'lmoq; rivojlanish va rivojlanishni yaratish
development n	развитие	rivojlanish;
deviate v	отклоняться, отступать *(от нормы)*	chetga chiqmoq, ketmoq (normadan)
devote v	посвящать (себя), отдаваться чему л. (to)	biror narsaga (o'zini) bag'ishlamoq, taslim bo'lmoq
diabetes n	диабет	diabet
diagnose v	ставить диагноз	diagnostika v tashxis qo'ymoq
diagnosis *pl* (es) n make (establish) a d.	диагноз; поставить диагноз	tashxis; tashxis qo'yish (o'rnatish)
diameter n	диаметр	diametr
diaphragm n	диафрагма	diafragma
die v	умирать	o'lish
diet n	диета	dieta parhez n har xil va har xil,
different *a* (from); be d. from	различный, разный; отличный от отличаться от	har xil; dan farqli (dan); bo'l d. dan farq qiladi
differentiate v	дифференцировать	farqlamoq v farqlanmoq

diffuse *a*	диффузный, разлитой	diffuz va tarqoq, to'kilgan
diffusion n	диффузия, распространение; проникание	diffuziya n tarqalish, tarqalish; kirib borish
digestion	пищеварение, переваривание, усвоение пищи	ovqat hazm qilish hazm qilish,, ovqatni assimilyatsiya qilish (xia) kamaytirmoq difteriya va yo'nalish n yo'qolmoq v Discover v
dilate v	расширяться), увеличиваться), растягивать (ся)	kengaymoq v kengaytirmoq), kattalashtirmoq), cho‘zmoq
dilute v	разводить, разбавлять	suyultirmoq v suyultirmoq, suyultirmoq
diminish v	уменьшать (ся); убавлять(ся); слабеть, ослаблять	v kamaytirmoq (xia); kamaytirish); zaiflashtirmoq, zaiflashtirmoq
diphtheria n	дифтерия	difteriya
direction n	направление, указание *(на выполнение чего л.)*	yo'nalish, ko'rsatma (biror narsa qilish
directly *adv*	прямо, непосредственно; немедленно	to‘g‘ridan-to‘g‘ri, bevosita; darhol
disappear v	исчезать	yo'qolmoq
discharge v d. out	выделять; выписывать *(больного из больницы)* (from); n выделение(я); отделяемое; выписка; выбрасывать	tushirish v ajratmoq; chiqarish (kasalxonadan bemor) (dan); n tanlov(lar); ajratilgan; tushirish; d. tashqariga
discoid *a*	дисковидный	disksimon
discomfort n	неприятное самочувствие, беспокойство; недомогание; v беспокоить, причинять неудобство	noxush tuyg‘u, tashvish; bezovtalik; v bezovta qilmoq, noqulaylik tug‘dirmoq

discover v	открывать,, делать открытие	ochmoq, kashfiyot qilmoq
discovery n	открытие	kashfiyot
disease n	болезнь, заболевание	Kasallik
disintegrate v	распадаться	parchalanmoq
dissect v, dissecting room	препарировать секционная	ajratmoq, parchalamoq
disturbance n	расстройство, нарушение; повреждение	tartibsizlik, bezovtalik; zarar
divide v	делить, разделять	bo'lmoq, ajratmoq
dosage n	дозировка	dozasi
dose n	доза	doza
doubt n	сомнение; v сомневаться	Shubha shubhalanmoq
down *prp*	по, вниз	pastga
drive (drove, driven) v	ехать	haydash
drop v	падать; капать; закапывать (info); n падение; капля	tushmoq; tomchilatib yuborish;
drove *past* от drive	ехать	haydash
drug n; drug cabinet	лекарство аптечка	dori; dori shkafi
dry *a*	сухой; v сушить; вытирать	quruq; quritish artish
duct n	проток	kanal
due *a* d. to be d. to	обусловленный; должный; надлежащий; вследствие, благодаря, из за, в связи с; быть обусловленным, обусловливаться	tegishli va shartli; muddati; to'g'ri; natijasida, sababdan, dan
dull *a*	тупой	zerikarli va ahmoq
dullness n	тупость, притупление	xiralik
duodenal *a*	относящийся к двенадцатиперстной кишке	o'n ikki barmoqli ichak bilan bog'liq
duodenum n	двенадцатиперстная кишка	o'n ikki barmoqli ichak
duration n	продолжительность	davomiyligi

during *prp*	во время; в течение	davomida
duty n be on d. a doctor on d.	долг; обязанность, дежурство; дежурить; дежурный врач	burch; bo'l d. navbatchilikda bo'lish; shifokor d. navbatchi shifokor
dyspnea n	одышка	nafas qisilishi

E

ear n	ухо	Quloq
early *a adv*	ранний; рано	Erta
easy *a*	легкий	oson
edema n	отек	shish n shish
education n	образование	ta'lim
effective *a*	эффективный, действенный; полезный	samarali foydali
efficiency n	эффективность, действенность	samaradorlik
effort n	усилие	harakat, urinish
either... or *cj*	или... или (либо... либо)	yoki... yoki
elasticity n	эластичность	elastiklik
elderly a	пожилой	keksalar
electrocardiogram n fake an electrocardiogram	электрокардиограмма; снять электрокардиограмму	elektrokardiogramma
elevation n	повышение, поднятие	balandlik n ortish, ko‘tarilish
eliminate v	устранять, ликвидировать, уничтожать	bartaraf etish v yo‘q qilmoq,
emergency n	неотложный случай; *a* срочный, неотложный	favqulodda n shoshilinch holat; va shoshilinch, shoshilinch
emotion n	эмоция, возбуждение	tuyg‘u, hayajon
employ v	применять, использовать	Ishlatish, qo‘llash
empty *a*	пустой	Bo’sh
enable v	давать возможность (право)	imkoniyat berish (huquq)
ending n	окончание	Tugash, nihoya
endocarditis n	эндокардит	endokardit
endocrine *a*	внутрисекреторный, эндокринный	intrasekretor, endokrin
enlarge v	увеличиваться), расширять(ся), разрастаться)	Kattalashtirish, oshirish, kengaytirish,
enlargement n	расширение	kengayish

enough *adv*	достаточно	yetarli
enter v	входить; поступать	kiritmoq
entire *a*	весь, целый	butun
entrance n	поступление; вход	kirish
environment n.	окружающая среда	Atrof-muhit
epidemic n.	эпидемия; *a* эпидемический	Epidemiya
epigastric *a*	эпигастральный, надчревный	epigastral
equip v	оборудовать	jihozlamoq
erosion n	эрозия, разъедание	eroziya, korroziya
eruption n	высыпание, сыпь	portlash n otilib chiqish, toshma
erythrocyte n	эритроцит, красная кровяная клетка	eritrotsitlar, qizil qon tanachalari
esophagus n	пищевод	qizilo'ngach
establish v	устанавливать	o'rnatish
estimate v	оценивать, определять; вычислять	Baho berish, aniqlash; hisoblash
even *a adv*	ровный; даже	hatto
ever *adv*	когда либо	qachon
everybody *pron*	каждый, всякий, все *(о человеке)*	Hamma, hammani
everything *pron*	все *(о предмете)*	hamma narsani
everywhere *adv*	везде, всюду	Har yerda
evidence n	очевидность, основание; доказательство; признак(и); показание	dalil n dalil, asos; ko’rsatma
evident *a*	очевидный, явный	ravshan aniq
exact *a*	точный	aniq
examination n	экзамен; обследование	imtihon
examine v	осматривать; обследовать; экзаменовать	tekshirmoq; tekshirish, ko’zdan kechirmoq
except *prp* e. for	исключая, кроме; за исключением	bundan mustasno
exchange n	обмен; v обменивать(ся)	Almashish, almashinuv
excited *a*	взволнованный; возбужденный	hayajonli; hayajonlangan
exclude v	исключать	istisno qilmoq
exertion n on e.	напряжение, усилие; нагрузка; при напряжении, при нагрузке	taranglik, yuk; on e. kuchlanishda, yukda
exist v	существовать, быть	mavjud bo'lmoq

existence	наличие; существование; жизнь	mavjudlik
expect v	ожидать, предполагать	kutish, taxmin qilish
expense n at the e. of	стоимость; затрата, расход; за счет	xarajat, at the e. of hisobiga
experience n	опыт *(накопленный, приобретенный); v* испытывать, чувствовать *(боль);* ощущать	tajriba n tajriba (to‘plangan, orttirilgan);
expert n	эксперт, специалист	Ekspert mutaxassis
extend v	простираться), распространяться); увеличивать; расширять, продлевать	Kengaytirish, uzaytirish, kattalashtirish, ko'paytirish
extract v	выделять; удалять	Ekstrakt, o'chirish
extrahepatic *a*	внепеченочный	jigardan tashqari
extreme *a*	крайний, чрезвычайный	ekstremal va haddan tashqari
extremity n	конечность	oyoq-qo‘l
eye n	глаз	ko'z
eyeball n	глазное яблоко	ko'z olmasi

F

face (v)	лицом	turish; yuz
facial (a)	лицевой	yuzga oid
fail (to do smth)	потерпеть неудачу	muvaffaqiyatsizlikka uchramoq; qila olmaslik; imtihonda o‘tmaslik
failure (n)	неудача	to‘xtash; shikastlanish; yurak f. — yurak faoliyatining to‘satdan to‘xtashi
fall (fell, fallen) (v)	падать	tushmoq; kamaymoq; f. asleep — uxlab qolmoq; f. ill with — kasal bo‘lish
fallen (p. p.)	упавший	tushgan
far (adv)	далеко	uzoq; sezilarli; a — uzoq
fat (n)	жир	yog‘; a — yog‘li, semiz
fatal (a)	фатальный	o‘limga olib keluvchi, o‘lat
fatigue (n)	усталость	charchoq, charchash
favourable (a)	благоприятный	qulay, foydali
feature (n)	особенность	(xarakterli) belgi, xususiyat
fed (past, p. p.)	накормленный	boqilgan
feed (fed, fed) (v)	кормить	boqmoq; oziqlanmoq

feeding (v)	кормление	oziqlanish
feel (felt, felt) (v)	чувствовать	his qilmoq; f. well — yaxshi his qilmoq; f. bad — yomon his qilmoq
feeling (n)	чувство	his, sezgi
fell (past)	упал	tushdi
fellow-student (n)	сокурсник	kursdosh
felt (past, p. p.)	почувствовал	his qilgan
female (n)	женщина	ayol
fermentation	ферментация	fermentatsiya, qaynash
fever (n)	лихорадка	isitma, layoqat; temperatura
fiber (n)	волокно	tolalar
fibrillation (n)	фибрилляция	titrash, fibrillyatsiya
fibrons (a)	фиброзный	tolali, fibröz
field (n)	поле	maydon; soha, faoliyat sohalari
fight (fought, fought) (v)	бороться	kurashmoq; n — kurash
fill in (v)	заполнять	to‘ldirmoq, yozmoq
find (found, found) (v)	находить	topmoq; xulosa chiqarmoq; f. out — aniqlamoq
finding (n)	находка	topish; pl — ma’lumotlar, natijalar
fine (a)	хороший	mayda, nozik
finger (n)	палец	barmoq
first of all	прежде всего	avvalo
fix (v)	фиксировать	o‘rnatmoq, belgilamoq; mustahkamlash
flexible (a)	гибкий	harakatlanuvchan
flexibility (n)	гибкость	harakatlanuvchanlik
flow (n)	поток	oqim; v — oqmoq, aylanish
fluid (n)	жидкость	suyuqlik
focus (pl foci ['fosai'])	фокус	nuqta (nuqtalar)
follow (v)	следовать	rioya qilmoq, ergashmoq; tushunmoq
follow-up (n)	продолжение	uzoq muddatli natijalar; a — keyingi
food (n)	еда	oziq-ovqat; ovqatlanish mahsulotlari
foot (pl feet)	нога	oyoq (stupa); fut (o‘lchov birligi = 33 sm); разг. v — xarajatlarni to‘lamoq
for (prp)	для	davomida; uchun; dan; uchun; sababli; chunki
forearm (n)	предплечье	bilak

foreign (a)	иностранный	xorijiy; begona; boshqa turdagi
form (v)	формировать	shakllantirmoq
formulate (v)	формулировать	formulalamoq
fought (past, p. p.)	боролся	kurashdi
found (past, p. p.)	нашел	topdi
founder (n)	основатель	asoschi
free (a)	свободный	erkin; bepul; u - ozod qilmoq; f. of charge - bepul
frequently (adv)	часто	tez-tez, ko‘p marta
from (prp)	из	dan; dan; bilan; f.... to (till) - dan... gacha
function (n)	функция	funktsiya; v — faoliyat yuritmoq
further (adv)	дальше	yanada, keyingi; a - keyingi
future (n)	будущее	kelajak; a - kelajakdagi

G

gain (v)	приобретать, получать; достигать	olish; erishmoq
gallbladder (n)	желчный пузырь	safroqli pufak
gangrene (n)	омертвение ткани; гангрена	gangrena
gargle (v)	полоскать (горло)	chayqamoq
gas (n)	газ	gaz
gastric (a)	желудочный	oshqozonli
gave (past)	от give давать	berdi
	general (a)	общий; генеральный
umumiy; bosh		
generally (adv)	обычно, вообще	odatda, umuman get (got, got) (v)
получать; g. down спуститься	olish; tushmoq; kirish	
give (gave, given) (v)	дать, давать	berish; i. away — oshkor qilmoq
given (p. p.)	от give давать	berilgan
	gland (n)	железа
bezlar		
go (went, gone) (v)	идти, ехать	bormoq; kelmoq
got (past, p. p.)	от get получать	oldi
government (n)	правительство	hukumat
gradually (adv)	постепенно, последовательно	asta-sekin
graduate (v)	заканчивать (высшее учебное заведение)	bitirmoq
graduation (n)	окончание (вуза)	bitirish
grayish (a)	сероватый	kulrang
grew (past)	от grow расти	o'sdi

grow (grew, grown) (v)	расти; становиться	o'smoq; bo'lish
grown (p. p.)	от grow расти	o'sgan
growth (n)	рост; увеличение	o'sish; ko'payish

H

haemorrhage (n)	кровотечение	qon ketishi
half (n)	половина	yarmi
happen (v)	случаться, происходить	ro'y berish
hard (a)	трудный, упорный	qiyin; mustahkam
harm (n)	вред; v вредить	zarar; zarar bermoq
headache (n)	головная боль	bosh og'rig'i
health (n)	здоровье	salomatlik
heart (n)	сердце	yurak
heavy (a)	тяжелый, плотный	og'ir
hemoglobin (n)	гемоглобин	gemoglobin
hepatic (a)	печеночный	jigarli
hepatitis (n)	гепатит	gepatit
here (adv)	здесь, сюда	bu yerda
hereditary (a)	наследственный	merosxo'r
high (a)	высокий	baland
higher (a)	высший; h. education высшее образование	oliy; oliy ta'lim
himself (pron)	сам, себя	o'zi
history (n)	история	tarix
hoarse (a)	хриплый, сиплый	qichqiramoq
hold (held) (v)	держать; проводить	ushlamoq; o'tkazmoq
hollow (a)	полый	bo'sh
hospitalize (v)	госпитализировать	kasalxonaga yotqizmoq
hostel (n)	общежитие	yotoqxona
hot (a)	горячий, жаркий	issiq
hour (n)	час	soat
how (adv)	как, каким образом	qanday
however	однако, тем не менее	ammo, shunga qaramay
human (a)	человеческий	insoniy
hypochondrium (n)	подреберная область	qorin osti hududi
hypothalamus (n)	гипоталамус	gipotalamus

I

if	если; part, ли	agar
ileum	подвздошная кишка	ilium
immediately	немедленно	darhol
immunity	иммунитет	immunitet
impair	повреждать, ухудшать, нарушать	zarar yetkazmoq; yomonlashtirmoq
importance	важность, значительность	ahamiyat
important	важный, значительный	muhim
improve	улучшать (ся)	yaxshilamoq

improvement	улучшение	yaxshilanish
impulse	импульс	impuls
incidence	число (случаев), частота (заболеваний)	holatlarning soni; kasalliklar chastotasi
incision	разрез	kesish
include	заключать, содержать в себе, включать	o'z ichiga olmoq; kiritmoq
income	доход	daromad
increase	увеличивать(ся), повышать(ся); усиливаться	oshirmoq; kuchaymoq
incubation	инкубационный период	inkubatsiya davri
indicate	показывать; указывать	ko'rsatmoq; belgilamoq
individual	индивидуальный	individual
induration	уплотнение (ткани)	qattiqlashish
ineffective	недействительный, неэффективный	samarasiz; noqulay
infant	младенец, ребенок до 2-х лет	chaqaloq; 2 yoshgacha bola
infectious	заразный, инфекционный	yuqumli
infective	заразный	yuqumli
inflammation	воспаление	yallig'lanish
influence	влияние, действие, воздействие	ta'sir; ta'sir ko'rsatmoq
inhibit	подавлять, тормозить, задерживать	to'xtatmoq; sekinlashtirmoq
inhibition	торможение	to'xtatish
inhibitor	тормозящий агент; замедлитель	sekinlashtiruvchi agent
initial	первоначальный; предварительный	dastlabki; oldingi
inject	вводить жидкость; делать инъекцию	in'ektsiya qilmoq
injection	впрыскивание, введение, инъекция	in'ektsiya
injure	повреждать; поражать; травмировать	jarohatlamoq
injury	повреждение	jarohat
inner	внутренний	ichki
insect	насекомое	hasharot
inside	внутри, внутрь	ichkarida
insist	настаивать (on)	talab qilmoq
instead of	вместо, взамен	o'rniga
institution	учреждение	muassasa
instruction	инструкция, указание	ko'rsatma

insufficiency	недостаточность, недостаток	yetarli emaslik
intensify	напряженность, сила	kuchaytirish
intermittent	перемежающийся, прерывистый	aralashib turuvchi
internal	внутренний	ichki
interspace	промежуток	bo'shliq
interval	интервал, перерыв; промежуток	intervallar
intestine	кишечник; кишка	ichak
intolerably	невыносимо	chidab bo'lmaslik
intoxication	интоксикация, отравление	zaharlanish
infrahepatic	внутрипеченочный	ichki jigarli
intramuscular	внутримышечный	mushak ichiga
intravenous	внутривенный	qon tomiriga
introduce	вводить	tanishtirmoq
invade	вторгаться; поражать (болезнью)	bostirmoq; kasallik bilan zararlamoq
invasion	инвазия, вторжение	invazion; bostirish
investigate	исследовать	tadqiqot qilmoq
investigation	исследование	tadqiqot
involve	поражать, вовлекать	jalb etmoq; zararlamoq
iron	железо	temir
irregular	неровный, нерегулярный; неправильный	notekis; noqulay
irritation	раздражение	bezovtalik
isolate	отделять, изолировать; выделять	ajratmoq; izolyatsiya qilish

J

jaundice	желтуха, желтушность	sariqlik
jejunum	тощая кишка	to'sh ichak
join	связывать, соединяться; вступать	qo'shilmoq; kirishmoq
joint	сустав; совместный, объединенный	bo'g'im; birlashgan
journal	журнал	jurnal
juice	сок	sharbat
just	только что; точно; как раз; именно	aynan; faqat

K

keep (kept, kept)	держать, хранить	saqlamoq
kept	прошедшее время от keep	saqlangan
kidney	почка	buyrak

kind	добрый; вид, род	yaxshi; tur, nav
knowledge	знание(я); знания по медицине	bilim; tibbiyot bo'yicha bilim

L

lain	прошедшее время от lie	yotgan
language	язык	til
larynx	гортань	g'ozak
last	продолжаться; последний; прошлый	davom etmoq; oxirgi
late	поздний; поздно	kech; kechki
lately	за последнее время, недавно	oxirgi paytlarda; yaqinda
lateral	боковой, латеральный	yon tomondan
lay	прошедшее время от lie	yotgan
layer	слой	qatlam
lead (led, led)	вести, приводить	boshqarmoq
leave (left, left)	покидать, оставлять; уходить из	tark etmoq; qoldirmoq
leg	нога, голень	oyoq
length	длина, длительность; в длину	uzunlik; davomiylik
lesion	повреждение, поражение; рана	zararlanish; yara
lest	чтобы не	qilmaslik uchun
let	позволять; пусть он (они); давайте читать	ruxsat bermoq; kelsin o'qiylik
leucocyte	лейкоцит, белая кровяная клетка	leykotsit
leucocytosis	лейкоцитоз, увеличение числа белых клеток	leykotsitoz
level	уровень, количество	daraja; miqdor
library	библиотека	kutubxona
lie	лежать	yotmoq
ligament	связка	bog'lam
light	легкий; светлый	engil; yorug'
like	подобный, похожий; нравиться	o'xshash; yoqtirish
likely	вероятно	ehtimol
limit	ограничивать; граница, предел	cheklamoq; chegar
lip	губа	lab
listen	слушать (to); прослушивать (to)	tinglamoq
liver	печень	jigar
lobar	долевой; лобарный	lobar

lobular	дольчатый; дольковый	bo'lakli
local	местный, локальный	mahalliy
localize	локализоваться	lokalizatsiya qilish
locate	расположить; определять локализацию	joylashmoq; joyini aniqlash
long	длинный	uzun
look	смотреть (at); выглядеть	qaramoq; ko'rinmoq
lose	терять	yo'qotmoq
lost	прошедшее время от lose	yo'qotilgan
loud	громкий	baland
low	низкий	past
lower	нижний	pastki
lumbar	поясничный	bel
lung	легкое	o'pka
lymphatic	лимфатический	limfa

M

main	главный; основной; in the m. в основном	asosiy; muhim; asosan
majority	большинство	ko'pchilik
malaise	недомогание	noqulaylik
male	мужчина	erkak
malignant	злокачественный	yomon, zlokachestvennyy
manifestation	проявление	namoyon bo'lish
manipulation	манипуляция	manipulyatsiya
mark	оценка; отметка; v отмечать	baho; belgi; belgilamoq
marked	заметный, выраженный	aniq, ifodalangan
mass	масса; опухоль	massa; o'sma
master	овладевать, глубоко изучать	egallamoq, chuqur o'rganmoq
matter	вещество; материал; сущность; дело	moddiy; material; muhim masala
what's the m. with you?	Что с вами?	Sizda nima bo'lyapti?
maximal	максимальный	maksimal
meal	еда, пища; принятие пищи	ovqat; taom
mean (meant, meant)	означать, иметь в виду	anglatmoq, nazarda tutmoq
means	средство, способ	vosita; usul
by means of	по-средством, при помощи	yordamida
meant (past, pp. of mean)	означать	anglatgan
measure	измерять; мера	o'lchamoq; o'lchov

mechanism	механизм	mexanizm
mediastinum	средостение	o'rtacha joy
medicine	лекарство; медицина	dori; tibbiyot
meet (met, met)	встречать	uchrashmoq
member	член (семьи, партии)	a'zo
membrane	перепонка; оболочка; мембрана	pardoz; membrana
membraneous	перепончатый	pardali
mental	умственный, душевный; психический	aqliy; ruhiy
met (past, pp. of meet)	встречать	uchrashgan
metabolic	относящийся к обмену Веществ скорость обмена веществ	almashinishga oid m rate. metabolizm tezligi
metabolism	обмен веществ	metabolizm
method	метод	usul
microbiology	микробиология	mikrobiologiya
microorganism	микроорганизм, микроб	mikroorganizmlar
microscope	микроскоп	mikroskop
middle	средний; n середина	o'rtacha; o'rtada
might (past of may)	мочь	qila olish
mild	мягкий; слабый; легкий	yumshoq; zaif
mitral	митральный	mitral
moderate	умеренный, средний	o'rtacha
moist	влажный	namlik
month	месяц	oy
mortality	смертность	o'lim darajasi
mouth	рот	og'iz
move	шевелить(ся); двигаться	harakat qilmoq; siljimoq
movement	движение	harakat
mucopurulent	слизистогнойный	shilliq-g'ovak
mucosa	слизистая оболочка	shilliq qoplama
mucous	слизистый	shilliq
mucus	слизь	shilliq
multiply	размножаться	ko'paytirmoq
murmur	шум (в сердце)	shovqin
muscle	мышца	mushak
mycobacterium tuberculosis	туберкулезная палочка	tuberkulyoz palochkasi

N

natural	натуральный, естественный	tabiiy; tabiiy holat
nature	природа, характер	tabiat; xarakter
nausea	тошнота	qusish
nearby	поблизости; ближний	yaqin; yaqin joyda
necessary	необходимый, нужный	zarur; kerak
neck	шейка, шея	bo'yin; bo'yin qismi
need	нуждаться в чем-л; нужда, потребность	ehtiyoj; zarurat
neither... nor	ни... ни	na... na
nerve	нерв	nerv
nervous	нервный; взволнованный	nervli; hayajonlangan
neurogenous	неврогенный, нервного происхождения	nevrogenik, nerviy kelib chiqishi
neurologist	невропатолог	nevropatolog
neutralize	нейтрализовать	neytrallash
never	никогда	hech qachon
next	следующий, будущий	keyingi; kelgusi
nobody	никто	hech kim
node	узел; нарост, утолщение	tugun; o'sish
nodule	узелок	tuguncha
noise	шум	shovqin
nose	нос	burun
note	отмечать; замечать	belgilamoq; e'tibor bermoq
nothing	ничто, ничего	hech narsa
notice	замечать; увидеть; отмечать	e'tibor bermoq; ko'rmoq
nourish	питать, кормить	oziqlantirmoq; boqmoq
nowhere	никуда, нигде	hech joyda
number	Число, номер; количество; насчитывать, ряд, некоторое количество	raqam; son, miqdor hisoblash
numerous	многочисленный	qator, bir necha son ko'p sonli
nurse	медицинская сестра ухаживать за больным(и)	tibbiyot hamshira bemor(lar)ga g'amxo'rlik qilish

O

objective	объективный	ob'ektiv
observation	наблюдение	kuzatish
observe	наблюдать, изучать	kuzatmoq; o'rganmoq
obstetrics	акушерство	akusherlik
obstruction	закупорка, непроходимость	to'siq; o'tkazmaslik

obtain	приобретать; получать	qo'lga kiritmoq; olish
occasion	случай, возможность	holat; imkoniyat
on the occasion of	по случаю	holatida
occlusion	закупорка; непроходимость	to'siq; o'tkazmaslik
occupation	занятие, род занятий	kasb; faoliyat
occur	встречаться; происходить	uchrashmoq; sodir bo'lish
occurrence	частота; распространение	tez-tezlik; tarqalish
office	учреждение; кабинет	muassasa; kabinet
often	часто	tez-tez
only	только; единственный	faqat; yagona
onset	начало, приступ	boshlanish; hujum
opening	отверстие	teshik
operate	оперировать (on)	operatsiya o'tkazmoq (ustida)
oral	ротовой; устный	og'zaki
orally	внутрь, через рот	og'zaki tarzda
order	порядок приказ, назначать, прописывать заказывать (лекарство)	tartib; buyruq tayinlamoq; yozmoq buyurtma berish (dori)
in order to	для того, чтобы	qilish uchun
in order that	с тем, чтобы	shuni ta'minlash uchun
ordinary	простой, обыкновенный	oddiy; kishi
organic	органический	organik
origin	начало; источник; происхождение	kelib chiqish; manba
outcome	исход	natija
over	над; свыше; больше	ustida; ko'proq
he over	заканчиваться	u tugadi
overstrain	перенапряжение, чрезмерное усилие	ortiqcha kuchlanish
own	собственный владеть, находиться в ведении	o'ziga xos, egallamoq
oxygen	кислород	kislorod
oxygenate	получать кислород, насыщать(ся) кислородом	kislorod olish, kislorod bilan to'ldirish

P

paid past, p. p. от pay	платить	to'lash
pain n	боль	og'riq
palate n	нёбо	tilla
hard p.	твердое нёбо	qattiq tilla
soft p.	мягкое нёбо	yumshoq tilla
pale	бледный	sarg'ish

palpation n	пальпация, прощупывание	palpatsiya
palpitation n	сильное сердцебиение	yurak urishi
pancreas n	поджелудочная железа	qandli bezgak
paralysis n	паралич	falaj
parenchyma n	паренхима	parenxim
parent n	родитель (-ница)	ota-ona
parenterally adv	парентерально	parenteral tarzda
part n	часть	qism
take part in smth	принимать участие в чем-л.	biror narsada ishtirok etmoq
particular a	особый, особенный	alohida
pass v	проходить	o'tmoq
passage n	проход, проток	o'tish
pathogenesis n	патогенез	patogenez
pathogenic a	патогенный, болезнетворный	patogen
pathological a	патологический	patologik
patient n	пациент, больной	bemor
pay (paid, paid) v	платить	to'lash
pelvis n	таз	tos
per rgr	в, на, за	da, ustida
percussion n	перкуссия, выстукивание	perkussiya
perforate v	перфорировать	teshmoq
perform o	выполнять; делать	bajarish
pericardium n	околосердечная сумка	yurak atrofidagi qoplama
period n	период; стадия; фаза	davr
periodically adv	периодически	davriy
peripheral a	окружной, периферический	periferik
peristaltic waves	перистальтика	peristaltika
peritoneum	брюшина	qorin ichki qoplamasi
peritonitis n	перитонит	qorin yallig'i
permanent a	постоянный	doimiy
persist v	сохраняться	saqlanmoq
persistence n	настойчивость	qat'iyat
person n	человек, лицо	shaxs
perspiration n	потение	terlash
phagocyte n	фагоцит	fagotsit
pharmacology	фармакология	farmakologiya
pharynx n	глотка	tomoq
phase n	фаза; период, стадия	faza
phenomenon (pl. phenomena) n	явление	hodisa
physician n	врач	shifokor
physiology n	физиология	fiziologiya

pigmentation n	окрашивание, пигментация	rang berish
place n	место; v ставить, помещать	joy; qo'yish
plant n	растение; завод	o'simlik; zavod
plasma n	плазма	plazma
platelet n	кровяная пластинка	qon plastinkasi
pleura n	плевра	pleura
pleurisy n	плеврит	plevrit
pneumococci n	пневмококки	pneumokokklar
pneumonia n	пневмония, воспаление легких	pnevmoniya
point n	точка, место	nuqta
poisonous a	ядовитый	zaharli
pollution n	загрязнение	ifloslanish
polyclinic n	поликлиника	poliklinika
polyp v	полип, нарост	polip
poor a	плохой; бедный	yomon; kambag'al
population n	население	aholi
portal a	воротный	portal
portion n	часть, отдел; доля, порция	qism
possibility n	возможность	imkoniyat
possible a	возможный	mumkin
power n	власть, сила; мощь	kuch
precede v	предшествовать	oldin kelmoq
preparation n	препарат; приготовление	tayyorgarlik
prepare v	готовить(ся); приготовить(ся)	tayyorlamoq
prescribe v	прописывать	yozmoq
presence n	присутствие, наличие	mavjudlik
present a	настоящий, присутствующий	hozirgi; mavjud
preserve v	сохранять	saqlamoq
pressure n	давление	bosim
prevent v	предупредить, предотвратить	oldini olish
previous a	предшествующий	oldingi
primary a	первичный	birinchi
private a	частный, личный	shaxsiy
probably adv	наверное, возможно	ehtimol
probe v	зондировать	zondlash
procedure n	процедура	jarayon
process n	процесс	jarayon
prodromal a	продромальный	prodromal
produce v	производить; вызывать	ishlab chiqarish
production n	производство, выработка	ishlab chiqarish
productive a	продуктивный; влажный (кашель)	mahsuldor
profuse a	обильный, чрезмерный	ko'p

progressive a	прогрессивный	taraqqiyotli
prolong v	продлевать	davom ettirmoq
prolonged a	длительный, затянувшийся	uzoq muddatli
prominent a	выдающийся; заметный	ajralib turuvchi a
proper	собственный; правильный	to'g'ri
property n	свойство	xususiyat
prophylactic a	профилактический	Profilaktik, oldini oluvchi
prostration n	прострация, изнеможение	prostratsiya
protect v	защищать от чего-л. (from), против чего-л. (against); предохранять	himoya qilish
protection n	охрана	himoya
protective a	защитный	himoya qiluvchi
protein n	белок	oqsil
prove v	доказать; доказывать; оказаться	isbotlash
provide v	обеспечивать, предусматривать (for)	ta'minlash
provided cj	при условии (что), если только	shart bilan
psychology n	психология	psixologiya
publish v	издавать, опубликовать	nashr etmoq
pulmonary a	легочный	o'pka
pump v	накачивать, откачивать; нагнетать; n насос	nasos
pure a	чистый	toza
purpose n	цель	maqsad
purulent a	гнойный, гноящийся	g'oyli
pus n	гной	g'oya
put (put, put) v	класть	qo'yish

Q

qualified a	квалифицированный	malakali
quality n	качество	sifat
quantity n	количество	miqdor
question n	вопрос; v опросить, расспросить	savol
quiet a	спокойный, тихий; to become q. успокоиться	tinch
quinsy n	ангина	angina

R

radiate v	распространяться, излучать	tarqatmoq
rale v	хрип (в легких)	xirp
rang past	от ring звонить	telefon qilish
range v	колебаться; ряд; предел; область	doira
rapid a	быстрый, частый	tez
rare a	редкий, разреженный	kamyob
rash n	сыпь	toshma
rate n	частота, скорость; степень	chastota
reach v	достигать, доходить	yetib borish
react v	реагировать; производить реакцию	javob berish
reaction n	реакция	reaktsiya
readings n	показания (прибора)	ko'rsatkichlar
ready	готовый, приготовленный	tayyor
receive v	принимать, получать	qabul qilish
recently adv	недавно	yaqinda
reception n	прием; получение, принятие	qabul qilish
recommend v	рекомендовать, советовать	tavsiya etmoq
recurrence n	возвращение, повторение	qaytalanish
reduce v	понижать, ослаблять, уменьшать	kamaytirish
regimen n	режим; соблюдать постельный режим	rejim
regulate v	регулировать	tartibga solmoq
relative n	родственник; относительный	qarindosh
relief n	облегчение	yengillik
relieve v	облегчать, снимать (боль)	yengillatmoq
remain v	оставаться	qolmoq
remedy n	средство, лекарство	dori
remember v	помнить	eslash
remission n	ремиссия, ослабление (болезни)	remissiya
remove v	удалять, устранять	olib tashlamoq
repeat v	повторять	takrorlamoq
report v	докладывать, сообщать; n доклад, сообщение	xabar berish
require v	требовать чего-л.; нуждаться в чем-л.	talab qilmoq
research n	исследование, научное изыскание	tadqiqot
reservoir n	резервуар	rezervuar
resistance n	сопротивление	qarshilik
respiration n	дыхание	nafas olish
respiratory a	дыхательный, респираторный	nafas olishga oid
response n	ответ, реакция	javob
responsible	ответственный; содействующий	javobgar

rest v	отдыхать; l отдых, покой	dam olish
restore v	восстанавливать здоровье	tiklash
result n	результат; g. in заканчиваться	natija
retention n	задержка	ushlab turish
return v	возвращаться; n возвращение	qaytmoq
reveal v	показывать; обнаруживать; выявлять	ochmoq
rheumatic a	ревматический	revmatik
rib n	ребро	qovurg'a
rigid a	жесткий, негибкий	qattiq
right a	правый, правильный	to'g'ri
ring (rang, rung) v	звонить, вызывать по телефону (up)	qo'ng'iroq qilish
root n	корень	ildiz
rose past	от rise вставать, подниматься	turmoq
round n	обход; make one's daily g. of делать ежедневный обход	aylana
rung p. p.	от ring звонить	qo'ng'iroq qilish
rupture n	разрыв, прорыв	yirtilish

S

sacral a	крестцовый	sacrial
saliva n	слюна	tuproq
salivary a	слюнный	shilliq
salt n	соль	tuz
same a	тот же самый; одинаковый	bir xil
save v	спасать	saqlamoq
science n	наука	fan
scientific a	научный; ученый	ilmiy
scientist n	ученый	olim
sclerotic a	склеротический; плотный	sklerotik
seem v	казаться	ko'rinmoq
send (sent, sent) v	посылать, направлять	yuborish
senior a	старший	kattalar
sense n	чувство; ощущение; смысл	his
sensitive a	чувствительный	sezgir
sensitivity n	чувствительность	sezgirlik
sent past, p. p.	от send посылать	yuborilgan
separate v	отделять, разделять	ajratmoq
sepsis n	(общее) заражение, сепсис	sepsis
septum (pl. septa) n	перегородка	devor
serious a	серьезный	jiddiy
serous a	серозный, водянистый	seroz
serum n	сыворотка	serum

serve v	служить, обслуживать	xizmat qilmoq
service n	служба, обслуживание	xizmat
several a	несколько	bir necha
severe a	сильный, резкий; тяжелый	og'ir
severity n	тяжесть; острота	og'irlik
sex n	пол	jins
shadow n	тень	soy
shape n	форма; очертание; вид	shakl
sharp a	острый, резкий	o'tkir
should past от shall;	как модальный глагол) следует	kerak
shoulder n	плечо; плечевой сустав	yelka
show v	проявлять; показывать	ko'rsatmoq
sick a	больной; больничный лист	kasal
side n	сторона, бок	tomon
sign n	признак, симптом	belgi
signalization n	сигнализация	signalizatsiya
significance n	значение, важность	ahamiyat
significant a	значительный	muhim
simple a	простой	oddiy
simultaneous a	одновременный	bir vaqtda
since prep	с; adv с тех пор	beri
situation n	положение, ситуация	vaziyat
size n	размер, величина	o'lcham
skeleton n	скелет	skelet
skin n	кожа	teri
skull n	череп; черепная коробка	bosh suyagi
sleep n	сон	uyqu
sleeplessness n	бессонница	uyqusizlik
slight a	слабый, тонкий; незначительный	engil
slow a	медленный; adv медленно	sekin
smallpox n	оспа	qizilcha
smear n	мазок	mazoq
smell (smelt, smelt) v	обонять, пахну ть	hidlamoq
smelt past	от smell обонять	hidlagan
smooth a	гладкий, ровный	silliq
so adv	так, таким образом	shunday
society n	общество, кружок	jamiyat
soft a	мягкий	yumshoq
solution n	раствор	eritma
somatic a	соматический	somatik
some a	несколько, некоторое количество	ba'zi
somebody pron	кто-то	kimdir

someone pron	кто-то	kimdir
something pron	что-то; кое-что	nimadir
sometimes adv	иногда, временами	ba'zida
somewhere adv	где-то; куда-нибудь	bir joyda
soon adv	скоро	tez orada
sound a	крепкий, здоровый	mustahkam
source n	источник	manba
spastic a	спастический, судорожный	spazmatik
specialist n	специалист	mutaxassis
specialize v	специализироваться	ixtisoslashmoq
specific a	специфический	Aniq, maxsus
speech n	речь	nutq
spinal a	спинной, позвоночный	umurtqa
spine n	позвоночник	umurtqa bo'yi
spite in s. of	несмотря на	qarshi
spleen n	селезенка	milt
spread (spread, spread) v	распространяться	tarqatmoq
sputum n	мокрота	qovun
stage n	стадия, ступень	bosqich
standard n	уровень	standart
staphylococci n	стафилококки	stafilokokklar
stasis n	застой, стаз	to'xtash
state v	сообщить, заявить	xabar berish
stay v	оставаться, пребывать	qolmoq
sterilize v	стерилизовать	sterilizatsiya
still adv	еще, все еще; а спокойный	hali
stimulus (pl. stimuli) n	стимул	stimulyatsiya
stipend n	стипендия	stipendiya
stomach n	желудок	oshqozon
stool n	стул, испражнение	axlat
strength n	сила	kuch
streptococci n	стрептококки	streptokokklar
strict a	строгий	qat'iy
strong a	сильный; крепкий, здоровый	kuchli
structure n	строение, структура	tuzilish
subcutaneous a	подкожный	teri osti
subfebrile a	субфебрильный	subfibril
subject n	тема, предмет	mavzu
subjective a	субъективный	subyektiv
subsequent a	последующий	keyingi
subserous a	подсерозный	subseroz
substance n	вещество	modda

substernal a	загрудинный	substernal
successful a	успешный, удачный	muvaffaqiyatli
such a	такой; s. as такой как как например	bunday. kabi misol
sudden a	внезапный, неожиданный	kutilmagan
suffer v (from)	страдать от; перенести (заболевание)	azob chekmoq
sufficient a	довольный, достаточный	etarli
suggest v	наводить на мысль, предлагать	taklif qilmoq
summarize v	суммировать, обобщать	qisqacha bayon etmoq
supply v	обеспечивать, снабжать	ta'minlamoq
support v	поддерживать, содержать	qo'llab-quvvatlamoq
suppose v	предполагать; быть уверенным	taxmin qilmoq
surface n	поверхность	yuzasi
surgeon n	хирург	jarroh
surgery n	хирургия; операция	jarrohlik
surgical a	хирургический	jarrohlik
surround v	окружать	o'rab olish
survive v	выживать; оставаться в живых	omon qolmoq
swallow v	глотать	yutmoq
symptom n	симптом	simptom
systemic a	системный	tizimli
systole n	систола	sistola

T

tablespoonful n	столовая ложка чего-л.	osh qoshiq
tablet n	таблетка	tablet
taught past, p. p.	от teach учить, обучать	o'rgatilgan
teach (taught, taught) v	преподавать, обучать	o'rgatmoq
temperature	температура; измерять температуру	harorat
tenderness n	болезненность	og'riqlik
term n	семестр; термин	muddat
terrible a	ужасный	dahshatli
test n	тест; проба; анализ	sinov
than cj	чем	dan
thanks to prp	благодаря	sabab
that pron	тот; который, кто; что	o'sha
themselves pron	сами	o'zlari
then adv	затем, потом	keyin
theoretical a	теоретический	nazariy

theory n	теория	nazariya
therapeutic a	терапевтический, лечебный	terapevtik
therapeutist n	терапевт	terapevt
therapy n	терапия, лечение	terapiya
there adv	там	u yerda
therefore adv	поэтому, следовательно	shuning uchun
these pron	эти	bu
thick a	толстый, плотный	qalin
thigh n	бедро	son
thin a	тонкий; редкий	ingichka
think (thought, thought) v	думать, считать	o'ylamoq
this pron	этот	bu
thoracic a	грудной	ko'krak
thorax n	грудная клетка	ko'krak qafasi
those pron	те	ular
though adv	хотя, тем не менее	garchi
thought past, p. p.	от think думать	o'ylangan
throat n	горло	tomoq
tonsil n	миндалевидная железа	mandalina
tonsillitis n	тонзиллит	mandalina yallig'i
too adv	также, тоже; слишком	ham
tooth n	зуб	tish
total a	общий, тотальный	umumiy
towel n	полотенце	sochiq
toxemia n	отравление (заражение) крови	toksikoz
toxic a	токсический, отравляющий	toksik
toxin n	токсин, яд	toksin
trachea n	трахея	traxeya
tracheitis n	трахеит	traxeyit
training v	подготовка	tayyorgarlik
transfer n	перенос, передача	o'tkazish
transfusion n	переливание	qon quyish
treat v	лечить	davolamoq
tricuspid a	трехстворчатый	uch qismli
trophic a	трофический, питательный	trofik
trouble n	беспокойство; болезнь	muammo
true a	верный, преданный	to'g'ri
trunk n	туловище	tananing asosiy qismi
try v	пробовать; стараться	sinab ko'rmoq
tube n	труба, трубка; тюбик	quvur
tumour (tumor) n	опухоль	o'sma
turn v	поворачивать; превращаться	aylantirmoq

twice adv	дважды	ikki marta
typical a	типичный	tipik

U

ulcer n	язва	yaralar
umbilical a	пупочный	pupa bilan bog'liq
unaided a	беспомощный	yordamchisiz
undergo (underwent, undergone) v	подвергаться, испытывать	o'tmoq
undergone p. p.	от undergo подвергаться	o'tgan
underwent past	от undergo	o'tgan
unit n	единица (измерения)	birlik
universal a	общий, универсальный	umumiy
unless cj	если... не	agar... bo'lmasa
unlikely adv	невероятно	ehtimol emas
unpreparedness n	неподготовленность	tayyorgarliksizlik
upward(s) adv	вверх	yuqoriga
urinalysis n	анализ мочи	siydik tahlili
urine n	моча	siydik
usual a	обычный	odatiy

V

vaccination n	вакцинация	vaksinatsiya
valuable a	ценный, стоящий; полезный, важный	qimmatli
valve n	клапан	klapan
various a	различный, разнообразный	turli
vary v	менять(ся), изменять(ся), разнообразить	o'zgarish
vascular a	сосудистый	qon tomirlariga oid
vein n	вена	vena
venous a	венозный	venoz
ventricle n	желудочек	qorincha
ventricular a	относящийся к желудочку	qorincha bilan bog'liq
venule n	венула	venula
vertebra (pl. vertebrae) n	позвонок	umurtqa
very adv	очень; the very самый	juda
vessel n	сосуд	idish
viral a	вирусный	virusga oid
virology n	вирусология	virusologiya
virulent a	заразный, вирулентный	yuqumli
virus n	вирус	virus
visceral a	внутренний, висцеральный	ichki

vision n	зрение	ko'rish
visual a	визуальный, зрительный	vizual
vital a	жизненный	hayotiy
volume n	объем; емкость; том	hajm
vomit v	рвать	qusmoq
vomiting n	рвота	qayt qilish

W

wait v (for)	ждать, ожидать	kutmoq
walk v	ходить	yurish
wall n	стена, стенка	devor
ward n	палата; w. doctor лечащий врач	bo'lim
warm a	теплый; г согревать	iliq
watch v	наблюдать	kuzatmoq
wave [weiv] n	волна; колебание	to'lqin
within prp	внутри, внутрь	ichida
without prp	без	sizgacha
wonderful a	замечательный, удивительный	ajoyib
work out v	разрабатывать	ishlab chiqmoq
wound n	рана, ранение	yara

X

X-ray	рентгеновский луч	rentgen nur
X-linked	связанный с Х-хромосомой	X-xromosoma bilan bog'liq
Xerosis cutis	ксероз кожи	teri kseroz

Y

year n	год	yil
yellow a	желтый	sariq
yet adv	еще, все еще; однако	hali

МЕДИЦИНСКИЕ ТЕРМИНЫ И ВЫРАЖЕНИЯ НА АНГЛИЙСКОМ, КОТОРЫЕ ДОЛЖЕН ЗНАТЬ КАЖДЫЙ ВРАЧ

- Surgeon — хирург
- Anesthesiologist — анестезиолог
- Cardiologist — кардиолог
- Traumatologist — травматолог
- Orthopedist — ортопед
- Gastroenterologist — гастроэнтеролог
- Dermatologist — дерматолог
- Gynaecologist — гинеколог
- Urologist — уролог
- Ophthalmologist — врач-офтальмолог
- Therapist — терапевт
- Nurse — медсестра
- Paediatrician — педиатр
- Physician — врач

- Doctor — врач
- Family doctor — семейный врач
- Midwife — акушерка
- Obstetrician — акушер
- Neurologist — невролог
- Pharmacist — фармацевт
- Physician — аптека
- Physician’s assistant — помощник врача
- Physiotherapist — физиотерапевт
- Dentistry — дантист
- Plastic surgeon — пластический хирург
- Dental surgeon — хирург-стоматолог

МЕДИЦИНСКИЕ УЧРЕЖДЕНИЯ И ОТДЕЛЕНИЯ

- Hospital — больница
- Emergency Room *(ER)* — Пункт неотложной помощи
- Intensive Care Unit *(ICU)* — Отделение интенсивной терапии
- Operating Room *(OR)* — операционная
- Ward — палата

- Morgue, mortuary, dead house — морг

ОБЩИЕ ТЕРМИНЫ

Термины медицинской сферы могут быть знакомы для врачей, ведь большинство из них производны от латинских слов. Кстати, знание латинского может помочь овладеть большим количеством английских слов врачам.
Итак, посмотрим на doctor's vocabulary от Grade.

- Ache — боль
- Acute — острый, пронзительный
- Ambulance — скорая помощь
- Amputation — ампутация
- Alternative medicine — альтернативная медицина
- Attendant — обслуживающий персонал
- Appointment — назначение, например, следующей записи
- Biopsy — биопсия
- Bed rest — постельный режим
- Blood type (group) — группа крови
- Brace — скоба
- Capsule — капсула
- Casualty — раненый
- Clinical trial — клиническое исследование
- Community hospital — общественная больница
- Consult — проконсультироваться
- Critical care — реанимация
- Crutch — костыль
- Cure — вылечить
- Diagnose — диагностировать
- Dose — доза
- Emergency room — комната неотложной помощи
- Examination — обследование
- First aid — первая помощь
- Hospitalization — госпитализация
- Implant — имплант
- Informed consent — информационное соглашение
- Injection — инъекция
- Intensive care — интенсивная терапия
- Junior doctor — младший врач
- Life support machine — аппарат жизнеобеспечения

- Medicine man — знахарь
- Monitor — монитор
- Operate — оперировать
- Operating table — операционный стол
- Operating theatre — операционная
- Oxygen mask — кислородная маска
- Painkilling — болеутоляющий
- Personal protective equipment — средства индивидуальной защиты
- Pill — таблетка
- Prescribe — прописывать
- Prescription — рецепт
- Side effect — побочный эффект
- Sleeping pill — снотворное
- Soothe — слинг
- Sticking plaster — лейкопластырь
- Thermometer — термометр
- Traditional medicine — традиционная медицина
- Transplant — пересадка
- X-ray — рентген

ТРАВМЫ И РАНЕНИЯ

- Burn — ожог
- Broken bone (fracture) — сломанная кость (перелом)
- Illness — заболевание
- Sickness — болезнь
- Cold — простуда
- Flu — грипп
- Virus — вирус
- Chronic — хронический
- Benign — доброкачественный
- Terminal — терминальная стадия
- Cure — вылечить

ЧАСТИ ТЕЛА

Также важно понимать как называются части тела на английском. Мы собрали названия и поделили их по уровням знаний, чтобы вам было легче ознакомиться с новыми для себя словами.

A1-A2

• **ankle**	• лодыжка
• **arm**	• рука
• **back**	• спина
• **blood**	• кровь
• **body**	• тело
• **bone**	• кость
• **brain**	• мозг
• **ear**	• ухо
• **eye**	• глаз
• **face**	• лицо
• **finger**	• палец
• **foot**	• ступня
• **hair**	• волосы
• **hand**	• рука
• **head**	• голова
• **heart**	• сердце
• **knee**	• колено
• **leg**	• нога
• **mouth**	• рот
• **neck**	• шея
• **nose**	• нос
• **shoulder**	• плечо
• **skin**	• кожа
• **stomach**	• желудок
• **tooth**	• зуб

B1-B2

• **backbone**	• позвоночник
• **big toe**	• большой палец ноги

• **chest** • **chin** • **elbow** • **eyebrow** • **fingernail** • **forehead** • **hip** • **joint** • **lip** • **lung** • **nerve** • **organ** • **palm** • **skeleton** • **skull** • **throat** • **thumb** • **toe** • **tongue** • **waist** • **wrist**	• грудь • подбородок • локоть • бровь • ноготь • лоб • бедро • сустав • губа • легкое • нерв • орган • ладонь • скелет • череп • горло • большой палец • палец на ноге • язык • талия • запястье

C1

• **artery** • **baby tooth** • **cheekbone** • **collarbone** • **eyeball** • **eyelash** • **fist** • **flesh** • **gut** • **hip bone** • **hormone** • **jaw** • **kidney** • **lap**	• артерия • молочный зуб • скула • ключица • глазное яблоко • ресница • кулак • плоть • кишечник • тазовая кость • гормон • челюсть • почка • колени

• **limb**	• концовка
• **liver**	• печень
• **nervous system**	• нервная система
• **penis**	• пенис
• **pulse**	• пульс
• **rear end**	• задний конец
• **rib**	• ребро
• **shin**	• голень
• **temple**	• висок
• **thigh**	• бедро
• **tissue**	• ткань
• **tummy**	• животик
• **vein**	• вена

ПОЛЕЗНЫЕ ВЫРАЖЕНИЯ

Конечно, для того чтобы свободно принимать пациентов на английском этих фраз будет недостаточно, однако, чтобы начать изучение иностранного языка для работы — более чем.

- How bad is your pain? — Насколько сильно болит?
- Are you in pain all the time / is your pain steady or does it come and go? — Вам больно постоянно/боль постоянна или она приходит и проходит?
- Do painkillers stop the pain or just reduce it? For how long? — Обезболивающее прекращает боль или просто уменьшает. Надолго?
- Tests help diagnose health problem — Анализы помогают диагностировать проблемы со здоровьем.

- You need to have a blood and urine test — Вам нужно сделать анализ крови и мочи.
- To begin with, undergo an ultrasound and an X-ray of the hip bone — Для начала пройдите ультразвуковое исследование и рентген тазобедренного сустава.

- I'd like to keep you here overnight for observation — Я хотел бы оставить вас здесь на ночь для наблюдения.
- We'll know more in a few days — Мы узнаем больше через несколько дней.
- We haven't made a diagnosis yet, but we've ruled out cancer — Мы еще не поставили диагноз, но мы исключили рак.
- Does it hurt when I press here? — Больно ли, когда я нажимаю здесь?
- I'm going to prescribe you some antibiotics — Я пропишу вам антибиотики.
- Do you have any allergies? — Есть ли у вас аллергия?

АНАТОМИЯ

А

АБДУКТОР (abductor), абдуктор – колду же бутту сырт жакка кайрылтып, денеден оолактатуучу, алыстатуучу булчуң.

АБОРТУС (abortus), абортус – 500 граммдан азыраак массадагы түйүлдүктүн, аборт жасаган мезгилинде жатындан чыгарылганды айтышат.

АГЕНЕЗИЯ (agenesis), агенезия – мүчөнүн бир бөлүгүнүн туулгандан эле өсүп жетилбей туулушу.

АГЛОССИЯ (aglossia), аглоссия – тилдин тубаса жоктугу.

АГНАТИЯ (agnathid), агнатия – ылдыйкы жаактын тубаса түрүндө толук же жарым-жартылай жок болуусу.

АДВЕНТИЦИАЛЬНЫЙ (adventitious), адвентициалдык – адвентицияга тиешеси бар.

АДВЕНТИЦИЯ (adventitia), ОБОЛОЧКА АДВЕНТИЦИАЛЬНАЯ (tunica adventitia), адвентиция, адвентициялдык кабык – 1. Кан тамырлардын тышкы катмары. 2. Адамдын түрлүү түтүкчө органдардын тышкы кабыгы.

АДГЕЗИЯ, СЦЕПЛЕНИЕ (adhesion), адгезия, чапташуу – 1. Ткандардын жабышып, чапташып өсүшү. 2. Жараттын айыгуу процесси, мында анын кырлары бирибирине тыгыз чапталат.

АДДУКТОР (adductor), аддуктор – ар кандай булчуң, ал дененин бир жак бөлүгүн башка дененин бөлүгүнө карай багыттайт же дененин ортонку бөлүгүнө багыттайт.

АДЕНОГИПОФИЗ (adenohypophysis), аденогипофиз – гипофиздин алдыңкы бөлүгү.

АКРОМИОН (acromion), акромион – далы урчугу, далынын үстүнкү бөлүгүндөгү сүйрү урчук (аны менен далы түркүгү аяктайт). – Акромиалдык (acromial).

АКСОН (axon), аксон – нерв жипчелеринин эң узун бутагы.

АЛЛОГЕННЫЙ (allogeneic), аллогендүү – бир биологиялык түрдөн (донордон) алынган, бирок гистологиялык түзүлүшү боюнча дал келбеген трансплантатты баяндап жазууда колдонулуучу термин.

АМНИОН (amnion), амнион – жатындагы баланын тонунун ички кабыгы. Экиленген коргоочу чел кабык – амниохорион (amniochorion) адатта бала төрөлөөр мезгилде жарылат. – Амниотикалык (amniotic).

АНАЛЬНЫЙ (anal), аналдык – ануска карата айтылат. Мисалы, көтөн чучукта жарака, тешикче же ар кандай жаралардын пайда болуусу.

АНАСТОМОЗ (anastomosis), анастомоз – 1. Анатомияда – бири-бири менен капиллярдык байланышы жок эки кан тамырлардын

арасындагы биригүү. Караңыз: Артериовеналык анастомоз. 2. Хирургияда – эки түтүктүү органдардын ортосундагы жасалма кошулуу же алардын аймактары менен кошулуу, негизинен ичегинин эки башка бөлүктөрүнүн ортосундагы кошулуу. Кошумча караңыз: Шунт.

АНАТОМИЯ (anatomy), анатомия – тирүү организмдердин түзүлүшү жөнүндөгү илим. Медицинанын анатомия бөлүгүндө дененин айрым бөлүктөрүнүн түзүлүшү, көлөмү туурасында окутулат. Айрым бир учурларда «анатомияга» синоним катары «морфология» (morphology) деген термин колдонулуп жүрөт. Бирок, болгон тирүү организмдер ортосундагы айырмачылыкта туурасында жалпы түшүнүк бере турган «салыштырмалуу анатомия» (comparative anatomy) терминин пайдалануу абзел. Кошумча караңыз: Цитология, Гистология, Физиология. – Анатомиялык (anatomical). – Анатом (anatomist).

АНАТОМИЯ ПАТОЛОГИЧЕСКАЯ, ПАТОЛОГИЯ (pathology), патологиялык анатомия, патология – ар кыл ооруларга байланыштуу орган жана ткандарда болуп жат-кан өзгөрүүлөрдүн жаратылышын түшүнүү максатында иш алып баруучу медицина бөлүгү. Мунун өзү оорулуу адамдан алынган кан, заң жана жабыркаган ткань үлгүлөрүн изилдөө, ошондой эле рентгенологиялык жана бир катар изилдөө иш-аракеттерине тиешелүү ыкмаларды пайдалануу жолу аркылуу жүзөгө ашырылат (караңыз: Биопсия). Клиникалык патология (clinical pathology) оорулууларды дарылоо процессинде топтолгон билимдерин колдонуу менен алек болот. – Патолог (pathologist).

АНИЗОМЕЛИЯ (anisomelia), анизомелия – колу буттун көлөмү жана формасындагы айырмачылыктар.

АНКИЛОГЛОССИЯ (tonguetie), анкилоглоссия – кичине балдарда көп кездешүүчү дарт, ал үчүн норма менен салыштырмалуу кыска тил ооздугу мүнөздүү болот. Бул көбүнчө кичнекей балдарда кездешет, ага нормадан салыштырмалуу кыска тил ооздугу мүнөздүү болот.

АНКИЛОЗ (ankylosis), анкилоз – дарттын себебинен муундун кыймылдабастыгы.

АНОНИХИЯ (anonychia), анонихия – колдо, бутта тырмактын тубаса жоктугу.

АНТАГОНИСТ (antagonist), антагонист – башка булчуңга (агонист (agonist) же (prime mover) деп аталуучу)) карата карама-каршы (каршы таасир берүүчү) булчуң. Антогонист булчуңдардын кыймылы адамга туура кыймылдоого шарт түзөт. 2. Дарылык же кайсы-бир башка зат, ал адамдын денесиндеги башка дарылык заттарга же кайсы-бир химиялык процесске карама-каршы таасир тийгизет. Мисалы, катары метаболиттерге каршыларды келтирсе болот. – Антагонизм

(antagonism).

АНТЕФЛЕКСИЯ (anteflexion), антефлексия – кайсы-бир органдын алдыга жантаюсу. Аялдарда жатындын алдына көздөй жантайышы кадыресе көрүнүш катары саналат.

АНУС (anus), анус – адамдын арткы, заңдоочу тешиги. Дефекация актысынан сырткаркы учурларда анус ар дайым жабык болот. – Аналдык (anal).

АНУС НЕПЕРФОРИРОВАННЫЙ (imperforate anus), ПРОКТАТРЕЗИЯ (proctatresia), перфорацияланган эмес көтөн чучук, проктатрезия – толук эмес же бүтүндөй көтөн чучуктан өтпөөчүлүк: адатта ымыркайдын төрөлөөр маалында аныкталат жана анын өрчүлбөгөндүгү менен байланыштуу болот.

АНЭНЦЕФАЛИЯ (anencephaly), анэнцефалия – баш сөөк менен мээнин бириккен жериндеги сөөктөрдүн айрымдарынын же толук бойдон жок болуусу. Дефект болуп саналат. Нерв системасынын өнүгүүсүндөгү башка бир дефектилер менен байланыштуу болуусу мүмкүн.

АПЛАЗИЯ (aplasia), аплазия – ткандардын же органдардын түйүлдүк башталганда эле толук жоктугу же жетилбегендиги. Кошумча караңыз: Агенез. – Апластикалык (aplastic).

АПОКРИНОВЫЙ (apocrine), апокриндик – 1. Тери безин сүрөттөдө колдонулган сөз. 2. Бездерди сүрөттөөдө колдонулуучу сөз, ал клеткалардын эпикалдык бөлүгүнүн бузулушу секреция процесси менен коштолуучу көрүнүш. Караңыз: Секреция.

АПОНЕВРОЗ (aponeurosis), апоневроз – жука, жайык чарым. – Апоневротикалык (aponeurotic).

АПОФИЗ (apophysis), апофиз – 1. Сөөктүн чыгып турган урчугу. 2. Адамдын денесинин же каалаган бөлүгүнүн дөмпөйүп чыгышы: мисалы, баш мээнин: шишик сымал денече (apophysis cerebri).

АППАРАТ МОЧЕПОЛОВОЙ (urinogenital, urogenital), сийдик - жыныстык аппараты – сийдик жана жыныс органдардын жыйындысы, алар өзүнүн бирдиктүү пайда болушу менен байланыштуу.

АППЕНДИКС (appendix, vermiform appendix), аппендикс – узундугу 7–10 см жетип, жоон ичегинин учунда жайгашкан кыска жана ичке өсүндү (жоон ичегинин башта-лышында). Каптал бетинде көптөгөн лимфоиддүү түйүндөр бар аппендикс, иммундук система органдарынын бири болуп саналат.

АППЕНДИКУЛЯРНЫЙ (appendicular), аппендикулярдык – 1. Мөөндүн туюк учунун өскөн жерине тиешелүү (сокур ичегиге) же ага таасир берүүчүгө тиешелүү. 2. Буттарга тиешелүү: кошумча скелет (appendicular skeleton) буттардын сөөгүнө кошумча тиешеси бар сөз.

АППЕСТАТ (appestat), аппестат – мээнин кабыл алынып жаткан

тамак-аш көлөмүнө көзөмөлдүк жүргүзүүчү борбору.

АППОЗИЦИЯ (apposition), аппозиция – дененин тыгыз байланышта турган кош бөлүгүнүн өздүк абалы. Мисалы, кол манжалары муштумга түйлүшкөндө, ал эми кабак көз жумулуп турган учурда аппозицияда болушат.

АПУД-КЛЕТКИ (APUD cells), Апуд-Клеткалары – метаболизм учурунда промиандын болушуна жооп берүүчү клетка жана декарбоксилация процессинде катышат.

АРАХНОДАКТИЛИЯ (arachnodactyly), арахнодактилия – колдун манжаларынын туулгандан эле узундугу, шадылуулугу.

АРТЕРИЯ ВИСОЧНАЯ ПОВЕРХНОСТНАЯ (temporal artery), сырткы чыкый артериясы – тышкы уйку артериянын акыркы бутагы, ал чыкый терисин, чеке жана төбө аймагын, ошондой эле көздүн тегерегиндеги булчуңдарды кан менен камсыз кылат.

АРТЕРИЯ ЛЕГОЧНАЯ, СТВОЛ ЛЕГОЧНЫЙ (pulmonary artery), өпкө артериясы, өпкө сөңгөгү – кыска кан айлануудагы негизги артерия, ал аркылуу кан жүрөктөн өпкөгө кетип аны кычкылтык менен байытат: бул жалгыз артерия, ал аркылуу деоксигенацияланган (кычкылтек менен аз байытылган) кан (веналык кан) агат. Кошумча караңыз: Кыска кан айлануу.

АРТЕРИЯ ЛОКТЕВАЯ (ulnar artery), чыканак артериясы – ийин артериясынын бутагы, ал андан чыканак урчук чуңкурчасына өтөт жана чыканак кобулуна чейин билекбийбелчек муунуна чейин өтүп, алаканга өтөт, анда ал алакан бетинин догосун пайда кылат. Муундарды, терини жана каруу менен чеңгелди кан менен камсыз кылат.

АРТЕРИЯ ЛУЧЕВАЯ (radial artery), билек артериясы – ийинден чыканак урчук чуңкырчасынан башталган артерия.

АРТЕРИЯ ПЛЕЧЕВАЯ (brachial artery), ийин артериясы – колтук артериясынын уландысы; ал чоң төш булчуңунун астынкы четинен башталып, ийиндин медиалдык кобулу аркылуу чыканак чуңкурчасына чейин өтөт, ал жерде ал чыканан менен билек артериясына бөлүнөт.

АРТЕРИЯ ЯИЧКОВАЯ (spermatic artery), урук безинин артериясы – жуп артериясы, ал курсак толтосунан ылдый өтөт жана урук безин, анын кошумчасы менен урук чыгаруучу түтүктү кан менен камсыздандырат.

АРТИКУЛЯЦИЯ (articulation), артикуляция – 1. Анатомияда – эки сөөктүн кошулган тибинин чекити. Караңыз: Муун. 2. Үн түйүндөрүнүн, тилдин, эриндин жана речтин башка органдарынын биргелешкен иш аракети.

АРХИПАЛЛИУМ (archipallium), архипаллиум – гиппокамп - чоң мээнин чыкый үлүшүнүн медиалдык бетинде жайгашкан мээ

быткылы.

АРХЭНТЕРОН (archenteron), архэнтерон – түйүлдүктүн эң алгачкы өрчүшүндөгү гаструляциянын жыйынтыгында пайда болгон көңдөйчө (караңыз: Гаструла). Адамда архентерон түтүктүү көңдөйдү пайда кылат, же архентерикалык каналды (archenteric canal), ал амниотикалык баштыкчаны өт баштыкча менен бириктирип турат. – Архэнтерикалык (archenteric).

АСИНКЛИТИЗМ (asynclitism), асинклитизм – төрөт убагында баланын башы капталына кайрылбай калган учуру

АТЛАНТ (atlas), атлант – биринчи моюн омурткасы, анын жардамы менен баш сөөк омуртка менен бириктирилет.

АТРЕЗИЯ (atresia), атрезия – 1. Туулганда эле ооздун же арткы тешиктин бүтөлүп түшүшү. Кээ бир оорулардан кийин кээ бир мүчөлөрдүн көлөмү кичирейип жокко эсе болуп калышы. 2. Дегенеративдик өзгөрүүлөр көпчүлүк учурда энелик тукум безинин фолликулдарында пайда болот. Адатта ар бир менструалдык циклдин мезгилинде бир эле граафов кобүкчөсүнүн (фолликулунун) овуляциясы болот. – Атретикалык (atretic).

АУТОКРИННЫЙ (autocrine), аутокринндик – клеткалар менен белгилүү бир заттарды бөлүп чыгаруу процесси үчүн колдонулуучу сөз.

АЦИНУС (acinus, көпч. acinni), ацинус – 1. Чоң эмес баштыкча же көңдөйчө, ал бездердин секретордук клеткалары менен курчалган. 2. Өпкөдө - өпкөнүн функционалдык бирдигинин-бир аяккы бронхиоланын бутактанган системасы. – Ацинустук (acinous).

Б

БАЗИОН (basion), базион – кежиге чоң тешигинин алдыңкы жээк ортосундагы чекит (баш сөөктүн негизинде).

БЕДРЕННЫЙ (femoral), сандык – санга же кашка жиликке тийиштүү.

БЕДРО (hip), сан – буттагы аяктын проксималдык сегменти.

БИПОЛЯРНЫЙ (bipolar), биполярдык – (анатомияда) клетка денесинен эки жакка багытталган нейрон (нерв клеткасын) өсүндүлөрүн сүрөттөө үчүн колдонулат.

БИФУРКАЦИЯ (bifurcation), бифуркация – эки ача, экиге бөлүнүү деген маанидеги сөз. Дем алуучу коко экиге бөлүнгөн жерин же тамырлардын эки ача болуп бөлүнгөн жери.

БИЦЕПС (biceps), бицепс – эки ача эки баштуу булчуң; булчуңдардын эки жерден башталып, эки ача болушу.

БЛАСТЕМА (blastema), бластема – дифференцияланып, андан өзүнчө орган катары өсүп чыгуучу эмбриондук ткань.

БЛИЗНЕЦЫ МОНОЗИГОТНЫЕ (monozygotic twins),

монозиготтук эгиздер. Караңыз: Окшош эгиздер.

БЛИЗНЕЦЫ СИАМСКИЕ (Siamese twins), БЛИЗНЕЦЫ СОЕДИНЕННЫЕ (conjoined twins), сиам эгиздери, бириккен эгиздер – дене түзүлүшү жагынан тубаса түрдө биригип калышкан монозиготалык эгиздер.

БЛИЗНЕЦЫ СОЕДИНЕННЫЕ (conjoined twins), бириккен эгиздер. Караңыз: Сиам эгиздери.

БЛОК (trochlea), блок – кайсы-бир анатомиялык структуранын бөлүгү, анын жардамы менен ал блоктун функциясын аткарат: мисалы, ийин сөөгүнүн блогундагы астынкы эпифиздин блогу же көздүн чанагындагы үстүнкү дисталдык бурчундагы блок ал маңдай сөөгүнүн тарамышына жана көздүн үстүнкү кыйыр булчуңуна өтөт. – Блоктук (trochlear).

БОРОЗДА (sulcus, көпч. sulci), кобул – 1. Баш мээнин үстүндөгү бир же бир нече чуңкурлар. Кобулдардын ортосунда мээ быткылдары жайгашкан. 2. Ооз көңдөйүнүн жумшак ткандарындагы чуңкурлар: мисалы, жаак менен альвеоланын.

БРЫЖЕЕЧКА АППЕНДИКСА (mesoappendix), сокур ичегинин чычыркайы – мөөндүн туюк учунун чычыркайы.

БРЫЖЕЙКА (mesentery), чычыркай – ич көңдөй челинин дупликатурасы, ал ашказанды, ичке ичегини, жээк сымал ичегинин бир бөлүгүн жана башшка бир катар ич көңдөйүндө жайгашкан органдарды ичтин арткы капталына бириктирет. Чычыркайда кан жана лимфа тамырлары өтөт, ошондой эле ич көңдөйүндөгү органдарды иннервацияланган нервдер өтөт. – Чычыркайлык, Мезентериалдык (mesenteric).

БРЮШИНА (peritoneum), ич көңдөй чели – сероздук чел, ал ич челин каптап турат. Париеталдык ич чели (parietal peritoneum) түздөн-түз ич көңдөй челинин капталдарын каптайт, висцералдык ич чели (visceral peritoneum) болсо ич көңдөйүндө жайгашкан ички органдарды каптайт. Кошумча караңыз: Чычыркай, Ич май. – Перитонеалдык (peritoneal).

БУБОН (bubo), бубон – алдынан сезгенүүдө жана чума оорусунда жана лейшманиоздо такымдагы бездердин чоңоюп кетиши.

БУГОР (tuber), дөмпөйүү – (анатомияда) чоңоюп кеткен же дөмпөүп калган жер.

БУГОРКОВЫЙ (tubercular), дөмпөйүүчү – чоң эмес тоголок формадагы дөмпөйүүлөр же түйүндөр.

БУГОРОК (tubercle), дөңчө – 1. Анатомияда – чоң эмес сөөк үстүндөгү тоголок дөмпөкчө. 2. Кургак учук жабыркаган мезгилде атайын түйүндүү жабыркоо.

БУГОРОК ЯЙЦЕНОСНЫЙ (cumulus oophoricus), жумуртка

алып жүрүүчү дөңчө – фолликулярдык клеткалар менен пайда болгон структура, ал жумуртка клетканы курчап турат.

БУГРИСТОСТЬ (tuberosity), дөмпөйүүчүлүк – сөөктүн үстүндөгү түз эмес бүдүр (мисалы, чоң балтыр сөөктүн дөмпөйүшү).

БУЛЬБАРНЫЙ (bulbar), бульбардык – 1. Сүйрү мээге таасир этүүчү же ага тиешеси бар. 2. Пияз сымал. 3. Көз алмасына тиешеси бар.

В

«**В ЖИВОМ**» (организме) (in vivo), «тирүү» (организмде) – (латынча) бул термин тирүү организмдердин ичинде болуучу биологиялык процесстерди сүрөттөө үчүн колдонулат.

ВАКУОЛЬ (vacuole), вакуоль – цитоплазмада чоң эмес көңдөйчө, мембрана менен чектелген, анын ичинде клетка менен сиңирилген заттар жайгашкан. Лейкоциттер бактерияларды жана башка бөтөн бөлүкчөлөрдү фагоциттерлесе, алардын цитомплазмасында вакуолдор пайда болушат.

ВАЛИК МОЗОЛИСТОГО ТЕЛА (splenium), сөөлдүү денеченин оромосу – сөөлдүү денеченин тоголок дөмпөйүү, таламустун алдында, шишик сымал дененин жана ортонку мээнин алдында чыгат.

ВЕКО (eyelid), көз кабагы – көздү жумганда көз чанагын үстүнөн жана астынан жаап, коргоп туруучу калканча. Анатомиялык аталышы: Көз кабагы (blepharon, palpebra).

ВЕНА (vein), вена, көк кан тамыры – жүрөктү кан менен камсыз кыла турган тамыр. Өпкө кан тамырларынан башкаларынын баарысы, ткань жана органдар аркылуу кычкылтек менен камсыз болушкан кан массасын, жүрөк кан тамырларына ташышат. Анатомиялык аталышы: Вена (vena). – Веналык (venous).

ВЕНА БЕЗЫМЯННАЯ (innominate vein), ВЕНА ПЛЕЧЕГОЛОВНАЯ (brachiocephalic vein), аты жок вена, ийин баш венасы – эки венанын бири, моюндун эки жагынан өтүүчү; жыйынтыгында сырткы моюнтурук венасы менен акырек алдындагы вена менен кошулушунан пайда болот.

ВЕНА ВОРОТНАЯ (portal vein), капка венасы – кыска (узундугу 8 см) болгон вена, ал боордун порталдык системасынын жарымын түзөт.

ВЕНА ЛЕГОЧНАЯ (pulmonary vein), өпкө тамыры – төрт тамырдын бири, ал аркылуу кычкылтек менен байытылган кан жүрөктүн алдыңкы сол бөлүгүнөн агат. Караңыз: Кичине кан айлануу.

ВЕНА НЕПАРНАЯ (azygos vein), жупуну эмес вена – көкүрөк көңдөйүндөгү оң бел венасынын уландысы болуп саналат. Ал жогорку көңдөй венага түшөт; көкүрөк клеткадан жана курсак күңдөйүнөн канды чогултуп алат.

ВЕНА НОГИ ПОДКОЖНАЯ (saphenous vein, saphena), тери алдындагы бут тамыры – буттун бирден бир тери алдындагы тамыры, тамандан канды алып барат. Буттун эң чоң тери алдындагы тамыры (long saphenous vein), денеде эң узун тамыры болуп эсептелет. Буттун кичи тери алдындагы тамыры (short saphenous vein) балтырдын арткы бети менен өйдө өтөт жана тизе алдындагы тамыр менен тизе алдындагы чуңкурчада кошулат.

ВЕНА ПЕЧЕНОЧНАЯ (hepatic vein), боор тамыры – эң кыска тамырлардын бири, боордун ички бөлүгүнөн өтүүчү, андан кийин кошулуп 2–3 чоң жана бир нече майда боор тамырына айланып, төмөнкү көңдөй тамырына куюлат.

ВЕНА ПОЛАЯ (vena cava), көңдөй венасы – эки венанын бири, башка веналардан кан чогултуп жана аны оң жүрөк алдына алып келет. Астынкы көңдөй венасы (inferior vena cava) оң жана сол жалпы капчыт веналардын кошулушунун жыйынтыгында пайда болот; ал канды дененин бүт бөлүктөрүнөн алат, алар диафрагмадан ылдый жайгашкан. Үстүнкү көңдөй венасы (superior vena cava) эки аты жок веналардын кошулушунун жыйынтыгында пайда болот, ал канды баштын, моюндун, көкүрөктүн жана колдун структураларынан чогултат.

ВЕНА РУКИ МЕДИАЛЬНАЯ ПОДКОЖНАЯ (basilic vein), тери астындагы колдун медиалдык венасы – колдун чоң венасы, чеңгелден ийин астынан арткы жакка өтүп, андан колдун үстүнөн чыканакка андан ийин веналарына кирет.

ВЕНА ЯРЕМНАЯ (jugular vein), моюнтурук тамыры – моюн капталы аркылуу уйку артериясын бойлой өтүүчү өтө жоон, кош тамыр. Булар ички жана сырткы болуп экиге бөлүнөт. Ички моюнтурук тамыр (internal jugular) канды баш жана моюндан чогултса, сырткы моюнтурук тамыр (external jugular) канды бет-жаак, баш-сөөк жана моюн бөлүгүнөн чогултат. Алдынкы моюнтурук тамыр (anterior jugular), моюндун алдынан өйдө жана ылдый өтөт.

ВЕНТРАЛЬНЫЙ, БРЮШНОЙ (ventral), вентралдуу, көңдөйлүү – дененин алдыңкы бети, бет маңдай жагы.

ВЕНУЛА (venule), венула – капилярдык желекчелердин уландысы болуп саналышкан майда кан тамырлар. Көптөгөн венулар бири-бири менен өз ара байланышып отуруп, кан тамырды түзүшөт.

ВЕНЫ ВАРИКОЗНЫЕ (varicose veins, varices), варикоздук кан тамырлар – ар дайым көөп, тартылып жана ийри-буйру болуп турган кан тамырлар. Көпчүлүк учурларда бут терисинин алдыңкы катмары жабыркайт. Варикоздук кеңейүү кызыл өңгөч жана жумуртка (варикоцеле) тамырларында да кездешет. Жакынкы мезгилдерде кан тамырлардын варикоздук кеңейүүсү тукум куучулукка байланыштуу да келип чыгары аныкталган. Медициналык аталышы: Варикоздук кан

тамырлар (varices).

ВЕНЫ КАРДИАЛЬНЫЕ (cardinal veins), кардиалдык тамырлар – эки жупуну эмбриондогу тамырлар, алар аркылуу кан дененин алдыңкы бөлүгүнөн (алдынкы кардиалдык тамырлар (anterior cardinal veins)), дененин арты бөлүгүнө (арткы кардиалдык тамырлар (posterior cardinal veins)) аркылуу өтөт. Ар бир жактагы тамырлар тиешелүү (жалпы кардиналдык тамырга (common cardinal vein) кошулулат да жүрөктүн тамырдык синусуна кошулуп агат.

ВЕНЫ ОБЩИЕ ПОДВЗДОШНЫЕ (iliac veins), жалпы капчыт веналар – веналар, алар канды буттан жамбаш аймагына чейин өткөрөт. Оң жана сол капчыт веналар (common iliac viens) кошулуп, ылдыйкы капчыт венасын түзөт.

ВЕНЫ ЭМИССАРНЫЕ (emissary veins), эмиссардык тамырлар – баштын тышкы тамыры менен мээнин катуу челинин тамырдык синустарынын аралыгындагы тамырдык аностомоздор.

ВЕРЕТЕНО НЕРВНОМЫШЕЧНОЕ (muscle spindle), нервбулчуңдуу ийиги – атайын чоюулуучу сезгенич рецепторлор. Бул рецепторлор булчуң кыймылдаткыч координациясында маанилүү рол ойнойт. Кошумча караңыз: Чоюлуу рецептору.

ВЕРЕТЕНО СУХОЖИЛЬНОЕ, ВЕРЕТЕНО НЕРВНО-СУХОЖИЛЬНОЕ (tendon organ), **ОРГАН ГОЛЬДЖИ СУХОЖИЛЬНЫЙ** (Golgi tendon), тарамыштуу ийик, нерв – тарамыштуу ийиги, Гольджи тарамыштуу орган – тарамыштын ичинде, булчуңдардын жанында жайгашуучу рецептор. Ал болсо тартылган тарамыштарды кабыл алып, борбордук нерв системасына тиешелүү импульстарды жөнөтүп турат.

ВЕРТЕЛ (trochanter), шиш – сан сөөк моюнчасыны астында орун алган өсүштүн бирөө.

ВЕРХНИЙ, РАСПОЛОЖЕННЫЙ ВЫШЕ (superior), үстүнкү, үстүнкү жакта жайгашкан – (анатомияда) адамдын денесинин үстүндө же кайсы-бир структурадан өйдө жайгашкан.

ВЕРХУШКА (apex), чоку – органдык чоку бөлүгү, мисалы жүрөктүн же өпкөнүн чокусу. – Чокулук (apical).

ВЕРШИНА (culmen), чоку – каракуш мээнин бир бөлүгү ал борбордук үлүш менен биринчи жылчыктын ортосунда жайгашкан.

ВЕЩЕСТВО СЕРОЕ (grey matter), боз зат – борбордук нерв системасында жайгашкан боз-кочкул ткань. Негизинен нейрон, нейрокил, ошондой эле бутакчаларга бөлүнгөн дендрит жана глиалдык клеткалардан турат (салыштыруу үчүн: Ак зат). Баш мээде боз зат мээ катмарын жана кара куш мээсинин сырткы катмарын жаратса, омурткада ал сыртынан ак зат менен капталып жүрөкчөнү түзөт.

ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ (sympathy), өз ара аракет –

(физиологияда) өз ара таасир көрсөтүү, дененин ар кандай бөлүктөрдүн, органдардын же системанын бири-бирине таасир берүүсү.

ВИБРИССА (vibrissa, көпч. vibrissae), вибрисса – таңоо четтеринде өсүүчү катуу кыл.

ВИСОК, ОБЛАСТЬ ВИСОЧНАЯ (temple), чыкый, чыкый бөлүгү – баш сөөктүн кулак үстүнөн бир аз алдында жайгашкан аймагы.

ВИСОЧНЫЙ (temporal), чыкыйлык – ыкый аймагында жайгашкан же ага тиешелүү.

ВИСЦЕРАЛЬНЫЙ, ВНУТРЕННОСТНЫЙ (splanchnic), висцералдык, ички ички органдарга тиешелүү, мисалы, висцералдык мезодерма. Салыштыруу үчүн: Соматикалык (аныкт. 2).

ВКЛИНИВШИЙСЯ (intercalated), арасына кирген – бул термин структураларды, ткандарды ж. б. сүрөттөөдө колдонулат, алар организмде кайсы-бир башка структуралардын арасында орун алышат.

ВЛАГАЛИЩЕ (vagina), кын – аялдардын кичи жамбаш сөөгүндө жайгашып, жатындан тартып жыныстык көндөйчөгө чейин созулуучу эки башка көндөй түтүкчө. – Кындуу (vaginal).

ВНУТРИМЫШЕЧНЫЙ (intramuscular), булчуң ичине тиешелүү – булчуңдун ичинде жайгашкан. Мисалы, булчуң ичине инъекция (intramuscular injection) кылуу учурунда дары каражаты сөзсүз түрдө бейтаптын булчуң эт катмарына куюлат.

ВНУТРИЧЕРЕПНОЙ (intracranial), баш сөөктүн ичинде – баш сөөктүн ичинде жайгашкан.

ВОДОПРОВОД (aqueduct), суу түтүкчөсү – (анатомияда) сууну алып баруучу канал, түтүк. Мисалы, Ортоңку мээнин суу түтүкчөсү (aqueduct of the midbrain) (же церебралдык суу түтүкчөсү (cerebral aqueduct), Сильвий суу түтүкчөсү (aqueduct of Sylvius)), ал үчүнчү жана төртүнчү мээ карынчасын бириктирет.

ВОДОПРОВОД ЦЕРЕБРАЛЬНЫЙ (cerebral aqueduct), **ВОДОПРОВОД СИЛЬВИЕВ** (aqueduct of Sylvius), церебралдык суу түтүкчөсү, Сильвий суу түтүкчөсү – ичке канал, баш мээнин үчүнчү жана төртүнчү карынчасын бириктирүүчү канал, жана жүлүн суюктугун камтыйт.

ВОЗВРАТНЫЙ (recurrent), кайтарылуучу – (анатомияда) нерв жана кан тамырлар деген структураларды сүрөттөө үчүн колдонулат.

ВОЗВЫШЕНИЕ (eminence), дөмпөйүү – кайсы-бир органдын же ткандын тоголок дөмпөйүүсү. Мисалы, жамбаш сөөгүндөгү капчыттык – чаттык дөмпөйүү (iliopubic eminence).

ВОЗВЫШЕНИЕ МИЗИНЦА (hypothenar), чыпалактын дөмпөйүшү – бул термин чыпалактан проксималдураак алакандын медиалдык чыгып турган бөлүгүн сүрөттөө үчүн колдонулат. Салыштыруу үчүн: Чоң кол манжасынын дөмпөйүп чыгышы.

ВОЗВЫШЕНИЕ, ВЫСТУП (mons), дөмпөйүү, чыгып туруу – (анатомияда) тоголок дөмпөйүү. Чат (mons pubis), бул эки жамбаштын алдыңкы томпоюп кошулган жери.

ВОЛОКНО (fibre), була – 1. Анатомияда – жип сымал структура. Мисалы, нерв буласы же бириктиргич (коллагендик) була. 2. Диетологияда – караңыз: Клетчатка. – Фиброздук (fibrous).

ВОЛОКНО НЕРВНОЕ (nerve fibre), нерв буласы – нейрондун денесинен кетүүчү узун ичке өсүш, ал аркылуу нерв импульстары өтөт. Нерв булаларынын түйүндөрү биригип, перифириялык нервди түзөт.

ВОЛОКНО НЕРВНОЕ МЯКОТНОЕ (medullated nerve fibre), **ВОЛОКНО НЕРВНОЕ МИЕЛИНИЗИРОВАННОЕ** (myelinated nerve fibre), чырмалган нерв буласы, миелинизацияланган нерв буласы – миелин кабы бар нерв буласы, ал ичинде өтүүчү аксонду курчап жана бөлүп турат.

ВОРОНКА (infundibulum), түтүк – каалаган түтүк сымал канал, негизинен гипотоламустан гипофиздин арткы үлүшүнө ылдый өтүүчү бүтүн коникалык сабак.

ВОРОТА (hilum, көпч. hila), дарбаза сымал көңдөйчө – кайсы-бир органдын үстүндөгү көңдөй: мисалы, бөйрөк же көк боор, аларга кан тамырлар, нервдер жана өтүү жолдор кирет.

«ВОРОТА» (porta), «дарбаза» – кайсы-бир органдагы тешик, мисалы, боордо (боордун «дарбазасы» (porta hepatis)), ал аркылуу бул органды камсыз кылуучу кан тамырлар өтөт.

ВОРОТНЫЙ (portal), капка – 1. Капка венага же системага тиешеси бар. 2. «Дарбаза сымалдарга» тиешеси бар.

ВОРСИНКА (villus, көпч. villi), түкчө – ичке ичегинин былжырлуу челинин пластинкасындагы кыска бармак сымал көпчүлүк өсүштөрдүн бири, ал эпителий (intestinal villi) менен капталган.

ВПАДИНА (socket), чуңкур – (анатомияда) чуңкур же тешик, анын ичине кайсыбир анатомиялык структура кирет (мисалы, тиш альвеоласы, ага тиштин дүмүрү кирет). Кошумча караңыз: Постэкстракционндук чуңкурча альвеолити.

ВПАДИНА ВЕРТЛУЖНАЯ (acetabulum, cotyloid cavity), жамбаш сөөк чөйчөгү, чуңкуру – жамбаш сөөгүнүн сырткы бетиндеги чөйчөк сымал бастырылган жери, ал сан сөөгүнүн башын жана жамбаш – сан муунун түзөт.

ВПАДИНА ЛОПАТКИ СУСТАВНАЯ (glenoid cavity), ВПАДИНА СУСТАВНАЯ (glenoid fossa), далынын муун чуңкуру, муун чуңкуру – өзүнүн сырткы көрүнүшү менен алмурутту элестетүүчү чуңкурча, ал далынын латералдык бурчунда жайгашкан, анын ичине ийин сөөгүнүн башы кирет.

ВПУСК, ВХОЖДЕНИЕ (intromission), салуу, киргизүү – бир

органды же кайсыбир органдын бөлүгүн башка органга киргизүү же салуу.

ВРАЩАТЕЛЬ, РОТАТОР (rotator), айланткыч булчуң, ротатор – дененин кайсыбир сегментин же бутун айлантууну камсыз кылган булчуң.

ВУЛЬВА (vulva), вульва – аялдардын жыныстык мүчөсүнүн сырткы бөлүгү, курамына чат, чоң жыныс эриндери (labia majora) жана кичине жыныс эриндери (labia minora), кындын киребериш аймагы жана клитор кирет. Кошумча караңыз: Кындын киребериш бездери.

ВХОД (aditus), кирген жер – анатомиялык тешикче же өтүү жолдор: мисалы, кулак жаргакчасындагы көңдөйчөдөгү тешикче (ортонку кулакта)

ВХОД (inlet), кирген жер – кайсы-бир көңдөйгө алып баруучу тешикче, мисалы, жамбаш көңдөйүнө.

ВЫЕМКА (vallecula), чуңкур – кайсы-бир органда же дененин кайсы-бир бөлүгүндөгү көңдөйчө. Мисалы эки жарым шарды ажыратып туруучу, каракуш мээнин астынкы бетиндеги чуңкурча.

ВЫНОСЯЩИЙ (deferent), алып чыгуучу – 1. Бир нерсени бир жерден алып чыгаруучу. 2. Урук түтүгүнөн чыгарууга тиешелүү колдонулуучу сөз.

ВЫРЕЗКА (incisure), кесинди – (анатомияда) оюк, чоң эмес көңдөй же чуңкур.

ВЫРЕЗКА (notch), кесинди – (анатомияда) чуңкурча, өзгөчө сөөктө.

ВЫСТУП (prominence), уркуюп чыгуу – (анатомияда) кайсы-бир структуранын үстүндөгү уркуюп чыгуу (мисалы, сөөктүн уркуюп чыгышы).

ВЫСТУП, ВОЗВЫШЕНИЕ (protuberance), уркуюу, дөмпөйүү – (анатомияда) тоголок болуп чыгып турган бөлүк: мисалы, ээктин уркуюп чыгып турган бөлүгү (ээк астындагы уркуюуу (mental protuberance)).

ВЫЯ (nucha), желке – моюндун арткы бөлүгү. – Желкелик (nuchal).

Г

ГАНГЛИЙ, УЗЕЛ (ganglion, көпч. ganglia) ганглий, түйүн – 1. Каалаган структура (неврологияда, анатомияда), алар нерв клеткаларынын денечелеринин топтолушун түзөт, ошондой эле бир катар синапстардын топтолушун түзөт. 2. Аномалдык зыяны жок шишип кетүү (киста – калталанган шишик), ал кээде тарамыштын челинде, өзгөчө бейбелчек жерде пайда болот.

ГВОЗДЬ КЮНЧЕРА (Kuntscher nail), Кюнчер мыгы –

металлдан жасалган өзөк, ал сан сөөгүнүн ортонку бөлүгүнө туурасынан сынган сөөктүн фиксациясы үчүн коюлат.

ГЕМАНГИОМА ПЕЩЕРИСТАЯ (port-wine stain), **НЕВУС «КЛУБНИЧНЫЙ»** (strawberry naevus), көңдөйлүү гемангиома, «кулпунайлык» невус. Караңыз: Невус.

ГЕНИОН (genion), генион – (краниометрияда) ээкте чыгып туруучу чекит.

ГЕТЕРОГАМЕТНЫЙ (heterogametic), гетерогаметтик – бул термин организмди сүрөттөө үчүн колдонулат, ал эки бөлөк гаметаларды туудурат, алар ар кандай жыныстык хромосомаларды алып жүрөт, ошентип келечектеги баланын жынысын билсе болот. Салыштыруу үчүн: Гомогаметалык.

ГИПОГАСТРИЙ, ПОДЧРЕВЬЕ, ОБЛАСТЬ ГИПОГАСТРАЛЬНАЯ (hypogastrium), гипогастрий, курсак алды, гипогастралдык аймак – төштүн сүбөсүнүн алды, ашказандын тушу. – Гипогастралдык, Курсак алдындагы (hypogastric).

ГИПОТАЛАМУС (hypothalamus), гипоталамус – мээнин алдыңкы структурасы, үчүнчү карынчанын негизги бөлүгүндө жайгашкан (караңыз: Баш мээ). Гипоталамустун тутумуна 30 ядродон ашыгы кирет, алар дененин температурасына, суусагандыка, табитке, суу балансына жана организмдеги жыныс функциясына көзөмөл жүргүзөт. – Гипоталамустук (hypothalamic).

ГИПОФАРИНКС (hypopharynx), гипофаринкс. Караңыз: Ларингофаринкс.

ГИППОКАМП (hippocampus), гиппокамп – чоң эмес дөмпөйүү, ал баш мээнин капталындагы карынчанын астынкы мүйүзчөсүндөгү медиалдык дубалын пайда кылат. Гиппокамп челден пайда болгон; лимбалык системанын калыптанышында катышат. – Гиппокамптык (hippocampal).

ГИПСАРИТМИЯ (hypsarrhythmia), гипсаритмия – баш мээнин аномалдуу, баш аламан активдүүлүгү, калчылдап ооруган балдардын энцефалографиясында байкалат.

ГЛАБЕЛЛА (glabella), глабелла – эки каштын ортосундагы жүнү жок жери.

ГЛАЗНИЦА (orbit), көз чанагы – көз чечекейи жана ага жардам берүүчү органдар жайгаша турган баш сөөктөгү кош көңдөй. – Көз чаралык (orbital).

ГЛЕНОГУМЕРАЛЬНЫЙ (glenohumeral), гленогумералдык – муун чуңкуруна жана ийин сөөгүнө тиешелүү: ийин муунунун аймагы.

ГЛОТАНИЕ (swallowing, deglutition), жутуу – тамак, ооз көңдөйүнөн кызыл өңгөчкө өтүүдөгү рефлектордук акт.

ГЛОТКА (pharynx), кулкун – түтүкчө сымал канал, ал

былжырлуу чел менен капталган. Кулкун, кокодо үн пайда кылуучу атайын резонатор катары функцияланат. – Фарингеалдык (pharyngeal).

ГНАТИОН (gnathion), гнатион – медиалдык сызык боюнча ылдыйкы жаактагы эң ылдыйкы чекит.

ГОЛОВА (head), баш – дененин мээ, көрүү, угуу, жыт жана даам сезүү органдары, тамак эритүүчү жана дем алуу жолдорунун башталышы жайгашып, жумшак ткань менен капталган баш сөөктөн турчу бөлүгү.

ГОЛОВКА (capitellum, capitulum), баш – башка сөөк менен тийишүүчү сөөктүн чоң эмес тоголок башы.

ГОЛОВКА (glans), ГОЛОВКА ПОЛОВОГО ЧЛЕНА (glans penis), баш, жыныс мүчөнүн башы – эркектин жыныс мүчөсүнүн эмен жыгачтын уругун элестетүүчү аяккы бөлүгү, ал анын эрин сымал дененин (эрикталдык ткань менен) жоонойгон учу менен пайда болот.

ГОЛОВКА (head), баш – сөөктүн тоголок бөлүгү, ал башка сөөктүн чуңкуруна кирет, муунду пайда кылат; мисалы, сан сөөгүнүн башы же ийин сөөгүнүн башы.

ГОМЕОСТАЗ (homeostasis), гомеостаз – организмде ички чөйрөдөгү туруктуулукту колдоп туруучу физиологиялык процесс, мында органимдин ар кандай параметрлери (мисалы, кан басымы, дененин температурасы) бир салмактуулукта колдоодо турат, тышкы чөйрөдөгү жагдайлардын өзгөрүшүнө карабастан. – Гомеостатикалык (homeostatic).

ГОМОЛОГИЧНЫЙ (homologous), гомологиялык – 1. Анатомияда – бул термин кайсы-бир органдардын же дене бөлүктөрдү сүрөттө үчүн колдонулат, алар принципиалдык окшош структурада болушат жана түйүлдүктүк окшош өрчүшөт, бирок түрдүү функцияларды аткарышат же ар кандай тышкы түзүлүштө болушат. 2. Генетикада – бул термин хромосомалардын жуптарын сүрөттөө үчүн колдонулат, алар бирдей формада бирдей өлчөмдө болушат, ошондой эле аларда гендердин окшош локализациясы болот. Булжуптун бир өкүлү энеден тукум кууйт, экинчиси атадан тукум кууйт.

ГОМУНКУЛ (homunculus), гомункул – 1. Окуу фантому – адамдын кыскартылган копиясы, анда кайсы-бир аномалиялар же деформациялар жок болот. 2. Окуу фантому – чоң эмес адамдын модели. 3. Алгачкы биологиялык теорияда – кичине адам, мурдагы көз караштарга таянганда ал ар бир репродуктивдүү клетканын ичинде бар болот.

ГОНАДА, ЖЕЛЕЗА ПОЛОВАЯ (gonad), гонада, жыныс бези – эркектердин же аялдардын жыныс органы, аларда гаметалар (жыныс клеткалар) пайда болот. Караңыз: Энелик тукум без, Урук бези.

ГОРТАНЬ (larynx), кекиртек – үн пайда кылуучу орган; андан

тышкары кекиртек аркылуу адам дем алган аба мурун көңдөйүнөн трахеяга өтөт. Кекиртек моюндун алдынкы бөлүгүндө трахеянын алдында жайгашкан. Анын негизин тогуз кемирчек түзөт. – Ларингеалдык (laryngeal).

ГРАНУЛЯЦИЯ АРАХНОИДАЛЬНАЯ (arachnoid villus), арахноидалдык грануляция – өсүштүн желе сымал кабынын өсүшү, мээ кабынын катуу синусунун жарыгана таралып, жүлүн ичиндеги суюктук үчүн бир тараптуу клапан катары кызмат аткарат.

ГРЕБЕНЬ (crest), тарак сымал – сөөктө тарак сымал сымалдуу уркуйган жер. Мисалы, кичи балтыр сөөгүнүн же капчыт сөөгүнүн кыры.

ГРЕБЕНЬ (jugum), кыр – (анатомияда) кыр же кобул, ал сөөктүн эки бөлүгүн бириктирип турат.

ГРЕБЕНЬ (ridge), кырка – 1. Анатомияда – кырка же ичке жана узун дөмпөйүү, мисалы, сөктүн үстүндөгү дөмпөйүү. 2. Тиш – жаак анатомияда. Караңыз: Альвеола.

ГРЕБЕШОК НЕРВНЫЙ (neural crest), нервдик кырча – эки өсүш, ал нерв оромосунун алдында өрчүйт.

ГРУДИНА (sternum, көпч. sterna, breastbone), төш – төш клеткасындагы скелеттин алдыңкы бөлүгүн пайда кылуучу, узундугу 15–20 см болгон жалпак сөөк. – Стерналдык, Төштүк (sternal).

ГРУДЬ (breast), эмчек – 1. Аялдардын сүт бези. Кошумча караңыз: Лактация. Анатомиялык аталышы: mamma. 2. Төш клеткасынын алдыңкы бөлүгү.

ГРУДЬ (pectus), төш – төш клеткасы.

ГУБА (labium, көпч. labi), эрин – 1. Өзүнүн сырткы көрүнүшү менен эринди элестетүүчү пайда болуу, өзгөчө эки тери катмарынын бири, алар вульваны курчап турат. Бул жуптун сырткы катмары чоң жыныстык эрин деп аталат, кичирээги ички жубу – кичине жыныстык эриндер деп аталат. 2. (Labrum, көпч. labra) – эрин же эринге окшош пайда болуу (мисалы, жамбаш сөөк чөйчөгүнүн жээги, кыры).

Д

ДЕПРЕССОР (depressor), депрессор – 1. Дененин кайсы-бир бөлүгүн ылдый түшүрө турган булчуң (мисалы, алдыңкы эринди ылдый түшүрүчү булчуң (depressor labii inferioris)). 2. Организмдеги кан басымын түшүрүүчү нерв.

ДЕРЕВО БРОНХИАЛЬНОЕ (bronchial tree), бронхиалдык даракча – бронхтор системасы, ал аркылуу аба трахеядан өпкөгө өтөт.

ДИАФРАГМА (diaphragm), диафрагма – 1. (Анатомияда) – ичке булчуңтарамыштуу тосмо. Көкүрөктүн көңдөйү менен ичти экиге бөлүп турган ич жана көкүрөк көңдөйүнүн пардасы. 2. Жарым сфералык

резина капкакча – контрацепциялык каражат.

ДИПЛЕГИЯ (diplegia), диплегия – дененин эки бөлүгүн тең жабыркатуучу шал оорусу; колго караганда бутту көбүрөөк жабыркатат. Церебралдуу диплегия (cerebral diplegia) буттардын кыймылын көзөмөлдөөчү мээ клеткаларынын жабыркашына алып келе турган церебралдык параличтин бир түрү болуп саналат. – Диплегдүү (diplegic).

ДИПЛОЭ (diploe), диплоэ – сөөктүн ортонку катмары, кемиги.

ДИПРОЗОП (diprosopus), дипрозоп – түйүлдүктөгү майыптык: жатындагы эгиздердин биригип калуусу.

ДИСГЕНЕЗИЯ (dysgenesis), дисгенезия – толук өнүкпөй калуу, өспөй калуу: мисалы, жыныстык бездердин дисгенезиясы (gonadal dysgenesis) урук жана урук бездеринин өрчөбөй калуусун түшүндүрөт (караңыз: Тернер синдрому).

ДИСК (disc), диск – (анатомияда) тоголок жалпак структура: мисалы омурткалар аралык диск же көрүү нервинин диски.

ДИСК МЕЖПОЗВОНОЧНЫЙ (intervertebral disc), омурткалар аралык диски булалуу кемирчектин ийилгич пластинасы, ал эки жакынкы омуртканы бириктирип турат. Кошумча караңыз: Пролабацияланган омуртка аралык диск.

ДИСК ЭМБРИОНАЛЬНЫЙ (embryonic disc), түйүлдүктүк диск – сомиттердин пайда болушуна чейин алгачкы өрчүү стадиясындагы түйүлдүк. Түйүлдүктүк диск өзүнүн сырткы көрүнүшү менен жалпак дискти элестетет, ал амниотикалык көңдөй менен дорсалдуу байланышат жана өт баштыкчасы менен – вентралдык байланышкан.

ДИСТАЛЬНЫЙ (distal), дисталдуу – борбордон алыс, дененин ортосунан оолак орун алган организмдеги өзгөрүүлөр. Мисалы, бул термин көпчүлүк убакта кан тамырларга карата колдонулат, алар жүрөктөн жана нервден алыс, борбордук нерв системасынан алыс жайгашкан. Салыштыруу үчүн: Проксималдык. 2. Стоматологияда – тиштерди сүрөттөөдө колдонулат, алар жаактын ортосунан алыс жайгашат.

ДНО (fundus), түп, түпкүр – 1. Көңдөйлүү органдын негизи: оОздун алыскы бөлүк; мисалы карындын, табарсыктын, жатындын түбү. 2. Көздүн түпкүрү – каректин каршысындагы көз чанагынын ички бети.

ДНО ГЛАЗНОЕ (fundus oculi), көздүн түбү – көз торчосунун ички капталы, офтальмоскопто изилденген.

ДОЛИХОЦЕФАЛИЯ (dolichocephaly), долихоцефалия – башы сүйрү, соку баш адам. – Долихоцефалкалык (dolichocephalic).

ДОЛЯ ВИСОЧНАЯ (temporal lobe), мээнин чыкый үлүшү – мээнин жарым шарынын ар бир негизги бөлүгү, ал жарым шардын

астынкы каптал бөлүгүн ээлейт; маңдай менен чыкый үлүшүнөн латералдык кобулдары (lateral sulcus) менен бөлүнгөн.

ДОЛЯ ГОЛОВНОГО МОЗГА ОСТРОВКОВАЯ (insula), мээнин аралча үлүшү – чоң мээнин жарым шар үлүшү, капталдарында терең латералдык кобулдар жана мээ быткылдар орун алган.

ДОЛЯ КВАДРАТНАЯ (quadrate lobe), төрт бурчтуу үлүш – боордун бир үлүшү, ал өттүн жана тоголок байламта менен боордун дарбазасынын ортосунда жайгашкан.

ДОЛЯ ЛОБНАЯ (frontal lobe), мээнин маңдай үлүшү – чоң мээнин (караңыз: Чоң мээ) ар бир жарым шарынын алдыңкы бөлүгү, ал астынан латералдык кобулдар менен жана артынан борбордук кобулдар менен чектелген.

ДОЛЯ ТЕМЕННАЯ (parietal lobe), мээнин төбө үлүшү – чоң мээнин (караңыз: Чоң мээ) ар бир жарым шарынын бир үлүшү, ал борбордук кобулдун артында, чыкый үлүштүн астында жана жэлке үлүштүн алдында жайгашкан.

ДОРСАЛЬНЫЙ, ЗАДНИЙ (dorsal), дорсалдуу, арткы – адамдын жону, арка жагы.

ДОРСОВЕНТРАЛЬНЫЙ (dorsoventral), дорсовентралдуу – (анатомияда) организмдеги бардык өзгөрүүлөрүнүн жон жактан курсак жагына оошу.

ДУГА (arcus), дого – (анатомияда) Мисалы, аортанын догосу (arcus aortae, aortic arch).

ДУГА АОРТЫ (aortic arch), аортанын догосу – аортанын бөлүгү, ал чыгуучу жана басаңдоочу аортанын ортосунда жайгашкан.

ДУГА ВИСЦЕРАЛЬНАЯ (visceral arch), висцералдык иймек. Караңыз: Бакалоордуу иймек.

ДУГА ЖАБЕРНАЯ (pharyngeal arch, branchial arch), ДУГА ВИСЦЕРАЛЬНАЯ (visceral arch), бакалоордуу иймеги, висцералдык иймек – иймек сымал кемирчектүү жуп пластинка, ал түйүлдүктүн алгачкы стадиядагы арканын кылынын алдынкы жагындагы эки жакта орун алган, ал болсо балыктын бакалоор догосу менен шайкеш келет.

ДУГА ПОДОШВЕННАЯ (plantar arch), таман иймеги – артериалдык таман иймеги, т ал латералдык таман артериясы менен жана аностомоздоочу артерия менен пайда болгон.

ДУГА ПОЗВОНКА (neural arch), омуртка иймеги. – Караңыз: Омуртка.

ДУГА СКУЛОВАЯ (zygomatic arch), СКУЛА (zygoma), чыкчыт иймеги, чыкчыт – беттин эки жагынан өтүүчү, көздөн ылдый жактагы горизонталдык сөөк иймеги, ал бири бири менен чыкый өсүш менен жана чыкый сөөк менен биригет. Караңыз: Баш сөөк.

ДУГА СТАРЧЕСКАЯ (arcus senilis), карылык иймек – көздүн

тунук челинин перифериясында боз сызык, тунук челинин перифериясындагы шакек сымал тунуксуздук, башка аймактардан бөлүнүп чыккан жер.

ДУЖКА (pillar), иймекче – (анатомияда) узартылган структура, кайсы-бир ткандарды камсыздоону аткарат. Мисалы, таңдай иймекчеси (pillars of the fauces) өзүнүн сырткы көрүнүшү менен тешиктин эки жагындагы былжырлуу челдин катмарын элестетет.

Ж

ЖЕЛЕЗÁ (gland), без – эпителиалдуу клеткалар тарабынан пайда болуу менен организм керектей турчу белгилүү бир татаал бирикмелүү каражаттарды бөлүп чыгаруучу же организмден чыгарылып салына турчу темирлүү орган. Бездер төмөндөгүдөй негизги эки топтон турат: түтүк аркылуу бөлүнүп чыгуучу секреция иштелмелеринин жыйынтыгы болгон – экзокриндик жана эндокриндик бездер. Булар түздөн түз кан агымына барып кошулат. Кошумча караңыз: Секреция.

ЖЕЛЕЗА СЛЮННАЯ (salivary gland), шилекей бези – шилекей бөлүп чыгаруучу без. Шилекей бөлүп чыгаруу вегетативдүү нерв системасынын симпатикалык жана парасимпатикалык бөлүктөрүнүн көзөмөлү алдында болот жана ал рефлектордук мүнөздө өтөт. Мындай рефлектордук иш-аракет даам татуу, жыт сезүү таасирлери аркасында, тамакты көрүү же ал жөнүндө ойлоонун негизинде келип чыгат.

ЖЕЛЕЗА ЭКЗОКРИННАЯ (exocrine gland), экзокринндик без – без, анын секрециялары атайын түтүк аркылуу чыгарылып, эпителийдин алдына чыгарылат. Бул бездерге май жана тери бездери кирет. Кошумча караңыз: Секреция.

ЖЕЛЕЗЫ МЕЙБОМИЕВЫ (meibomian glands), **ЖЕЛЕЗЫ ТАРЗАЛЬНЫЕ** (tarsal glands), мейбом бездери, тарзалдык бездер – чоң эмес май бездер, алар көз жапкагынын ичиндеги кемирчегинде орун алган.

ЖЕЛЕЗЫ ПАРАЩИТОВИДНЫЕ (parathyroid glands), эки жуп калкан бездер эки жуп сары-күрөң эндокринндик бездер, алар кемирчек безинин артында, кээде ичинде орун алышкан.

ЖЕЛЕЗЫ ЩЕЧНЫЕ (buccal glands), бет бездери – чоң эмес бездер, алар беттин былжырлуу челинде орун алышкан. Алардын секрети шилекей менен кошулуп бөлүнүп чыгат.

ЖЕЛУДОК (stomach), ашказан – сырткы көрүнүшү боюнча ретортага окшош чоюлчаак орган. Бир жагынан ал кызыл өңгөч, ал эми экинчи жагынан он эки эли ичеги менен туташкан. Ашказанга келип түшкөн тамак аш андагы суюктуктун жардамы менен аз-аздан сиңип жок болуп турат. Карындын былжырлуу катмарында жайгашкан карын бездери тарабынан бөлүнүп чыккан суюктук курамында туз кислотасы

жана пепсин ферменти учурайт. Карынга келип түшкөн тамак ашты иштетүү боюнча аталган эки заттын ойногон ролу абдан чоң. Карын сол кабырга өрөөнүндө түздөн-түз диафрагма алдынан орун алган.

ЖЕЛУДОЧЕК (ventricle), карынча – жүрөктүн кандын жүрүшүн жөнгө салуучу бөлүгү. 1. Жоон, булчуңдуу беттен турган жүрөктүн ылдыйкы эки камерасынын бири. Оңуна караганда бети алда канча жоон сол карынчага кан өпкө тамырлары аркылуу келет да, андан соң колко тамырына шыкап толтурулат. Ал эми оң карынча канды, тескерисинче өпкө артериясына шыкап толтурат. 2. Жүлүн суусу менен толтурулган баш мээ көңдөйчөлөрүнүн бири. Мээ жарым шарында жайгашкан жуп каптал дүлөйчөлөр үчүнчү карынча менен дүлөйчөлөр арасындагы тешикче аркылуу байланышат. Булардын үчүнчүсү ромб түрүндөгү мээ көңдөйчөсү болгон төртүнчү карынча менен кууш каналаркылуу байланышат. – Карынчалык (ventricular).

ЖИВОТ, БРЮШКО (belly), ич, ич көңдөйү – 1. Ич, же ич көңдөйү. 2. Булчуңдун ортонку жоонойгон бөлүгү.

З

ЗАДВИЖКА (obex), тээк – ромб сымал чуңкурчанын (төртүнчү мээ карынчасы) бурчундагы туурасынан кеткен таажы.

ЗАДНЕБОКОВОЙ (posterolateral), арткы капталдагы – бир нерсенин артында же каптал жакта орун алганы.

ЗАДНИЙ (posterior), арткы – дене же кайсы-бир органдын арт жагында жайгашкан дегенди билдирет.

ЗАПЯСТЬЕ (carpus), бейбелчек – бейбелчекти түзүүчү сегиз сөөк. Ал эки катар жайгашкан.

ЗАПЯСТЬЕ (wrist), бейбелчек – 1. Эки катар турган сегиз сөөк. Проксималдык катардагы сөөктөр билек сөөк менен кошулат жана билек – бейбелчек муунду пайда кылат. 2. Билек – бейбелчек муунунун баардык аймагы, ага бейбелчек жана астынкы чыканак менен билек сөөктөрдүн эпифизи кошулат.

ЗОНА АССОЦИАТИВНАЯ (association area), ассоциативдик аймак – мээнин кабык аймагы, ал борборлордон тышкары жайгашкан, белгилүү функциялардын аткаруусун жөнгө салат. Ассоциативдик аймак адамдын акыл-иш аракеттери үчүн жооптуу болот. Кошумча караңыз: Дененин схемасы.

ЗУБ II (odontoid process) тиш II – тиш сымал осүш, ал омуртка огунун үстүнкү бетинен чыгат. Караңыз: Моюн омурткалары.

И

ИЗВИЛИНА (gyrus, көпч. gyri), буткул – эки жөөк ортосунан баш мээ кабына тиешелүү кыртышты көздөй чыгып туруучу буткул.

ИЗВИЛИНА ГИППОКАМПА, ИЗВИЛИНА ПАРАГИППОКАМПАЛЬНАЯ (hippocampal formation), гиппокамптын буткулу, парагиппокампалдык буткул – мээнин ийрейген буткулу, мээнин жарым шарларындагы медиалдык үстүртөктөрүндө орун алган: эволюциялык терминде мээнин эң жөнөкөй жерлери дегенди билдирет. Ал лимбалык системанын жарымын түзүп, жүрүм-турумдун физикалык аспектилерин түзүүдө катышат, бул көбүнчө эмоция жана инстинкттер менен байланышат.

ИЗГИБ (flexure), ийрейүү – кайсы-бир органдын же кайсы бир-органдын бөлүгүнүн ийрейүүсү, мисалы, боордук (hepatic) же жээк сымал ичегинин көк боордук ийрейүүсү (splenic flexure).

ИЗГИБ ПЕЧЕНОЧНЫЙ (hepatic flexure), боордук ийилүү – жээк сымал ичегинин ийилиши, ал түздөн түз боордун астында орун алган.

ИНИОН (inion), инион – краниометриялык чекит, баш сөөгүнүн негизиндеги желкенин сырткы уркуйган жеринде жайгашкан.

К

КАМЕРА (loculus), камера – (анатомияда) анча чоң эмес бир мейкиндик же көңдөйчө.

КАНАЛ (canal), канал – түтүк же трубка сыяктуу анатомиялык структура, мисалы, аш сиңирүүчү система же угуу өткөөлү.

КАНАЛ ГАВЕРСОВ, КАНАЛ ОСТЕОНА (Haversian canal), Гаверс каналы, остеон каналы – остеон аркылуу өтүүчү чоң эмес канал. Каналдан кан капиллярлары өтөт. Кошумча караңыз: Гаверс системасы.

КАНАЛ ЗАДНЕПРОХОДНЫЙ (anal canal), көтөн чучук каналы – сфинкт булчуңдар (anal sphincters) менен курчалган түз ичегинин акыркы бөлүгү. Караңыз: Анус).

КАНАЛ ЗАПЯСТЬЯ (carpal tunnel), бейбелчек каналы – бейбелчек сөөгүнүн арасындагы боштук, ал бейбелчек кобулун пайда кылат.

КАНАЛ УЛИТКИ, ПРОТОК УЛИТКОВЫЙ (cochlear duct), **ЛЕСТНИЦА СРЕДНЯЯ** (scala media), кулактын үлүл каналы, үлүлдүк өтмө, ортонку көпүрөчө. Караңыз: Үлүл (ички кулактын).

КАНАЛЕЦ (canaliculus, көпч. canaliculi), түтүкчө – ичке канал же өтмө. Өт түтүкчөлөрү (bile canaliculi) өзү менен майда өтмөлөрдү элестетет, алар боордун ичинде болушат жана алар аркылуу өт суюктугу өт түтүктөрүнө өтөт.

КАНАЛЕЦ (ductule), түтүкчө – чоң эмес түтүкчө же канал.

КАНАЛЕЦ ПОЧЕЧНЫЙ (renal tubule, uriniferous tubule), бөйрөк түтүгү – нефрондун ичке түтүкчө сымал бөлүгү. Анын жардамы аркасында суу жана ар кандай эритилген заттар кайрадан канга

сиңирилет (натыйжада, акыркы заара пайда болот).

КАНАЛЕЦ СЕМЕННОЙ ИЗВИТОЙ (seminiferous tubule), ийрейген урук түтүгү – узун ийрейген урук түтүгү, жана диаметри 150–250 мкм жана узундугу 30–70 см.

КАНАТИК (funiculus), кичинекей канат – 1. Жүлүндөгү үч арка омурткаларындагы ак заттарды пайда кылуучу булалардын жыйындысы. 2. Чел менен капталган, нерв булалардын тутамы. 3. (Эскирген) урук же киндик арканчасы. 4. (Funis) – (анатомияда) хорда сымал структура, өзгөчө киндик арканы.

КАНАТИК ПУПОЧНЫЙ, ПУПОВИНА (umbilical cord), киндиктин арканчасы, киндик – түйүлдүктү плацента менен бириктирүүчү узун арканча. Анын ичинде эки киндик артериясы өтөт да алар аркылуу плацентага түйүлдүктүн каны түшөт, жана бир киндик венасы аркылуу түйүлдүктүн организмине артериалык кан өтөт. Эмбриондун өрчүү процессинде киндик амнион менен биригет.

КАРДИЯ (cardia), кардия – 1. Карындын кызыл өңгөч менен байланышкан кардиалдык бөлүгүндөгү тешик. 2. Жүрөк.

КАРЛИКОВОСТЬ (dwarfism), эргежээлдик – ар кандай себептерден бойдун аномалдык түрдөгү кодолугу. Көп учурда хондродистрофикалык эргежээлдер (achondroplastic dwarfs) кездешет (караңыз: Ахондроплазия). Гипофизардык эргежээлдердин (pituitary dwarfs) организминде гипофиз функциясынын бузулушунан улам тулку бой гормонунун жетишсиздиги келип чыгат. Ошондой эле эргежээлдик көпчүлүк учурларда калкан безиндеги секрециялардын жетишсиздиги жана өнөкөт рахит, бөйрөк оорусу, ичегилердин толук кандуу итебөөсү сыяктуу ар кыл оорулар менен да мүнөздөлөт.

КАРМАН (pouch), чөнтөкчө – (анатомияда) чоң эмес структура, ал өзүнүн сырткы көрүнүшү менен көңдөйдү элестетет. Дугластын чөнтөкчөсү (pouch of Douglas) өзүнүн сырткы көрүнүшү менен ич көңдөйүндөгү түз ичеги менен жатындын ортосундагы чуңкурчаны элестетет.

КАРМАН (recess), чөнтөкчө – (анатомияда) көңдөй камера же кандайдыр бир орган же адам денесиндеги башка структурадагы чуңкурча.

КАРМАН ГЛОТОЧНЫЙ (pharyngeal pouch, branchial pouch, visceral pouch), кулкун чөнтөгү – эки бөлөк сегментке бөлүнгөн жуп чөнтөкчө, ал түйүлдүктүн алгачкы өрчүү стадиясындагы арка кылынын эки жагындагы алдынкы аягында орун алган.

КАРМАН ПЕРИНЕАЛЬНЫЙ (perineal pouch), periниалдык чөнтөкчө. Караңыз: Илеалдык чөнтөкчө.

КАРМАН ПОДВЗДОШНОЙ КИШКИ (ileal pouch), **КАРМАН ПЕРИНЕАЛЬНЫЙ** (ileal pouch), капчыт ичегинин чөнтөкчөсү,

перинеалдык чөнтөкчө – түз ичегиге жасалган хирургиялык операцияда капчыт ичегининин пайда болгон илмегин алмаштыруудан кийин пайда болгон чөнтөкчө.

КАРУНКУЛА, СОСОЧЕК (caruncle), карункул, үрпчө – ткандын чоң эмес этүү дөмпөйүшү, көп учурда кызыл түстө болот.

КАУДАЛЬНЫЙ (caudal), каудалдык – дененин ылдыйкы бөлүгүнө тиешелүү.

КИЛЬ (carina), киль – киль сымал структура, анын мысалында киль формасындагы кемирчек аткарса болот.

КИНЕСТЕЗИЯ (kinaesthesia), кинестезия – баш мээнин дененин ар кандай бөлүктөрүндөгү түрдүү булчуңдардын кыймылын жана абалын дайыма сезүү мүмкүнчүлүгү.

КИСТА ФИМБРИАЛЬНАЯ (fimbrial cyst), фимбриалдык киста – фаллопий түтүктөгү этегиндеги жөнөкөй киста.

КИСТА ЭПИДЕРМОИДНАЯ (epidermoid cyst), эпидермоиддик киста. Караңыз: Май бездеринин кистасы.

КИСТОЗНЫЙ (cystic), кистоздук – 1. Кистага тиешелүү же мүнөздүү. 2. Өткө же табарсыкка тиешеси бар.

КИСТЬ «КОГТИСТАЯ» (claw-hand), «тырмактуу» чеңгел – колдун манжаларынын бир тобу дайыма бүгүлүп, тырышып, кыймылсыз болуп калышы. Берилген деформация ар кандай нервдердин же булчуңдардын жабырканышынан келип чыгат: мисалы, жабыркоо, сирингомиелия же пес оорусу. Кошумча караңыз: Дюпюитрен сенеги.

КИСТЬ РУКИ (hand), колдун чеңгели – колдун дисталдык сегменти. Хирургиялык көз караштан караганда колдун чеңгели сегиз бейбелчек сөөктөрдөн, беш шакшак сөөктөрдөн жана бармак шадыларынан турат, алар сыртынан жумшак ткандар менен курчалган.

КИСТЬ СВИСАЮЩАЯ (wrist drop), салаңдап туруучу чеңгел – булчуңдардын шал болуусу; ал билек нервинин жабырканышынан аны ийин сөөгү менен басып калышынын кесепетинен болот.

КИФОЗ (kyphos), кифоз – көкүрөктөгү омурткалардын сыртка чыгып кетип, бүкүр болуусу. Көбүнчө туберкулез оорусунда байкалат.

КИФОЗ (kyphosis), кифоз – омуртканын артка карай кыйшайуусу, бул болсо бүкүрүйгөндүккө алып алып келет. Мындай мобильдүү кифоздун (mobile kyphosis)өрчүшүнө аркадагы булчуңдардын начарлашы жана осанкасынын бузулушу себеп болот; Фиксацияланган кифоздун (fixed kyphosis) себеби болуп бул омуртканын коллапсы (мисалы, карылык остеопороздо), жаш курактагы остеохондрит же анкилозацияланган спондилит болот. Кошумча караңыз: Кифосколиоз.

КИФОСКОЛИОЗ (kyphoscoliosis), кифосколиоз – омуртканын

капталга же алдыга карай аномалдык кыйшайуусу: кифоз сколиоз менен айкалышууда.

КИШЕЧНИК (intestine, bowel, gut), ичеги карын – тамак сиңирүүчү трактын бөлүгү, ал ашказан менен анустун ортосунда жайгашкан. Анын курамына эки негизги бөлүктүр кирет – ичке ичеги жана жоон ичеги. Ичке ичеги (small intestine), өз кезегинде, он эки эли ичегиге, ичке ичегиге жана капчыт ичегиге бөлүнөт. Мына ушул жерде тамак сиңирүүнүн көпчүлүк процесси жүрөт. Жоон ичеги (large intestine) сокур ичегиден, жээк сымал ичегиден (өйдө созулган, капталынан созулган, төмөн уланган жана сигма сымал) жана түз ичегиден турат. Бул жерде ичке ичегиден келген сиңирилбеген заттардан суунун сиңирилиши жүрөт. Ичегинин ичиндегиси ритмикалык булчуң жыйрылышы үчүн жылат (караңыз: Перистальтика). – Ичегилик (intestinal).

КИШКА (gut), ичеги – 1. Караңыз: Ичеги карын. 2. Караңыз: Кетгут.

КИШКА ДВЕНАДЦАТИПЕРСТНАЯ (duodenum), он эки эли ичеги – ичке ичегинин үч бөлүктүн ичинен биринчиси. Ал ашказандын өткөөл бөлүгүнөн башталып, ичке ичегиге чейин созулат. Он эки эли ичегиге өттөн өт суюктугу келет жана карын алдындагы бездин суюктугу келет. – Дуоденалдык (duodenal).

КИШКА ЗАДНЯЯ (hindgut), арткы ичеги – эмбриондун ичегисинин арткы бөлүгү, андан жоон ичегинин жарымы, түз ичеги, табарсык жана сийдик чыгаруучу жолдор өрчүйт. Кошумча караңыз: Клоака.

КИШКА ОБОДОЧНАЯ (colon), жээк сымал ичеги – жоон ичегинин негизги бөлүгү. Курамына төрт бөлүк кирет: өйдө созулган (ascending), капталынан созулган (transverse), төмөн уланган (descending) жана сигма сымал (sigmoid colon) кирет. Бул ичеги тамак сиңирүү процессинде катышпайт, бирок анда көп сандагы суулар жана электролиттер сиңирилет. – Жээк сымал (colonic).

КИШКА ПЕРЕДНЯЯ (foregut), алдыңкы ичеги – эмбриондун ичегисинин алдыңкы бөлүгү, андан кызыл өңгөч, ашказан, он эки эли ичегинин баштапкы бөлүгү өрчүп чыгат.

КИШКА ПОДВЗДОШНАЯ (ileum), капчыт ичеги – ичке ичегинин дисталдык бөлүгү. Капчыт ичеги ичке ичегиден башталып илеоцекалдык клапан менен аяктайт. –Капчыт (ileal). – Капчыт ичегиге тиешеси бар (ileac).

КИШКА ПРЯМАЯ (rectum), түз ичеги – жоон ичегинин аяккы бөлүгү, ал сигма сымал ичегиден башталып көтөн менен аяктайт. – Ректалдык (rectal).

КИШКА СИГМОВИДНАЯ ОБОДОЧНАЯ (sigmoid colon,

sigmoid flexure), сигма жээк сымал ичеги – S-түрүндө жээк сымал ичегинин аяккы бөлүгү, андан ал түз ичегиге өтөт.

КИШКА СЛЕПАЯ (caecum), сокур ичеги – ичке ичеги менен жоон ичегинин бириктирүүчү жердеги сокур баштыкча, ал илеоцекалдык клапандын астында орун алган. Караңыз: Тамак сиңирүүчү тракт.

КИШКА СРЕДНЯЯ (midgut), ортонку ичеги – ичеги эмбриондун ортонку аймагы, андан кийинчэрээк ичке ичегинин чоң бөлүгү жана жоон ичегинин бир бөлүгү өрчүйт.

КИШКА ТОЩАЯ (jejunum), жука ичеги – ичке ичегинин бөлүгү. Ал он эки элит ичегини жана капчыт ичегини бириктирет. – Еюналдык (jejunal).

КЛЕТКА ГИГАНТСКАЯ (giant cell), өтө чоң клетка – баардык эле чоң клеткалар, мисалы, мегакариоцит. Бул клеткаларда бир же бир нече ядролору бар болот.

КЛЕТКА ГРУДНАЯ (thorax, chest), көкүрөк клеткасы – тулку бойдун үстүнкү бөлүгү, ал моюн менен диафрагманын ортосунда жайгашкан. Көкүрөк клеткасынын скелетин төш сөөгү, кабаргалар жана омуртканын көкүрөк бөлүгү түзөт. Көкүрөк клеткасында өпкөлөр, жүрөк, кызыл өңгөч жана ал менен байланышкан анатомиялык структуралар жайгашкан. Салыштыруу үчүн: Ич көңдөйү. – Торакалдык (thoracic).

КЛЕТКА ГРУДНАЯ «БОЛТАЮЩАЯСЯ» (flail chest), «салаңдоочу» көкүрөк клеткасы – кабыргалар менен төш сөөгүнүн көпчүлүк сыныктардын кесепетинен кабыргалардын четтери туруктуу эмес болгон көкүрөк клеткасынын абалы.

КЛЕТКА ГРУДНАЯ КИЛЕВИДНАЯ, «ГРУДЬ КУРИНАЯ» (pigeon chest), кил сымал көкүрөк клеткасы, «тоок сымал көкүрөк» – көкүрөк сөөктүн алдыга чыгып кетиши, ал көкүрөк клеткасынын деформациясына алып келет. Медициналык аталышы: Кил сымал көкүрөк (pectus carinatum).

КЛЕТКА ЗАРОДЫШЕВАЯ (germ cell), ГОНОЦИТ (gonocyte), түйүлдүк клеткасы, гоноцит – эмбрионалдык клетка, андан кийинчерээк сперматозоиддер же жумуртка клеткалар пайда болушу мүмкүн.

КЛИН (cuneus), шынаа – мээ кыртышынын аймагы, ал шынаа сымал формада болот, мээнин желке үлүшүнүн ички бетинде жайгашкан.

КЛИТОР (clitoris), клитор – аялдардын жыныстык мүчөсүнүн бөлүгү, эриктилдик ткань менен жаралган (караңыз: Үңкүрчөлүү дене); клитор уретра менен бирикпейт.

КЛОАКА (cloaca), клоака – эмбриондун арткы ичегинин эң арткы бөлүгү. Кийинчерээк ал түз ичегиге жана сийдик жыныстык

синуска бөлүнөт, ал болсо өзүнө табарсык менен кошумча табарсыктык жана гениталдык каналдарды өзүнө камтыйт.

КЛОЧОК (flocculus), үзүндү – каракуш мээнин жумуртка сымал чоң эмес үлүшү.

КЛЫК (canine), азуу тиш – ар бир жаактын ортосундагы үчүнчү тиш. Адабиятта бул тишти «көз тиши» (eye tooth) деп аташат.

КЛЮВ (rostrum, көпч. rostra), тумшук – (анатомияда) тумшук сымал өсүш, мисалы, шынаа сымал сөөктүн сыртында. – Ростралдык (rostral).

КЛЮЧИЦА (clavicle, collar bone), акырек – S-сымал жупуну, ийилген түтүк сымал сөөк, далы менен кошо үстүнкү аяктардын алдынкы бөлүгүн түзөт. – Акыректик (clavicular).

КОЗЕЛОК (tragus), серке – сырткы кулактагы кемирчектин уркуюп чыгышы, ал угуу жолунун алдынкы тешигинде орун алган.

КОЛБОЧКА (СЕТЧАТКИ ГЛАЗА) (cone), (көз торчосунун) колбасы – көз торчосунун жарык сезгич клеткаларынын перифириялык өсүштөрүнүн эки типтеринин бири. Адамдын көз торчосу 6–7 миллион колбаларчасын камтыйт; алар жарыкта жакшы функцияланышат, ошону менен бирге жакшы көрүүнү камсыз кылууда маанилүү ролду ойнойт (көрүүчү нерселердин сүрөттөлүшүн так көрсөтүү).

КОЛЕННЫЙ (genicular), тизе – тизе муунуна тиешеси бар сөз: берилген термин тизени кан менен камсыздоочу артерияларга карата колдонулат.

КОЛЕНО (genu), тизе – 1. Тизеге тиешелүү. 2. Ар кандай ийилген анатомиялык структура, өзүнүн тышкы келбети менен тизени элестетет. – Тизелик (genual).

КОЛЕНО, СУСТАВ КОЛЕННЫЙ (knee), тизе, тизе мууну – дөмпөктүү муун, ал сан сөөгүнүн үстүндөгү дөмпөктүн жана тизе астынынын ортосунда, чоң балтыр сөөгүнүн үстүнкү муунунда жана томук үстүнкү муунда орун алган.

КОЛЕНЦЕ (geniculum), тизече – кайсы-бир анатомиялык структуранын курч ийилүүсү, мисалы, бет нервинин ортонку кулактын медиалдык капталга карай ийилиши.

КОЛОБОМА (coloboma), колобома – адамдын туулганда эле же кийин көзүнүн көк жаа сымал катмарынын кемтиги.

КОЛЬЦО (annulus, ring), шакекче – (анатомияда) тоголок структура, ал шакек формасында болот. – Шакек сымал (annular).

КОЛЬЦО БАНДЛЯ (Bandl's ring), Бандль шакеги. Караңыз: Чек аралык шакек.

КОЛЬЦО ВАЛЬДЕЙЕРА, КОЛЬЦО ВАЛЬДЕЙЕРА – ПИРОГОВА (Waldeyer's ring), Вальдейер шакеги, Вальдейер – Пирогов шакеги – бадам сымал безден шакек (таңдайлык, түтүктүк, тилдик жана

кекиртектик), ал алкым тешиги, тил тамырында жана мурун кекиртек аймагында лимфоиддик кекиртектик шакекти пайда кылат.

КОЛЬЦО КАЙЗЕРА – ФЛЯЙШЕРА (Kayser – Fleischer ring), Кайзер – Фляйшер шакеги – көздүн тунук челинин сырткы катмарында пайда болгон күрөң-сары түстөгү шакек. Ал жез гранулалардын калдыктарынан турат жана адамда Вильсон оорусунун бар экендигин диагностикалайт.

КОЛЬЦО РОГОВИЧНОЕ (corneal ring), тунук челдүү шакек – шакек, ал көздүн тунук челинин перифириялык бөлүгүнө кыйшайууну өзгөртүү үчүн коюлат.

«**КОМОЧКИ ВАТНЫЕ**» (cottonwool spots), «кебез топтому» – торчонун нерв булаларындагы катмарында аксоплазманын топтолушу, ал адамда тигил же бул дарттын болушун айгинелейт (мисалы, гипертензиянын, коллагеноздун же СПИДдин).

КОНДИЛОМА (condyloma), кондилома – былжырлуу кабыкчалардын сезгенишинен пайда болуп, тегерек тарткан шишиктер. Көпчүлүк мезгилде курч учтуу кондилома (condyloma acuminatum) кездешет, ал кын алдында, эркектин жыныстык мүчөсүнүн учунда жана аналдык тешиктин тегерегинде пайда болот.

КОНКРЕМЕНТ КОРАЛЛОВИДНЫЙ (staghorn calculus), коралл сымал конкремент – коралл сымал тармактанган таш, ал бөйрөктүн ички көңдөйүндө пайда болот. Адатта таштын пайда болушу зааранын инфекцияланышына, көпчүлүк учурда Proteus vulgaris тибиндеги микроорганизмдер менен инфекциялангандыктан.

КОНСТРИКТОР (constrictor), констриктор – булчуң, ал кайсы-бир органды же көңдөйлүү органдын бир бөлүгүнүн жыйрылышына алып келет.

КОНТРАКТУРА (contracture), контрактура – оорудан кийин булчуңдардын дайыма же убактылуу жыйрылып, тырышып калышы. Кошумча караңыз: Дюпюитрен сенеги, Фолькмандын ишемиялык контрактурасы.

КОНТРАКТУРА ДЮПЮИТРЕНА (Dupuytren's contracture), Дюпюитрен сенеги – колдун манжаларынын бир тобу дайыма бүгүлүп, тырышып, кыймылсыз болуп калышы. Ал алакандагы чарымдар куушурулуудан келип чыгат.

КОНТРАКТУРА ИШЕМИЧЕСКАЯ ФОЛЬКМАНА (Volkmann's contracture), Фолькмандын ишемиялык контрактурасы – чеңгелдин контрактурасы (кээде бут кетменинин) бармактарынын тырмак сымал абалында, бул фиброздун кесепетинен жана булчуңдардын кыскарышы, ал кан жүгүрүшүнүн бузулушу менен байланыштуу болот. Адатта мындай контрактура сыныктан кийинки абалдан кийин пайда болот. Кошумча караңыз: Кайсы-бир анатомиялык

көңдөйдө басымдын жогорулашы.

КОНУС АРТЕРИАЛЬНЫЙ (conus arteriosus), артериалдык конус – жүрөктүн оң карынчасынын алдынкы – үстүнкү бөлүгү, андан ал өпкө сөңгөгүнө уланып кетет.

КОНУС МОЗГОВОЙ (conus medullaris), мээ конусу – жүлүндүн коникалык дисталдык аягы, ал биринчи бел омурткасынын астынкы жээгинин аралыгында жайгашкан.

КОНЦЕПТУС (conceptus), концептус – уруктандыруучу азыктар: өрчүүчү түйүлдүк жана аны курчап турган түйүлдүк челдер, жатында жайгашкандагы баскычтар.

КОНЪЮНКТИВИТ, КОНЪЮНКТИВИТ ОСТРЫЙ ЭПИДЕМИЧЕСКИЙ (conjunctivitis, pink eye), конъюнктивит, курч эпидемикалык конъюнктивит – конъюнктиванын сезгениши, ал көздүн кызарып, шишип кетүүсү менен коштолот; мында көздөн суу жана ириң чыгуу менен коштолот. Конъюнктивит бактериалдык же вирустук жабыркоонун кесепетинен же аллергиядан жана ошондой эле физикалык же химиялык тассирленүүдөн пайда болот. Кошумча караңыз: Трахома, Жаңы төрөлгөндөрдүн бленнореясы.

КОПЧИК (coccyx, көпч. coccyges же coccyxes), чычаң – омуртканын ылдыйкы бөлүгү. Кошумча караңыз: Омуртка тутуму. – Чычаңдык (coccygeal).

КОРА (cortex, көпч. cortices), кабык – мүчөнүн тышкы катмары (мисалы, бөйрөк үстүндөгү бездин чели (adrenal cortex) (караңыз: Бөйрөк үстүндөгү без)) же баш мээнин кабыгы. – Кортикалдык (cortical).

КОРА ГОЛОВНОГО МОЗГА, КОРА БОЛЬШОГО МОЗГА (cerebral cortex), мээ кыртышы, чоң мээ кыртышы – чоң мээ кыртышынын татаал сырткы түзүлүшү бар, анда баш мээнин 40%га чейин салмагын камтыйт жана 15 миллиард чамалуу нейрондорду камтыйт (караңыз: Боз зат). Чон мээ кыртышы адамдын психикасына жооп берет да анын сезимине, аң сезимине, ой жүгүртүүсүнө, интеллектине таасир тийгизет.

КОРА ЧУВСТВИТЕЛЬНАЯ (sensory cortex), сезгичтик кыртыш – баш мээнин сезгичтик аймагы, ага сенсордук нерв жолдору аркылуу дененин бүт аймактарынан баардык маалымат келип түшөт. Салыштыруу үчүн: Баш мээ кабыгынын кыймылдоо бөлүгү.

КОРЕНЬ, КОРЕШОК (root, radix), дүмүр, дүмүрчөк – 1. Анатомияда, неврологияда – жүлүндөн чыгуучу нерв булаларынын түйүнү. 31 жуп жүлүн нервилери ар кайсыжактан эки дүмүрчөгү болот: алдынкы дүмүрчөк кыймыл булаларды камтыйт, ал эми арткы – сенсордук булаларды камтыйт. Бул дүмүрчөктөр жүлүндөн чыкканда, кошулган нерв түйүндөр менен биригишет. 2. Стоматологияда – тиштин

бөлүгү, эмалын жоготкон жана тиш альвеоласында орун алып перидонтанын жардамы менен анын артыкы капталына бекилет. 3. Кайсы бир структуранын баштапкы аймагы. Анатомиялык аталышы: Дүмүр (radix).

КОРЭКТОПИЯ (corectopia), корэктопия – көздүн карегинин орто ченден бир жакка жылып кетиши.

КОСОГЛАЗИЕ (strabismus, squint), ГЕТЕРОТРОПИЯ (heterotropia), кыйшык көз, чалыр, гетеротропия – каалаган эле көздүн бузулушу. Мында эки көздүн тең көрүү окторунун параллелдүүлүгү аномалдык түрдө бузулат. Кошумча караңыз: Ачуу-жумуу тести, Гетерофория.

КОСОЛАПОСТЬ (club-foot), ДЕФОРМАЦИЯ СТОПЫ (talipes), бут кетменинин деформациясы – кыйшык бут адам. Кыйшык буттук ошондой эле булчуңдардын шал болуусунан, полиомиелиттин кесепетинен өрчүшү мүмкүн.

КОСТИ КЛИНОВИДНЫЕ (cuneiform bones), шынаа сымал сөөктөр – үч сөөк: кайык сымал сөөктүн алдында жайгашат, шыйбылчак алды бөлүктүн медиалдык бөлүгүн ээлеп шыйбылчаак сөөктүн негиздери менен ашташат: чоңураак медиалдык шынаа сымал сөөк – биринчи шыйбылчаак сөөк менен, ортонку шынаа сымал сөөк – II чи менен, латералдык – III чү менен, артынан кайык сымал сөөк менен биригет, латералдык жактан – куб сымал сөөк менен биригет.

КОСТНЫЙ (osseous), сөөктүк – берилген термин ички кулактын түрдүү аймактарына тиешелүү колдонулат (үлүлгө, сөөктүк жарым тегерек каналдарга жана лабиринтке).

КОСТОЧКА (ossicle), сөөкчө – чоң эмес сөөк. Мисалы, ортонку кулакта орун алган үч майда угуу сөөктөр (дөшү, балкача жана үзөнгү). Алар аркылуу үн сырткы кулактан ички кулактын лабиринтине берилет.

КОСТЬ БЕДРЕННАЯ (femur, thigh bone), сан сөөгү – узун түтүктүү сөөк. Сан сөөгүнүн башы жамбаш сөөк чөйчөгү менен ашташат да жамбаш – сан муунун пайда кылат.

КОСТЬ БЕЗЫМЯННАЯ (innominate bone), аты жок сөөк. – Караңыз: Жамбаш сөөк.

КОСТЬ ГОЛОВЧАТАЯ (capitate bone), башчалуу сөөк – бейбелчек сөөктүн эң чоңсөөгү (караңыз: Бейбелчек). Артынан кайык сымал жана жарым ай сымал сөөктөр мененбиригет, алдынан - экинчи, үчүнчү жана төртүнчү шакшак сөөктөр менен капталдарынан –трапеция сымал жана илмектей сөөктөр менен биригет.

КОСТЬ ГОРОХОВИДНАЯ (pisiform bone), буурчак сымал сөөк – бейбелчектин эң майда сөөгү, өзүнүн сырткы көрүнүшү менен буурчакты элестетет да үч кырдуу сөөк менен биригет.

КОСТЬ ЗАТЫЛОЧНАЯ (occipital bone), желке сөөгү – чыны

сымал сөөк, баш сөөктүн мээ бөлүгү, ал баш сөөктүн негизинен жана арткы дубалынан турат.

КОСТЬ КЛИНОВИДНАЯ (sphenoid bone), шынаа сымал сөөк – мээ сөөктүн баш сөөгү, ал баш сөөктүн негизиндеги борборунда жайгашкан.

КОСТЬ КРЮЧКОВИДНАЯ (hamate bone, unciform bone), илмек сымал сөөк – бейбелчектин илмек сымал сөөгү (караңыз: Бейбелчек). Ал капталынан башчалуу жана үч кырдуу сөөктөр менен биригет, артынан – жарым ай сымал сөөк менен, алдынан төртүнчү менен бешинчи шакшак сөөк менен биригет.

КОСТЬ КУБОВИДНАЯ (cuboid bone), куб сымал сөөк – сөөк, ал шыйбылчаактынь алдындагы латералдык жээгинде орун алат, ал болсо төртүнчү жана бешинчи шыйбылчаак алды сөөктөр менен, алдынан жана артынан согончок сөөк менен биригет.

КОСТЬ ЛАДЬЕВИДНАЯ (navicular bone), кайык сымал сөөк – шыйбылчаак алды сөөктүн кайыкка окшош сөөк; алдынан үч шынаа сымал сөөктөр менен, артынан – бакай сөөк менен, латералдык жактан – куб сымал сөөк менен биригет.

КОСТЬ ЛАДЬЕВИДНАЯ (scaphoid bone), кайык сымал сөөк – өзүнүн сырткы көрүнүшү менен кайыкка окшош. Астынан кайык сымал сөөк трапеция – сөөк менен, башчалуу сөөк менен жана трапеция сымал сөөк менен биригет, үстүнөн – билек сөөк менен, капталынан – жарым ай сымал сөөк менен биригет.

КОСТЬ ЛОБКОВАЯ (pubis, көпч. pubes), чат сөөгү – сөөк, ал жамбаш сөөктүн алдынкы жана арткы бөлүгүн түзөт (караңыз: Жамбаш). Эки чат сөөк алдынан кошулат, ошону менен чаттык симфизди (pubic symphysis) пайда кылат. Кошумча караңыз: Чат.

КОСТЬ ЛОБНАЯ (frontal bone), маңдай сөөк – сөөк, ал маңдайды жана көздүн чарасынын үстүнкү дубалын түзөт; бир нече аба көңдөйлөрүнөн (маңдай сөөктүн коңулдарынан (frontal sinuses) турат. Караңыз: Мурун көңдөйүнүн кошумча бөлүгү)).

КОСТЬ ЛОКТЕВАЯ (ulna), чыканак сөөк – медиалдык, каруу сөөктөрдүн эң чоң сөөгү. Анын үстүнкү эпифизи ийин жана билек сөөк менен биригет, ал эми астынкысы – түздөн түз бейбелчек сөөктөр менен биригет. – Чыканактык (ulnar).

КОСТЬ ЛУЧЕВАЯ (radius), билек сөөгү – каруу сөөктүн узун түтөктүү сөөгү (салыштыруу үчүн: Чыканак сөөк). Ал чыканак сөөктүн айланасында тегеренип турат да, колдун чеңгелинин пронациясын жана супинациясын камсыз кылат. – Билек (radial).

КОСТЬ МАЛОБЕРЦОВАЯ (fibula), кичи балтыр сөөгү – узун ичке түтүктүү сөөк, эки балтыр сөөгүнүн эң кичинеси.

КОСТЬ МЕЖТЕМЕННАЯ (interparietal bone, incarial bone),

КОСТЬ ИНКОВ (inca bone), төбө аралык сөөк, инктер сөөгү – төбө сөөктүн ортосунда жана баш сөөктүн чатырында жайгашкан сөөк.

КОСТЬ НЕБНАЯ (palatine bone), таңдай сөөк – бет сөөктүн жуп сөөгү, ал катуу таңдайды, мурунду жана көздүн чарасын өрчүүдө катышат. Караңыз: Баш сөөк.

КОСТЬ НОСОВАЯ (nasal bone), мурун сөөгү – беттин жуп, ичке жана сүйрү формадагы сөөк. Эки сөөк биригип, мурун аркасын түзүшөт. Караңыз: Баш сөөк.

КОСТЬ ПЛЕЧЕВАЯ (humerus), ийин сөөк – сөөк, ал колдун үстүнкү сегментинин скелетин түзөт.

КОСТЬ ПОДВЗДОШНАЯ (ilium), капчыт сөөк – үч сөөктүн бири, алар жамбаш сөөгүн түзүшөт: жазы сөөк, ар бир жактан жамбаш сөөктүн үстүнкү бөлүгүн түзүшөт (кошумча караңыз: Жамбаш). – Капчыт (iliac).

КОСТЬ ПОДЪЯЗЫЧНАЯ (hyoid bone), тил алдындагы сөөк – чоң эмес U – сымал бет сөөгү, ал моюнда орун алган; булчуңдарды бириктирүүчү жер болуп милдет аткарат.

КОСТЬ ПОЛУЛУННАЯ (lunate bone), жарым ай сымал сөөк – бейбелчектин сөөгү (караңыз: Бейбелчек). Алдынан ал башчалуу сөөк менен жана илмектей сөөктөр менен биригет, артынан – билек сөөк менен, ал эми капталдарынан – үч кырдуу сөөк менен жана кайык сымал сөөктөр менен биригет.

КОСТЬ ПЯТОЧНАЯ (calcaneus, heel bone), согончок сөөк – шыйбылчак алдынын чоң сөөгү, артынан согончок дөңү менен аяктайт. Алдынан куб сымал сөөк менен бириктирилет, үстүнөн – бакай сөөк менен биригет.

КОСТЬ РЕШЕТЧАТАЯ (ethmoid bone, cribriform plate), калбыр сөөк – баш сөөктүн мээ бөлүгүндөгү сөөк, ал баш сөөктүн негизинин алдынкы бөлүгүнүн курамына жана негизинен бет сөөктүн курамына кирет да мурун көңдөйүнүн жана көздүн чарасынын өрчүшүндө катышат. Кошумча караңыз: Баш сөөк.

КОСТЬ СЕДАЛИЩНАЯ (ischium), көчүк сөөгү – сөөк, ал ар кайсы жагынан жамбаш сөөктүн ылдыйкы бөлүгүн түзөт (кошумча караңыз: Жамбаш). – Көчүк (ischiac, ischial).

КОСТЬ СЕСАМОВИДНАЯ (sesamoid bone), сесамо сымал сөөк – сүйрү сөөк, тарамыштын ичинде жана адатта башка сөөктүн сыртында жайгашкан. Бейбелчектин томук жана буурчак сымал сөөктөрү сесамо сымал сөөктөр болуп саналат.

КОСТЬ СКУЛОВАЯ (zygomatic bone, malar bone), бет сөөгү – бет сөөгүнүн жуп сөөгү, ал анын рельефин түзөт; көздүн чарасын түзүүдө катышат. Караңыз: Баш сөөк.

КОСТЬ СЛЕЗНАЯ (lacrimal bone), жаш сымал сөөк – бет

сөөктүн эң майда жуп сөөгү: көз чарасынын төрт бурчтук формасындагы медиалдык дубалын түзүүдө катышат. Караңыз: Баш сөөк.

КОСТЬ ТАЗОВАЯ (hip bone, innominate bone), жамбаш сөөгү – сөөк, ал капчыт сөөктүн, көчүк сөөктүн жана чат сөөгүнүн бүтүп калышынын кесепетинен пайда болгон сөөк.

КОСТЬ ТАРАННАЯ (talus, astragalus), бакай сөөк – шыйбылчаак алдынын сөөгү; ал үстүнөн чоң балтыр сөөк менен ашташат, капталынан – эки кызыл ашык мене ал эми астынан – согончок сөөк менен ашташат.

КОСТЬ ТЕМЕННАЯ (parietal bone), төбө сөөгү – төрт бурчтуу жалпак жуп сөөк, ал баш сөөктүн үстүнкү капталындагы бөлүктү түзөт. Караңыз: Баш сөөк.

КОСТЬ ТРАПЕЦИЕВИДНАЯ (trapezoid bone), трапеция сымал сөөк – бейбелчектин сөөгү (караңыз: Бейбелчек). Астында ал экинчи шакшак сөөк менен биригет, үстүнөн – кайык сымал сөөк менен, капталдарынан – трапеция сымал сөөк жана башчалуу сөөк менен биригет.

КОСТЬ ТРЕХГРАННАЯ (triquetrum, triquetral bone), үч кырдуу сөөк – бейбелчектин сөөгү (караңыз: Бейбелчек). Ал үстүнөн чыканак сөөк менен биригет, ошондой эле буурчак сымал, илмек сымал жана жарым ай сымал сөөктөр менен биригет.

КОСТЬ ЭНДЕСМАЛЬНАЯ, КОСТЬ, РАЗВИВШАЯСЯ ИЗ МЕЗЕНХИМЫ (membrane bone), эндесмалдык сөөк, мезенхимадан өрчүгөн – сөөк, ал (мезенхемадан) тутамдаштыргыч тканда, оссификация жол менен, алгачкы кемирчек тканынын түзүлүүсүз жок өрчүгөн. Мындай сөөктөргө мисал катары бет сөөктөрдү жана баш сөөктүн мээ бөлүктөрүн келтирсек болот.

КОСТЬ-ТРАПЕЦИЯ (trapezium), трапеция сөөгү – бейбелчектин сөөгү, үстүнөн ал кайык сымал сөөк менен биригет, астынан – биринчи шакшак сөөк менен биригет да ээр сымал бейбелчек-шакшак биринчи мууну менен биригет, ал эми капталдарынан – трапеция сымал сөөк менен биригет.

КРАНИАЛЬНО (cephalad), краниально – башка карата багытталган.

КРАНИАЛЬНЫЙ (cephalic), краниалдык – баш сөөгүнө байланыштуу, баш жагынан орун алган бардык өзгөрүүлөр деген сөзгө барабар.

КРАНИОСИНОСТОЗ (craniosynostosis), краниосиностоз – баш сөөктүн кээ бир алдын ала бүтүшү, адатта бала төрөлгөнгө чейин пайда болот. Салыштыруу үчүн: Краниостеноз.

КРЕСТЕЦ (sacrum, көпч. sacra), куймулчак – массивдүү тоголок

өч бурчтуу структура, ал омуртканын курамына кирет, жана беш куймулчак омурткалар (sacral vertebrae) менен пайда болгон. Кошумча караңыз: Омуртка. – Куймулчактык (sacral).

КРИЗ ДИТЛЯ (Dietl's crisis), Дитл кризи – сийдик түтүкчөсүнүн үстүнкү бөлүгүндөгү бүтөлүп калуу, ал белде катуу ооруну туудурат.

КРИПТА (crypt), крипта – чоң эмес чуңкурча, баштыкча же көңдөй; мисалы, люберкюн криптилери (караңыз: Либеркюн бездери).

КРУГ ВИЛЛИЗИЕВ (circle of Willis), Виллис тегереги – чоң мээнин артериалдык тегереги, ал баш мээнин негизинде орун алган. Баш мээни камсыздоочу бир катар артериялардын биригиши үчүн пайда болот. Виллис тегереги баш мээдеги нормалдуу кан айланууну камсыз кылат. Көпчүлүк артериялардын аневризмалары түздөн-түз виллизиев тегерегиндеги тамырларда өрчүйт.

КРЫЛО (ala, көпч. alae), канат – (анатомияда) ар кандай канат сымал структура, мисалы мурундун канаты же капчыт сөөктүн канаты.

КРЫША (tegmen, көпч. tegmina), чатыр – анатомиялык структура, ал кайсы-бир орган же оргадын бөлүгү менен капталган.

КРЫША СРЕДНЕГО МОЗГА (tectum), ортонку мээнин чатыры – ортонку мээнин структурасы, анда чатырдын пластинкасын айырмалашат, ал төрт агыш дөбөчөдөн турат: эки үстүнкү жана эки астынкы.

КРЮЧОК I (hook), илмек I – 1. Анатомияда – алдынкы илмек сымал парагиппокампалдык быткылдардын аягы. 2. Ийрейген же илмек сымал аягы бар хирургиялык жабдык, ал операция убагында тканды кармоодо, көтөрүүдө же артка чоюуда колдонулат.

КРЮЧОК II (uncus), илмек II – каалаган илмек сымал структура: мисалы, мээнин жарым шарынын астынкы бетиндеги парагиппокампалдык бырыштын илмектей болгон аягы.

КУПОЛ (cupola), купол – 1. Ички кулактагы аяккы үлүлүндөгү чоң эмес дөмпөйүү. 2. Анатомиялык структурада купол сымал каалаган дөмпөйүү.

Л

ЛАГЕНА (lagaena, lagena), лагена – ички кулактын үлүл жактагы спиралдын жабык аягы.

ЛАТЕРАЛЬНЫЙ (lateral), латералдуу – 1. Дененин ортоңку сызыгынан ары, четинен, капталдан орун алган илдеттер. 2. Анатомияда – сагитталдык жана жок болуп кеткен аймактарга же дененин бөлүктөрүнө тиешелүү. 3. Радиологияда – сагитталдык жалпактыкта орун алган.

ЛЕВАТОР (levator), леватор – сөөктү көтөрүүчү каалаган булчуң, ал ага бекитилет; мисалы, далыны көтөрүүчү булчуң (levator

scapulis), далынын үстүнкү бурчун көтөрүп турат.

ЛЕВОКАРДИЯ (laevocardia), левокардия – жүрөктүн нормалдуу абалда жайгашуусу, мында анын үстү жагы сол жакка бурулган. Салыштыруу үчүн: Декстрокардия.

ЛЕНТА, ПОЛОСКА (taenia, көпч. taeniae), тасма, тилке – каалаган тасма сымал анатомиялык структура. Мисалы, узунунан кеткен жээк сымал ичегинин тасма сымал булчуңу, алар чычыркайлык, бош жана бүлкүлдөк тасма (taeniae coli) деп аталышат.

ЛЕОНТИАЗ (leontiasis), леонтиаз – баш сөөктүн өтө эле өсүшүп кетүүсү, анын кесепетинен адамдын башы арстандын башына окшош болуп калат; леонтиаз дарыланбаган Педжет оорусунун сейрек кездешүүчү симптому болуп эсептелет. Медициналык аталышы: Леонтиаз (leontiasis ossea).

ЛЕСТНИЦА (scala), тепкич – ортонку кулактагы үлүлдө спиралдык каналдардын бири.

ЛИМБ (limbus), лимб – (анатомияда) кыры же чеги: мисалы, көздөгү кырчоо аркагы.

ЛИСТОК (folium, көпч. folia), барак – ичке барак сыяктуу структура: мисалы каракуш мээсинин үстүндөгү бүктөлүүлөр.

ЛОБНЫЙ (frontal), чекелүү – чекеге тиешелүү сөз. Караңыз: Маңдай сөөк.

ЛОДЫЖКА (malleolus), кызыл ашык – балтыр-кетмен муун түзүүчүсү: латералдык кызыл ашык (lateral malleolus) – кичи балтыр сөөгүнөн өтөт, ал эми медиалдык кызыл ашык (medial malleolus) – чоң балтыр сөөгүнүн астынкы эпифизинен өтөт.

ЛОКОТЬ ТЕННИСНЫЙ (tennis elbow), теннистик чыканак – оору туудуруучу чыканак булчуңунун тарамышынын сезгениши. Ал артыкча күч келтирүүнүн кесепетинен пайда болот. Кошумча караңыз: Тендинит.

ЛОКТЕВОЙ (cubital), чыканактуу – чыканакка же билекке тиешелүү: мисалы, чыканак чуңкурчасы (cubital fossa) ал чыканак муунунун алдынкы бетиндеги чуңкурчаны элестетет.

ЛОКУС, МЕСТО (locus), локус, орун – дарттын орун алган жери. Мындай, ромб сымал чуңкур аймактын үстүнкү жагындагы пигментацияланган чоң эмес жуп аймактагы көгүш (Locus caeruleus) жерди элестетет. 2. Генетикада – хромосомада гендин орун алышы.

ЛОПАТКА (scapula, көпч. scapulas, же scapulae), ийин – ийин белдин үч бурчтук сөөгү. Анын дорсалдык бетинде жайгашкан далы туркугу (spine), акромиалдык урчук (acromion process) менен аяктайт, ал болсо далынын арткы бетинде орун алган. Бул тоголок урчук акырек менен кошулат, ошону менен акромиалдык-акыректик муунду (acromioclavicular joint) пайда кылат; ал муун чуңкурунан (glenoid fossa)

асылып турат, ага ийин сөөгүнүн башы кирет. Далынын үстүнкү кыры тумшук сымал урчукка (coracoid process) өтөт, урчукка байламталар жана булчуңдар бекилет. – Ийиндик (scapular).

ЛУКОВИЦА (bulb), башча – (анатомияда) орган же дене бөлүгүнүн учундагы аркыл шар түрүндөгү структура же тоголок кеңдик.

ЛУНОЧКА (lunula), чукурча – тырмактын негизинде орун алган ак түстүү орок сымал бөлүк.

ЛУЧЕВОЙ (radial), каржиликтин укуругу – кар жиликтин укуругуна тиешелүү сөөк.

ЛЮМБО (lumbo), люмбо – бел жана бел аймагын түшүндүрүүчү сөз.

ЛЯМБДА (lambda), лямбда – баш сөөктөгү лямбда сымал жана сагитталдык тигиштердин кошулган жери.

М

МАДУРОМИКОЗ (maduromycosis), мадуромикоз – караңыз: Мадурдук бут кетмени.

МАДУРСКАЯ СТОПА (Madura foot), **МИЦЕТОМА** (mycetoma), Мадур таманы, мицетома – Madurella деген грибок менен, Nocardia жана Streptomyces тукумундагы кээ бир бактериялар менен буттун кетмени, таманы ооруга чалдыгышат. Оору көпчүлүк учурда өнөкөт катары өтөт. Медициналык аталышы: Мадуромикоз (maduromycosis).

МЕГАКОЛОН (megacolon), мегаколон – жээк сымал ичегинин чоңоюп жана жооноюп кетиши. Бул оорунун себеби болуп бул жээк сымал ичегинин өтүмдүүлүгүнүн бузулушу, Гиршпрунг оорусу же ич катышы болуп саналат; мегаколон ошондой эле жаракаттык колиттин өтүшүп кеткендигинен да өрчүшү мүмкүн (токсикалык мегаколон (toxic megacolon)).

МЕЗОКОЛОН, БРЫЖЕЙКА ОБОДОЧНОЙ КИШКИ (mesocolon), мезоколон, жээк сымал ичегинин чычыркайы – жоон ичегинин чычыркайы. Адатта чоң кишиде капталданган (transverse) жана сигма сымал (sigmoid mesocolon) ичегинин чычыркайы болот, алар ага жараша капталдагы жана сигмалуу жээк сымал ичегиге биригет.

МЕЗОМОРФНЫЙ (mesomorphic), мезаморфтук – бул термин адам денесинин түзүлүшүнүн тибин сүрөттөөдө колдонулат. – Мезоморф (mesomorph). – Мезоморфия (mesomorphy).

МЕЗОНЕФРОС (mesonephros), ТЕЛО ВОЛЬФОВО (Wolffian body), мезонефрос, Вольф денеси – эки жуп алгачкы бөйрөк, түйүлдүктө пайда болот да кыска убакыт эле функционалдашат андан кийин дегенерацияга учурайт. – Мезонефралдык (mesonephric).

МЕМБРАНА РЕЙССНЕРА (Reissner's membrane), Рейсснер мембранасы – мембрана, ал ички кулактын үлүлүндө орун алган алдыңкы тепкич менен ортоңку тепкичти бөлөт.

МЕМБРАНА СИНОВИАЛЬНАЯ, ОБОЛОЧКА СИНОВИАЛЬНАЯ (synovial membrane, synovium), синовиалдык мембрана, синовиалдык кабык – муун капсуласынын ички катмары, кан сосуддар менен бай болгон синовиалдык түкчөлөрү бар.

МЕТАНЕФРОС, ПОЧКА ВТОРИЧНАЯ (metanephros), метанефрос, кайталанган бөйрөк – адамдын түйүлдүгүндө, түйүлдүктүк өрчүүнүн экинчи айында жаралуучу бөлүп чыгаруучу орган, андан кийинчерээк бөйрөк өрчүйт.

МЕТАТАЛАМУС (metathalamus), метаталамус – мээ аралыгындагы бөлүк, медиалдуу жана латералдуу денечелер менен түзүлгөн.

МЕТАФИЗ (metaphysis), метафиз – эпифиз менен диафиздин ортосундагы түтүкчө сөөктүн узун жери. Метафиздин эсебинен жаш жана өспүрүм куракта сөөк узунунан өсөт.

МЕШОК (saccus), баштыкча – баштыкча же чөнтөк. Мисалы, эндолимфатикалык баштыкча (saccus endolymphaticus) өзү менен чоң эмес чөнтөктү элестет, ал мээ кабыгынын катуу жеринде жайгашкан.

МЕШОК АМНИОТИЧЕСКИЙ (amniotic cavity), амниотикалык баштыкча – амнион менен эмбриондун ортосундагы суюктукка толгон баштыкча. Башында блациста клеткасынын ички катмарын түзөт, кийинчерээк жоонoюп эмбриондун далы аймагынан өтүп, баардык жактарын жабат. Кошумча караңыз: Амниотикалык суюктук.

МЕШОК ЖЕЛТОЧНЫЙ (yolk sac, vitelline sac), өттүк баштыкча – түйүлдүктөн тышкары орган – баштыкча, ал мезoдерманын катмары менен жаралган, эндодерма менен капталган; өрчүп жаткан түйүлдүктүн киндик аймагынын жанында жайгашкан.

МИКРОГИРИЯ (microgyria), микрогирия – баш мээнин өрчүү дефектиси, мында мээнин буткулдары абдан кичине болуп, баш мээнин кабыгында көрүнүктүү структуралык өзгөрүүлөр байкалат. Мындай дефект адамдын физикалык жана психикалык өрчүүсүнө таасир этет.

МИНДАЛИНА (amygdala), **ТЕЛО МИНДАЛЕВИДНОЕ** (amygdaloid nucleus), бадам сымал без (алкым бези), бадам сымал денече – базалдык ганглийдин бир түрү: мээнин ар бир жарым шарларынын ичиндеги боз суюктуктун бадам сымал формадагы тоголок топтолушу.

МИОКАРД (myocardium), миокард – жүрөктүн булчуңу, ал жүрөк алдындагыга караганда, карынчада алда канча жоонураак. Миокард кардиомиоциттерден өрчүгөн. – Миокардиалдык (myocardial).

МИОМЕТРИЙ (myometrium), миометрий – жатындын

капталындагы булчуң катмары.

МИОЦИТ (myocyte), миоцит – булчуң клеткасы.

МОЗГ БОЛЬШОЙ (cerebrum, telencephalon), чоң мээ – баш мээнин эң эле чоң жана эң эле өрчүгөн бөлүгү, мээнин чоң жарым шарларында (cerebral hemispheres) пайда болгон жана бири биринен узунан келген тилмек (longitudinal fissure) менен ажыратылган, тереңинде чор баскан денече (corpus callosum) жатат. – Церебралдык (cerebral).

МОЗГ ГОЛОВНОЙ (brain), баш мээ – борбордук нерв системасынын бөлүгү, баш сөөктүн ичинде жайгашкан жана андан жүлүнгө өтөт. Баш мээ бириктирүүчү ткандар менен түзүлүп, үч кыртыш менен капталган. Анатомиялык аталышы: Encephalon.

МОЗГ ЗАДНИЙ (metencephalon), арткы мээ – мээнин бир бөлүгү, курамына көпүрөчө жана каракуш мээ кирет. Караңыз: Баш мээ.

МОЗГ КОСТНЫЙ (bone marrow, marrow), жиликтин чучугу – жилик чучугунун көңдөйчөлөрүндө жайгашкан ткань. Кошумча караңыз: Гемопоэз.

МОЗГ ОБОНЯТЕЛЬНЫЙ (rhinencephalon), жыт алуу мээси – баш мээнин структурасы, эволюциянын баштапкы этабында жыт алуу анализаторлор менен байланыштуу болгон.

МОЗГ ПЕРЕДНИЙ (forebrain), алдыңкы мээ – баш мээнин алдыңкы бөлүгү, тутумуна акыркы мээ (мээнин эки чоң жарым шарлары) жана эки арадагы мээ кирет.

МОЗГ ПРОДОЛГОВАТЫЙ (medulla oblongata, myelencephalon), сүйрүү мээ – жүлүндүн уландысы болуп саналат, мээ огунун ылдыйкы бөлүгүн түзөт.

МОЗГ ПРОМЕЖУТОЧНЫЙ (diencephalon), арадагы мээ – алдыңкы мээнин бөлүгү, эпиталамустан, таламустан жана гипоталамустан турат. Караңыз: Баш мээ.

МОЗГ РОМБОВИДНЫЙ (hindbrain, rhombencephalon), ромб сымал мээ – баш мээнин бөлүгү, курамына каракуш мээ, көпүрөчө жана сүйрүү мээ кирет. Көпүрөчөнүн жана сүйрүү мээнин тутумунда баш сөөк нервдердин ядролору жайгашкан.

МОЗГ СПИННОЙ (spinal cord), жүлүн – борбордук нерв системасынын бөлүгү, омуртка каналында жайгашкан, нерв клеткалардан менен нерв булалардын таңгактарынан туруп, баш мээге өтөт. Жүлүндөн 31 жуп жүлүн нервдер өтөт.

МОЗГ СРЕДНИЙ (midbrain, mesencephalon), ортонку мээ – мээ сөңгөгүнүн чоң эмес аймагы. Ал мээ буттарын жана ортонку мээнин көпүрөчөсүн камтыйт.

МОЗЖЕЧОК (cerebellum), каракуш мээ – баш мээнин арткы бөлүгүндөгү эң чоң бөлүгү. – Каракуш мээлик (cerebellar).

МОЗЖЕЧОК НОВЫЙ, НЕОЦЕРЕБЕЛЛУМ (neocerebellum), жаңы каркуш мээ, неоцеребеллум – омурткалуу баш мээнин бөлүмү, ал кыймылдын координациясы, тең салмактуулуктун регуляциясы жана булчуңдук тонус үчүн жооп берет. Адамда ал сүйрү мээнин артында жана варолиев көпүрөчөдө, баш мээнин желке үлүштөрүнүн астында орун алган.

МОЛОТОЧЕК (malleus, hammer), балкача – ортоңку кулактын балкага окшогон сөөгү, ал дөшү менен биригип жана тарсылдак жаргагына бекилет. Караңыз: Сөөкчө.

МОНОПЛЕГИЯ (monoplegia), моноплегия – булчуңдун бир группасынын же колдун, буттун бирөөнүн кыймылсыздыгы. – Моноплегикалык (monoplegic).

МОРГАНИЕ (blinking), ирмөө – көз жапкагын ачуу жана жабуу, мында көз чарасынын алдынкы бөлүгү жаш менен тегиз сууланат. Ирмөө рефлекси көзгө нерсени кескин түрдө жакындатса пайда болот.

МОСТ ВАРОЛИЕВ (pons Varolii), МОСТ (pons), Варолий көпүрөчөсү – мээ сөңгөгүнүн жарым бөлүгү, ал туурасынан кеткен жоонойгон оромого окшош көрүнөт, мээ сөңгөгүнүн бөлүгү (арткы мээнин структурасы). Варолий көпүрөчүсүнүн ичинде көптөгөн өткөрмө жолдор өтөт, алар баш мээнин чел абыгын жүлүн менен жана каракуш мээнин жарым шар кабыгы менен байланыштырат.

МОЧЕТОЧНИК (ureter), сийдик аккыч – бөйрөктө ажыратылып чыккан сийдикти табарсыкка жеткирүүчү түтүкчө. – Сийдик түтүкчөлүү (ureteral, ureteric).

МОШОНКА (scrotum), куулук – урук бези туруучу калта. Анын функциясы сперматозоиддерди сактоо жана нормалдуу түзүлүштү камсыздоо болуп саналат. – Скроталдык (scrotal).

МЫС (promontory), чурку – органдын же дененин кандайдыр бир структурасынын чуркуюуп чыгышы (мисалы куймулчактын чуркуюушу).

МЫШЕЧНЫЙ (muscularis), булчуңдуу – көңдөй органдын булчуңдуу катмары (мисалы ашказандын) же кандайдыр-бир түтүктүү структурасы (ичеги же сийдик түтүкчүсү сыяктуулар).

МЫШЦА БОЛЬШЕБЕРЦОВАЯ (tibialis), чоң жото жилик булчуңу – тизе булчуңунун бири, чоң жото жилик сөөктөн башталып, таман сөөгүнөн өтөт.

МЫШЦА ВИСОЧНАЯ (temporalis), чыкый булчуңу – чайноо булчуңу. Бул булчуң ылдыйкы жаакты көтөрүп, оозду жабууга көмөк көрсөтөт.

МЫШЦА ВНУТРЕННЯЯ (intrinsic muscle), ички булчуң – кандайдыр бир органдын же анын бир бөлүгүнүн ичинде жайгашуучу булчуң.

МЫШЦА ГЛАДКАЯ (smooth muscle), **МЫШЦА НЕПРОИЗВОЛЬНАЯ** (involuntary muscle), жылмакай булчуң, эрксиз булчуң – бул булчуңда жай, узак созулуучу, жыйрылуулар, алар аң – сезимге көзөмөлсүз болот. Жылмакай булчуңдар жыныстык органдардын капталдарында (ашказандын, ичегинин, кан тамырлардын, табарсыктын, бронхтордун ж. б.) орун алышат. Салыштыруу үчүн: Туурасынан кеткен чаар булчуң.

МЫШЦА ГРУДИНО-КЛЮЧИЧНО-СОСЦЕВИДНАЯ (sternomastoid muscle, sternocleidomastoid muscle), төш-акырек-упчу сымал булчуң – моюндун узун тышкы булчуңу, ал төштөн, акыректен башталып упчу сымал чорчокко, чыкый сөөккө бекилет.

МЫШЦА ГРУДИНОПОДЪЯЗЫЧНАЯ (sternohyoid), көкүрөк тил астындагы булчуң – моюндун төш тил алдындагы булчуңу, ал көкүрөк сабынан башталып, тил астындагы сөөккө бекилет.

МЫШЦА ДЕЛЬТОВИДНАЯ (deltoid), делта сымал булчуң – калың үч бурчтуу булчуң, ийин муунун каптайт.

МЫШЦА ЖЕВАТЕЛЬНАЯ (masseter), чайнаткыч булчуң – калың чайнаткыч булчуң, бет сөөк догодон башталып ылдыйкы жаактын тышкы бурчуна бекилет. Тамак чайноо процессинде маанилүү ролду ойнойт.

МЫШЦА ЗУБЧАТАЯ (serratus), тиштүү булчуң – араа сымал булчуң. Мисалы, алдыңкы араа сымал булчуң (serratus anterior) – сегизинчи-тогузунчу чоң араа кабыргалардан башталып далыга бекитилет.

МЫШЦА ИКРОНОЖНАЯ (gastrocnemius), балтыр булчуңу – шыйрак булчуңунун көп бөлүгүн түзүүчү булчуң. Ал тизе менен таманды ийет.

МЫШЦА КАМБАЛОВИДНАЯ (soleus), камбала сымал булчуң – шыйрактын чоң, калың булчуңу, шыйрак булчуңунун астынан өтөт. Ал таманды ийет.

МЫШЦА КВАДРАТНАЯ (quadratus), чарчы булчуң – формасы квадратты элестетүүчү булчуң. Бул булчуң санды сыртына бурат.

МЫШЦА КРУГЛАЯ (teres), тоголок булчуң – ийин белдин бир булчуңу, далыдан өтүп ийин сөөгүнө бекилет. Чоң тоголок булчуң (чоң бөлүк) ийинди жазат жана аны ичине бурат; кичине тоголок булчуң (teres minor) ийинди сыртына бурайт.

МЫШЦА КРУГОВАЯ (orbicularis), тегерек булчуң – беттин тегерек булчуңу.

Ооздун тегерек булчуңу (orbicularis oris) ооз көңдөйүн айланта каптап ооз көңдөйүн жабат.

МЫШЦА ЛЕСТНИЧНАЯ (scalenus), тепкичтик булчуң – моюндун төрттүн биринин жупуну булчуңу (алдынкы (scalenus

anterior), ортоңкусу (medius), менен арткысы (posterior); бул булчуңдар моюн омурткаларынын туурасынан кеткен бутагынан биринчи жана экинчи кабыргага бекитилет.

МЫШЦА ЛОКТЕВАЯ (anconeus), чыканак булчуңу – жалпак кыска булчуң, ийиндин арткы бөлүгүндөгү теринин астында жайгашкан; каруунy жазат.

МЫШЦА МАЛОБЕРЦОВАЯ (peroneus), кичи жото булчуң – шыйрак булчуңунун латералдык тобуна кирет, кичи жото жиликтен башталат. Узун кичи жото булчуң (peroneus longus) жанан кыска кичи жото булчуңдар (peroneus brevis) балтырдын латералдык бети менен өтүшөт. Бул булчуңдар бут кетменин бүгүшөт жана аны латералдык кырга көтөрүшөт.

МЫШЦА НАДЧЕРЕПНАЯ (epicranius), баш сөөк алдындагы булчуң – кенен булчуң-апоневротикалык катмар, баш сөөктүн төбөсүндө жайгашкан.

МЫШЦА НЕПРОИЗВОЛЬНАЯ (involuntary muscle), эрксиз булчуң – эрксиз жыйрылуучу булчуң (бул булчуңдарга ичегинин, ашказандын, кан тамырлардын жана жүрөктүн булчуңдары). Кошумча караңыз: Жүрөк булчуңу, Жылмакай булчуң.

МЫШЦА ПЛЕЧЕВАЯ (brachialis), ийин булчуңу – ийиндин алдыңкы экиден үч бөлүгүндө орун алган булчуң, чыканак сөөктүн быдыракай бөлүгүнө бекийт. Ал ийиндин үч баштуу булчуңунун антогонисти болуп саналат.

МЫШЦА ПОДВЗДОШНАЯ (iliacus), капчыт булчуңу – жалпак үч бурчтук булчуң, ал жука чурай аймагында жайгашкан. Бул булчуң бел булчуңу менен кошо сандагы буттун бүгүлүшүн камсыз кылат.

МЫШЦА ПОДВЗДОШНО-ПОЯСНИЧНАЯ (iliopsoas), кыпчыт-бел булчуңу татаал булчуң, ал кыпчыт менен бел булчуңдан пайда болот жана жалпы тарамышы бар.

МЫШЦА ПОДКОЛЕННАЯ (popliteus), тизе астындагы булчуң – жалпак үч бурчтуу булчуң, тизе алдындагы көңдөйдөн өтүп чоң жото жилик сөөгүн каптайт. – Тизе алдындагы (popliteal).

МЫШЦА ПОДЪЯЗЫЧНО-ЯЗЫЧНАЯ (hyoglossus), тил-астындагы булчуң – тилди түшүрүүчү булчуң.

МЫШЦА ПОПЕРЕЧНОПОЛОСАТАЯ, МЫШЦА ИСЧЕРЧЕННАЯ (striated muscle), туурасынан кеткен булчуң, чийилген булчуң – туурасунан кеткен булчуң ткандардан пайда болгон, андан адамдын сөөк мускулатурасы (skeletal muscles) курулат. Сөөк булчуңдары сөөк скелетин каптап сөөктөр кыймылдай баштайт.

МЫШЦА ПОРТНЯЖНАЯ (sartorius), бычма булчуң – ичке тасма сымал булчуң, ал сандын алдынкы бетинен кыпчыт сөөкө чейинки чоң балтыр сөөктүн одуң жерине чейин өтөт. Бул булчуң, адам

денесиндеги эң узун булчуңдардын бири; ал санды жана тизени бүгөт же санды сыртка карай бурулууга шарт түзөт.

МЫШЦА ПОЯСНИЧНАЯ БОЛЬШАЯ (psoas major), чоң бел булчуңу – чоң калың ийик сымал булчуң, ич капталынын артынкы бөлүгүндө орун алган; ал капчыт булчуң менен биригип капчыт – бел булчуңун түзөт, санды жамбаш – сан муунда бүгөт.

МЫШЦА ПРОИЗВОЛЬНАЯ (voluntary muscle), эрктүү булчуң. Караңыз: Туурасынан кеткен чаар булчуң, Чийилген булчуң.

МЫШЦА ПРОТИВОПОСТАВЛЯЮЩАЯ (opponens), карама каршы коюучу булчуң – манжа булчуңунун бирөөсү. Мисалы, манжанын чоң бармагын (opponens pollicis) карама-каршы койгон, негизги булчуң болуп саналат, ал чоң манжаны калган манжаларга карата карама - каршы коёт.

МЫШЦА ПРЯМАЯ (rectus), түз булчуң – адамдын каалаган түз булчуңу. Мисалы, көздүн карегинин түз булчуңу (rectus muscles of the orbit), ич булчуңунун түз булчуңу (rectus abdominis) ж. б. Сандын түз булчуңу (rectus femoris) төрт баштуу булчуңдун бөлүгү болуп саналат.

МЫШЦА РОМБОВИДНАЯ (rhomboid), ромб сымал булчуң – бел булчуңунун сырткы бөлүгүнө тиешелүү булчуңдардын бири, омуртка менен далыдан өтүүчү трапеция сымал булчуң. Бул булчуңдар далынын омурткага жана өйдө карай кыймылын камсыз кылышат.

МЫШЦА СЕРДЕЧНАЯ, МИОКАРД, СЛОЙ СРЕДНИЙ (cardiac muscle), жүрөк булчуңу, миокард, ортоңку катмар – жүрөктүн капталындагы булчуң. Жүрөк булчуңу туурасынан кетүүчү булчуң ткандардан турат, кардиомиоциттерден турат жана түйүндү калыптандырат.

МЫШЦА СКЕЛЕТНАЯ (skeletal muscle), скелет булчуңу. Караңыз: Туурасынан кетүүчү чаар булчуң.

МЫШЦА ТРАПЕЦИЕВИДНАЯ (trapezius), трапеция сымал булчуң – жалпак үч бурчтуу булчуң, арка бөлүктүн үстүнкү бөлүгүнөн жана моюндун арткы бөлүгүнүн үстүндө жайгашкан.

МЫШЦА ТРЕХГЛАВАЯ (triceps), үч баштуу булчуң – үч башы бар булчуң: мисалы, ийиндин үч баштуу булчуңу (triceps brachii); анын жыйрылышы каруунун жазылышына алып келет. Бул булчуң ийиндин эки баштуу булчуңунун антогонисти болуп саналат.

МЫШЦА ЧЕЛЮСТНО-ПОДЪЯЗЫЧНАЯ (mylohyoid), жаак-тил астындагы булчуң – ооз көңдөйүнүн негизинде орун алган булчуң, анын бир учу астыңкы жаакка бекилет, башкасы тил астындагы сөөккө бекитилет.

МЫШЦА ШЕИ ПОДКОЖНАЯ (platysma), тери астындагы моюн булчуңу – чоң ичке булчуң, моюндун алдыңкы – каптал үстүнөн өтүп көкүрөк фасциясынын акыректен ылдыйкы четинен астыңкы жаак

менен оздун бурчунан өтөт.

МЫШЦА ШИЛОПОДЪЯЗЫЧНАЯ (stylohyoid), шибеге сымал тил астындагы булчуң – тил астындагы булчуңдардын бири, чыкый сөөктүн шибеге сымал өсүштөн башталып, тил астындагы сөөккө бекилет.

МЫШЦА ШИЛОЯЗЫЧНАЯ (styloglossus), шибеге сымал булчуң – тилдин скелет булчуңунун бири; чыкый сөөктүн өсүшүнөн башталып тилдин ичине кирет.

МЫШЦА ШИРОКАЯ (vastus), кенен булчуң – үч булчуңдун бири (аралык (vastus intermedius), латералдык (vastus lateralis) жана медиалдык (vastus medialis)), булар болсо төрт баштуу сан булчуңунун бөлүктөрү болуп саналат.

МЫШЦА ЩЕЧНАЯ (buccinator), жаак булчуңу – жаак булчуңу; үстүнкү жаактын альвеолярдык догосунун үстүнкү бөлүгүнөн башталат.

МЫШЦА, ВЫТАЛКИВАЮЩАЯ МОЧУ (detrusor), сийдикти чыгаруучу булчуң – табарсык капталындагы жылмакай булчуң.

МЫШЦЫ ГРУДИ (pectoral muscles), көкүрөк булчуңу – көкүрөктүн алдыңкы бөлүгүндө орун алган булчуңдар.

МЫШЦЫ МЕЖРЕБЕРНЫЕ (intercostal muscles), кабырга аралык булчуңдар кабыргалардын арасынан орун алган булчуңдар; кабыргалардын ар кандай кыймылын контролдоого катышат. Сырткы кабырга аралык булчуңдар (external intercostals) демди ичке тартууда кабыргаларды көтөрөт; тереңирээк жайгашкан ички кабырга аралык булчуңдар (internal intercostals) демди сыртка чыгарууда кабыргаларды төмөн түшүрүшөт.

МЫШЦЫ ПОСТУРАЛЬНЫЕ (postural muscles, antigravity muscles), постуралдык булчуңдар – мындай булчуңдар дененин абалын туура кармоо үчүн жана оор нерселерди көтөрүүдө кызмат аткарышат.

МЫШЦЫ ЯГОДИЧНЫЕ (gluteus), жамбаш булчуңдары – жамбаш сөөгүнүн сырткы булчуңдары – чоң (gluteus maximus), орто (gluteus medius) жана кичине (gluteus minimus) болуп үчкө бөлүнүшөт да жамбаш сөөктөрүн кыймылга келтиришет. – Соордук (gluteal).

МЫЩЕЛОК (condyle), дөңчө – кээ бир сөөктөрдөн эпифизинде тоголок же сүйрү дөмпөйүп чыгуу, мисалы, желке сөөктүн, ал башка сөөктөр менен кошулуудагы түзүлүштө катышат.

Н

НАДБРОВНЫЙ (superciliary), каштын үстүндөгү – кашка же анын аралыгындагы аймакка тиешелүү сөз.

НАДГОРТАННИК (epiglottis), коко – былжырлуу кыртыш менен капталып, тил артында жайгашкан жука, жалбырак сымал

кемирчек. Жутуу мезгилинде кекиртектин оозун жаап калат.

НАДКОЛЕННИК (patella), тизе үстүндөгү – сесамотиптүү сөөк, тизе муунун түзөт. Кошумча караңыз: Сесам сымал сөөк.

НАДКОСТНИЦА (periosteum), сөөктүн сырткы кабыгы – калың ткань бириктирүүчү сөөктүн баарын каптоочу пластина, муун аяктарынан тышкары. Сөөк кабынын жардамы менен сөөккө аны курчап турган булчуңдар, тарамыштар жана байламталар бекилет.

НАДМЫЩЕЛОК (epicondyle), дөмпөк үстү – дөмпөйүү, ал сөөктүн муун аягындагы дөмпөк үстүндө орун алган.

НЕВРОТМЕЗ (neurotmesis), невротмез – перифириялык нервдин толук анатомиялык тыныгуусу, ал нерв булаларынын дегенерациясы менен коштолот. Салыштыруу үчүн: Аксонотмез, Неврапраксия.

НЕЙРОАНАТОМИЯ (neuro-anatomy), нейроанатомия – баардык иерархиялык деңгээлдерде: макроскопиялык, микроскопиялык жана ультрамикроскопиялык нерв системасынын түзүлүшүн үйрөтүүчү анатомиянын чөйрөсү.

НЕЙРОБИОТАКСИС (neurobiotaxis), нейробиотаксис – түйүлдүк мезгилинде нерв клеткасынын жылуу жөндөмдүүлүгү.

НЕЙРОГИПОФИЗ (neurohypophysis), нейрогипофиз – гипофиздин арткы үлүшү.

НЕЙРОТРОПНЫЙ (neurotropic), нейротроптуу – нерв тканына карай өсүп багытталган же ага тиешеси бар.

НЕЙРОТРОФИЧЕСКИЙ (neurotrophic), нейротрофикалык – организмдеги нерв ткандарынын трофигине жана өсүшүнө тиешелүү сөз.

НЕЙРОФИБРИЛЛА (neuroflbril), нейрофибрилла – белоктук филаменттердин тутамдары, алар нейрон денечелеринде жана алардын урчуктарында болушат.

НЕКСУС (nexus), нексус – (анатомияда) жылчык сымал байланыш. Ал байланыш аркылуу бир клеткадан экинчи клеткага сууда эрүүчү кичине молекулалар өтөт. Мындай байланыштар менен адамдын же жаныбарлардын көпчүлүк клеткалары кошулган.

НЕРВ (nerve), нерв – нерв булаларынын түйүнү, ал аркылуу баш мээ же жүлүн аркылуу мээнин импульстары булчуңдарга жана бездерге (кыймылдоочу же центробеждик нервдер (motor nerves)) берилет же рецепторлордон баш мээге жана жүлүнгө өтөт (сезгичтик же борбордук умтулган нервдер (sensory nerves)).

НЕРВ АКУСТИЧЕСКИЙ (acoustic nerve), акустикалык нерв – караңыз: Алдынкы – үлүл сымал нерв.

НЕРВ АЛЬВЕОЛЯРНЫЙ (dental nerve), альвеолярдык нерв – ылдыйкы жана үстүнкү нервдер, тишти камсыз кылуучу нервдер.

НЕРВ БЕДРЕННЫЙ (femoral nerve), сан нерви – бел түйүнүнөн

өтүүчү нерв. Ал төрт баштуу, бычма жана таажылык булчуңдарды иннервациялайт, анын менен бирге 37 сандын, балтырдын жана бут кетменинин алдынкы жана медиалдык бетинде теринин сезгичтик иннервациясын аткарат. Ал биринчи, экинчи, үчүнчү жана төртүнчү бел нервдеринен өтөт.

НЕРВ БЛОКОВОЙ (trochlear nerve), блоктук нерв – төртүнчү баш сөөктүк – баш мээлик кыймылдаткыч нерв (IV), көз алмасынын үстүнкү кыйшык булчуңун иннервациялаган нерв.

НЕРВ БЛУЖДАЮЩИЙ (vagus nerve), жылып туруучу нерв – онунчу (X) аралаш баш сөөктүк – баш мээлик нерв; анын сезгичтик бөлүгү баш мээнин катуу кабыгын, кулак үлүлүнгүн жана угуучу жолдордун терисин, кулкундун былжырлуу челин, иннервациялайт, жумшак таңдайдын жана коконун челин, ошондой эле жүрөктүн, дем алуу органдардын, тамак сиңирүүнүн жана бөйрөктүн бөлүгүн иннервациялайт.

НЕРВ ГЛАЗНОЙ (ophthalmic nerve), көз нерви – үч түйүндүү нервдин биринчиси, баш сөөктөн чыгып үстүнкү көз жылчыгы аркылуу өтөт. Көз нерви көз алмасынын, конъюктиванын жана жаш бездердин, мурун көңдөйүнүн чоң эме былжырлуу челин, ошондой эле чекенин жана үстүнкү каректин терисинин сезгичтик иннервациясын аткарат.

НЕРВ ГЛАЗОДВИГАТЕЛЬНЫЙ (oculomotor nerve), көз кыймылдаткыч нерв – үчүнчү баш сөөктүк нерв (III), кыймылдаткыч бөлүктөн турат, ал болсо көз алмасынын булчуңун кыймылга келтирет жана үстүнкү каректин булчуңун өйдө көтөрөт.

НЕРВ ДВИГАТЕЛЬНЫЙ (motor nerve), кыймылдаткыч нерв – борбордук нерв системасынан импулстар өтүүчү нерв. Адам организмдеги булчуңдардын жана бездердин активдүү ишмердүүлүгүн камсыз кылат. Салыштыруу үчүн: Сезгич нерви.

НЕРВ ДИАФРАГМАЛЬНЫЙ (phrenic nerve), диафрагмалык нерв – диафрагмалык булчуңдарды кыймылдатуучу нерв. Моюндун эки жагынан өтүүчү үчүнчү жана төртүнчү түйүнүнөн диафрагмага түз өпкөгө жана жүрөккө өтөт.

НЕРВ ДОБАВОЧНЫЙ (accessory nerve), кошумча нерв – баш сөөктүн он биринчи жупуну нерви (XI), кабыкчалар менен капталган. Ал кыймылдаткыч нервдик булаларды камтыйт, баштын бурулушуна, ийиндердин көтөрүлүшүнө жана далыны омурткага келтирүүгө жоop берүүчү иннервациялаган булчуңдардагы нервдерди камтыйт.

НЕРВ ЗРИТЕЛЬНЫЙ (optic nerve), көрүү нерви – баш сөөк нервдин экинчи жупуну нерви (II), алар аркылуу көз торчосуна импулстар өтөт. Ар бир нервде миллион булалар өтөт – торчонун ганлиоздук клеткаларынын аксондору, алар аркылуу маалымат фоторецептрдук клеткалардан баш мээге келет.

НЕРВ ЛИЦЕВОЙ (facial nerve), бет нерви – баш сөөк нервдердин жетинчи жупуну нерви (VII), сезимтал менен кыймылдаткыч нервдер менен аралашкан нерв, мимикалык булчуңдарды кыймылга келтирген нерв.

НЕРВ ЛОКТЕВОЙ (ulnar nerve), чыканак нерви – ийин түйүнүнүн бирден бир негизги нерви; ал медиалдык кобул аркылуу ийиндин эки баштуу булчуңуна жана чыканак бороздасынан алаканга өтөт. Билек – бейбелчек муунунун аймагындагы терини, чеңгелдин сыртын, V, IV жана III манжанын, чыканак, билек – бейбелчек муунунун чеңгелин, ошондой эле каруунун жана чеңгелдин булчуңдарын иннервациялайт.

НЕРВ ЛУЧЕВОЙ (radial nerve), каржилик нерви – колдун маанилүү аралашкан нерви, ийин түйүнүнүн эң чоңу болуп саналат. Ал ийин сөөгүнүн артынан өтүп, ийин алдындагы булчуңдардын арткы тобу менен ийин булчуңдарын кыймылга келтирет.

НЕРВ МЫШЕЧНО-КОЖНЫЙ (musculocutaneous nerve), булчуң – тери нерви – ийин түйүнүнүн нерви; кол, чыканак муунунун капсуласын жана билек алдындагы латералдык катмарындагы терини иннервациялайт.

НЕРВ ОТВОДЯЩИЙ (abducens nerve), буруучу нерв – баш сөөк нервдердин алтынчы жупуну нерви (VI), көз алмасынын капталындагы түз булчуңун кыймылга келтирет жана көздү капталга караган үчүн жооп берет. 38

НЕРВ ПОДКОЖНЫЙ (saphenous nerve), тери астындагы нерв – сан нервинин чоң түйүнү, ал сандын үстүнкү бетинен өтүп, андан ары медиалдык чоң булчуңга келип түшүт, бул нерв тизе муунундагы медиалдык катмарындагы терини кыймылга келтирет.

НЕРВ ПОДЪЯЗЫЧНЫЙ (hypoglossal nerve), тил астындагы нерв – баш сөөктүк он экинчи нерви (XII), тил булчуңун кыймылга келтирет да сүйлөө жана жутуу кыймылы менен байланыштуу болот.

НЕРВ СЕДАЛИЩНЫЙ (sciatic nerve), көчүк нерви – алдыңкы муундагы эң чоң нерв. Ал сандын арткы капталынан ылдый тизе астындагы чукурунун жанына түшөт. Бул нерв эки чоң бутактанууга бөлүнөт – чоң балтыр нерв (tibial nerve) жана жалпы чоң балтыр нерв (common peroneal nerve) болуп, алар булуңдарды, балтырдын жана бут кетменинин терисин иннервациялайт.

НЕРВ СЛЕЗНЫЙ (lacrimal nerve), жаш нерви – көз нервинин бутагы, жаш безин иннервациялайт (караңыз: Жаш аппараты) жана көздүн конъюнктивасын.

НЕРВ СЛУХОВОЙ (auditory nerve), угуу нерви – баш сөөктүк баш мээдеги сегизинчи сезгич нерви (VIII), ал аркылуу ички кулактан баш мээгэ вестибулярдык аппараттан жана кулактын ички органдан

корти органдардан импульстар өтөт. Бул нерв эки бөлүктөн турат: кире бериш нервдери (vestibular nerve) жана үлүл нервдери (cochlear nerve). Караңыз: Кире бериш – үлүлдүк нервдер.

НЕРВ СОСУДОДВИГАТЕЛЬНЫЙ (vasomotor nerve), кан тамыр кыймылдаткыч нервдер – вегетатативдик нерв системасындагы бир нерв; ал тамырлардын жылмакай капталдарына таасир этишет жана жүрөк жыйрылуусунун тездиги менен кан айлануу процессин жөнгө салат.

НЕРВ СПИННОМОЗГОВОЙ ДОБАВОЧНЫЙ (spinal accessory nerve), кошумча жүлүн нерви. Караңыз: Кошумча нерв астыңкы жаактык нервдер. Кыймылдаткыч булалар, чайноочу булчуңдарды жана кээ бир моюн булчуңдарды иннервациялайт, ал эми сезгичтик булалар болсо баштын жарымынан келүүчү (анын ичинде ооз көңдөйүнөн) жана мээ кабыгынан температура жөнүндө, оору жөнүндө маалыматты жиберет.

НЕРВ ЧУВСТВИТЕЛЬНЫЙ, НЕРВ СЕНСОРНЫЙ (sensory nerve), сезүүчү нерв, сенсордук нерв – дененин перифериялык бөлүктөрдөн борбордук нерв системасы аркылуу афференттик маалымат келет. Ар түрдүү сенсордук нервдер баш мээге температура, оору, тамактын даамы, ж. б. жөнүндө маалыматтарды берет. Салыштыруу үчүн: Кыймыл нерви.

НЕРВ ЯЗЫКОГЛОТОЧНЫЙ (glossopharyngeal nerve), кекиртек тил нерви – баш сөөктүк аралашкан тогузунчу нерви (IX), ал щибеге сымал кекиртек булчуңду, кулактын жанындагы шилекей безин, ошондой эле тилдин үчтөн бир арткы бөлүгүндөгү жумшак таңдайды иннервациялайт.

НЕРВЫ ВНУТРЕННОСТНЫЕ (splanchnic nerves), ички органдык нервдер – симпатикалык нервдердин катарына кирет, алар кан тамырларды жана ички органдарды иннервациялайт.

НЕРВЫ КРЕСТЦОВЫЕ (sacral nerves), сегиз куймулчак нервдер – жүлүн нервдеринин 5 жубу, алар жүлүн бөлүктөгү сегиз куймулчак өтөт. Бул нервдердин курамына сезгичтик жана кыймыл булалар, иннервациялаган булчуңдар жана соор аймагындагы тери жана чаткаяк териси, сырткы жыныс энинчелердин териси, сандын бетиндеги тери жана булчуңдар, сөөктөр, муундар, балтырдын жана бут кетменин териси кирет.

НЕРВЫ ОБОНЯТЕЛЬНЫЕ (olfactory nerve), жыт билүү нервдери – баш сөөк нервдеринин биринчи жубу (I), алар жыт билүү эпителийиндеги нейросенсордук клеткалардын борбордук өсүштөн турушат.

НЕРВЫ ПИЛОМОТОРНЫЕ (pilomotor nerves), пиломотордук нервдер – симпатикалык нервдер, алар теридеги жылмакай булчуң

булаларды, чач тамырларын иннервациялайт. Симпатикалык нерв системасынын таасиринен адамда үшүү, коркуу сезими болот.

НЕРВЫ СПИННОМОЗГОВЫЕ (spinal nerves), жүлүн нервдери – жүлүн нервинен өтүүчү 31 жуп нервдер, алар омуртка тешикчесинен чыгып адамдын бүт денесине тарашат. Ар бир нерв, эки нерв тамырларды камтыйт – алдынкы, ал кыймыл нерв булаларды камтыйт, жана арткы, ал сезгичтик нерв булаларды камтыйт.

НЕРВЫ ЧЕРЕПНЫЕ, НЕРВЫ ЧЕРЕПНО-МОЗГОВЫЕ (cranial nerves), баш сөөктүк нервдер, баш-мээ нервдери – баш мээден жана бөлөк тешикчелер аркылуу баш сөөктүн көңдөйчөлөрүнөн өткөн 12 жуп нервдер. Алар төмөнкүдөй номер менен аталышат: I жыт билүүчүлүк; II көрүүчүлүк; III көз кыймылдоочулук; IV блоктук; V үчилтик; VI буруп кетүүчү; VII бет; VIII киребериш – үлүлдүк; IX тил кулкундук; X адашма; XI кошумча жана XII тил астындагы. Салыштыруу үчүн: Жүлүндүк нервдер. НИЖНИЙ (inferior), астыңкы – (анатомияда) дененин кайсы-бир бөлүгүнүн астында жайгашуучуга карата колдонулат.

НИТЬ (filum), жип – жип сымал структура. Мисалы, терминалдык жип (filum terminale) жүлүн бөлүктүн акыркы уландысы болуп саналат.

НОГОТЬ (nail, unguis), тырмак – кератинден турган жана кол-бут манжаларын**ын ар биринин учундагы дорсалдык кыртышта жайгашкан пластинка.**

НОЖКА (crus, көпч. crura), бутча – структуранын бөлүгү же узун өсүш. Мээнин бутчасы нерв булалардан, нерв заттардан, ретикуляциялык формациядан жана бир катар ядролордон турат.

НОСОГЛОТКА (nasopharynx, rhinopharynx), мурун кулкун – кекиртектин үстүнкү бөлүгү, хоандын деңгээлинде орун алган.

О

ОБЛАСТЬ КОРЫ ГОЛОВНОГО МОЗГА ДВИГАТЕЛЬНАЯ (motor cortex), баш мээ кабынын кыймылга келтирүүчү бөлүгү – баш мээ кабынын нерв импульстарынын ишин камсыздап, адамдын сөөк булчуңдарынын кыймылы менен коштолуучу бөлүгү. Ар бир бөлүк дененин тигил же бул бөлүгүнүн кыймылы үчүн жооп берет. Мисалы, мээнин сол жарым шарындагы кыртыштын кыймылдуу бөлүгү дененин оң ыптасындагы булчуңдардын иштешин камсыздайт.

ОБЛАСТЬ НАДЧРЕВНАЯ, ЭПИГАСТРИЙ (epigastrium), ич үстүндөгү жак, эпигастрий – үстүнкү – ортоңку ичтин тарабы – эпигастралдык бөлүк. – Эпигастралдык (epigastric).

ОБЛАСТЬ ПОДРЕБЕРНАЯ (hypochondrium), кабырга алды тушу – ылдыйкы кабыргалар алдында жайгашкан ич көңдөйүнүн

үстүнкү каптал бөлүгү. – Кабырга алды (hypochondriac).

ОБЛАСТЬ ПОЛОВАЯ (pudendum, көпч. pudenda), жыныстык бөлүк – сырткы жыныс органдары. Өзгөчө аялдарга тиешелүү (караңыз: Вульва). – Сырткы жыныс органдарына тиешелүүлүк (pudendal).

ОБОЛОЧКА (sheath), чел кабык – 1. Анатомияда – бириктиргич ткандын чели, ал нервдерди, артерияларды, тарамыштарды жана булчуңдарды каптайт. 2. Презерватив.

ОБОЛОЧКА (tunica), чел кабык – кайсы-бир органдын же анын бир бөлүгүнүн тышкы же ички кабы (мисалы, кан тамырлардын каптал катмары (караңыз: Адвентиция, Ички кабык, Медия)).

ОБОЛОЧКА МОЗГОВАЯ (meninx), баш мээ кыртышы – 1. Эмбриондун баш мээсин айланта курчап турган мезодермадагы жука катмар. Андан баш сөөктүн бир катар бөлүгү жана мээни айланта курчап турган кыртыштар жаралат. Кошумча караңыз: Кемирчектик баш сөөк. 2. Караңыз: Мээнин чел кабыгы (meninges).

ОБОЛОЧКА МОЗГОВАЯ МЯГКАЯ (pia, pia mater), жумшак мээ кабыгы – үч кабыктын бири, баш мээни жана жүлүндү курчап турат.

ОБОЛОЧКА МОЗГОВАЯ ТВЕРДАЯ (dura, dura mater, pachymeninx), баш мээнин катуу кыртышы – баш мээ кыртыштарынын мээ жана жүлүндү жаап турчу бир бөлүгү.

ОБОЛОЧКА МОЗГОВАЯ ТВЕРДАЯ, ПАХИМЕНИНКС (pachymeninx), мээнин катуу чел кабыгы, пахименинкс – үч мээ чел кабыгынын сырткы кабыгы, баш мээни жана жүлүндү каптайт.

ОБОЛОЧКА ПАУТИННАЯ (arachnoid, arachnoid mater), желе кыртышы – баш мээ жана жүлүндү жаап турган үч кыртыштын ортончусу (караңыз: Мээнин чел кабыгы); абдан жука жана желе сымал түзүлүшкө ээ. Анын жана мээнин чел кабыгынын ортосунда субарахноидалдык аймак жайгашкан, ал жүлүн суюктуктугун камтыйт.

ОБОЛОЧКА ПОДСЛИЗИСТАЯ, ОСНОВА ПОДСЛИЗИСТАЯ (submucosa), былжырлуу каптын асты, былжырлуу каптын астынкы негизи – бириктирүүчү ткандын булалуу катмары, эластикалык булаларга бай, былжырлуу кабыктын астында жайгашкан (мисалы, ичегинин капталында). – Былжырлуу кап асты (submucosal).

ОБОЛОЧКА СЕРОЗНАЯ (serous membrane, serosa), илээшме кабык – ткань бириктиргич тунук чел кабык, эластикалык коллагендүү булалар менен, кан жана лимфа тамырларга жана нервдерге бай. Салыштыруу үчүн: Былжырлуу чел.

ОБОЛОЧКА СЛИЗИСТАЯ (mucous membrane, mucosa), былжырлуу кабык – ички түтүк сымал органдардын көпчүлүгүн каптаган былжырлуу нымдуу кабык, анын арасына мурун көңдөйү жана дем алуу органдары менен ичеги-карын тракт, табарсык органдары о. э. жыныс органдары кирет. – Былжырлуу (mucosat).

ОБОЛОЧКА ЯЙЦЕКЛЕТКИ БЛЕСТЯЩАЯ (zona pellucida), урук клеткасынын жалтырак кыртышы – аналык без фолликуласынын ичиндеги ооцитти курчап турган калың кыртыш. Караңыз: Жумуртка клеткасы.

ОБОЛОЧКИ ВНЕЗАРОДЫШЕВЫЕ (extraembryonic membranes), түйүлдүк сыртындагы кыртыш – эмбрионду айланта курчап, плацента жана киндиктин жаралышына катыша турган кыртыштар. Аларга: амнион, хорион, аллантоис жана сары кап кирет.

ОБОЛОЧКИ МОЗГА (meninges, жекелик. meninx), мээнин чел кабыгы – омурткалуу каналды жана баш сөөктү каптоочу ткань бириктирүүчү үч чел кабык, алар баш мээни жана жүлүндү курчап турушат. Сырткы чел кабыгы – мээнин катуу кабыгы – ийкемдүү эмес, бекем жана калыңыраак, ага караганда ортонку (желе сымал) жан ички (жумшак) чел кабыктар.

ОБОНЯНИЕ (olfaction), жыт билүү сезими – 1. Жыт сезгичтиги; жыт. 2. Жыт кабыл алуу актысы. Караңыз: Мурун. – Жыт билүүчүлүк (olfactory).

ОБТУРАТОР (obturator), обтуратор – 1. Караңыз: Жапкыч булчуң. 2. Тканды тешүү же аспирациондук ийнелерди толтуруу үчүн колдонулуучу канюля же көңдөй ийне ичиндеги зым же стержен. 3. Таңдай мүчүлүштүгүн жашыруу жана жасалма тиштерди бекитүүгө арналган чечип алма протез.

ОГРАДА (claustrum), тосмо – чоң мээ жарым шарындагы ак затта жайгашкан боз заттын тигинен кеткен ичке катмарчасы (караңыз: Базалдык ганглия). **ОГРАНИЧЕННЫЙ ПОЛОМ** (sex-limited), жыныстык белгиленген чек – ар башка жыныс өкүлдөрүндө ар кандайча өтө турган (мисалы, эркектердин кашка баш болуусу) белгилерди мүнөздөп берүүдө колдонулат.

ОДНОСТОРОННИЙ (unilateral), бир жактуу – бул термин дененин же кандайдыр бир органдардын бир жак бетин жабыркагандыкка тиешелүү мааниде колдонулат.

ОКНО (fenestra, oval window), терезече – анатомияда терезеге окшош тешикче. Сүйрү терезече (fenestra ovalis) (же киребериш алдындагы терезече (fenestra vestibuli)), өзү менен ортонку кулак менен ички кулактын жана ички кулактын кире бериш ортосундагы тешикчени элестетет. Тоголок терезече (fenestra rotunda) (же үлүлдүн терезечеси (fenestra cochleae)) өзү менен ички кулактын кулак жаргакчасын жаргакча тепкичинен ажыратуучу тешикчени элестетет. Үн термелүүлөрү үлүлгө үлүл терезеси аркылуу келет.

ОКОЛОГРУДИННЫЙ (parasternal), көкүрөктүн жанында – көкүрөктүн жанында жайгашкандыкты билдирет.

ОКОЧЕНЕНИЕ ТРУПНОЕ (rigor mortis), жансыз дененин

зыңкыйып катып калуусу – адамдын көзү өткөндөн кийинки сегиз саат аралыгында булчуңдуу ткандарда болуп өткөн химиялык өзгөрүүлөргө байланыштуу дененин зыңкыйып катып калуусу. Бул көрүнүш 24 сааттан кийин өз ордуна келет. **ОЛИВА** (olive), олива – жүлүн менен мээнин ортосундагы сүйрү мээнин урчугу. Ал нерв клеткаларынын топтомдорунан турат (оливанын ядросунан (olivary nucleus)). – Оливдик (olivary).

ОПИСТОТОНУС (opisthotonos), опистотонус – омурткалардын булчуңунун өтө жыйрылуусунан адам артка ийилип, көк желкеси менен согончогу гана жерге тийиши, түпкүч болуп түйүлүү. Бул столбняк оорусунда байкалат жана стрихнин менен ууланышкан адамдарда кездешет.

ОРГАН (organ), орган – курамына бир нече ткань кирип, өзүнчө структуралык бирдикти түзүү менен организмде кандайдыр бир спецификалык функцияны аткаруучу (мисалы, жүрөк, өпкө жана боор) дене бөлүгү.

ОРГАН КОРТИЕВ (organ of Corti), ОРГАН СПИРАЛЬНЫЙ (spiral organ), Корти органы, спирал сымал орган – ички кулактын үлүлүндө жайгашуучу орган, ал нерв импульстарды жана үндүн сигналдарын өзгөртүп андан кийин баш мээге жиберет. Корти органы эки типтеги клеткалар менен түзүлгөн: рецептордук, ал болсо үндүн термелүүсүн кабыл алат жана колдоп турат.

ОРГАН-МИШЕНЬ (target organ), бута-орган – гормон, дары же кайсы бир башка зат таасир этүүчү спецификалык орган же ткань.

ОРГАНИЗМ (organism), организм – тулку бой, дене.

ОРГАНИЧЕСКИЙ (organic), органикалык – 1. Дененин бүтүндөй же кайсы бир органына тиешелүү нерселер. 2. Термин курамында көмүртеги бар жана тирүү организмдердин бардыгында жолуга турган химиялык кошулмаларды туюндуруу үчүн колдонулат.

ОРГАНЫ ВНУТРЕННИЕ (viscera, жек. viscus), ички органдар – дененин ар кайсы көңдөй бөлүгүндө жайгашкан органдар (мисалы, ич жана көкүрөк көңдөйүндөгү - карын, өпкө, ичеги ж. б.). – Висцералдык (visceral).

ОРГАНЫ ПОЛОВЫЕ, ГЕНИТАЛИИ (genitalia), жыныстык органдар, гениталиялар – эркек жана аялдын тукум жаратууга багытталган органы. Бирок бул термин, адатта репродуктивдүү системанын сырткы бөлүгүн түшүндүрүү үчүн гана колдонулат (кошумча караңыз: Вульва).

ОСМИОФИЛЬНЫЙ (osmiophilic), осмиофилдүү – термин осмий тетраоксидининдин жардамы менен оңой боёло турчу ткандарды мүнөздө үчүн колдонулат.

ОСНОВА (tela), негизи – ар түрдүү ткандык структурасы,

негизинен, IV мээнин карынчасынын тамырдык негизи (tela choroidea). Негиз кан тамырларга бай болот.

ОСТЕОФИТ (osteophyte), остеофит – сөөк чарымынан өсүп чыккан урчугуй, дөмпөк.

ОСТЕОХОНДРИТ (osteochondritis), остеохондрит – сөөк менен чемирчектин экөөнүн тең бир убакта оорушу; рентгеногаммада аномалдык сөөк тканынын пайда болушу көрүнөт (караңыз: Остеосклероз). Кошумча караңыз: Келер оорусу, Легг – Кальве – Пертес оорусу, Осгуд – Шлаттер оорусу. Мурун бул **ооруулар остеохондроз (osteochondrosis) деп аталган.**

ОСТЕОХОНДРИТ РАССЕКАЮЩИЙ (osteochondritis dissecans), тилме остеохондрит – кемирчектин чоң эмес аймагын толук же толук эмес бөлүү. ОСТЬ (spine), уч – сөөктүн үстүнөн учтуу өсүш.

ОСТЬ ПЕРЕДНЯЯ НОСОВАЯ (acanthion), мурундун алдыңкы учу – үстүнкү жаактын мурун кесиминин алдына чыгып турушу.

ОСЬ (axis), ок – 1. Бар болуучу же көмүскөдөгү сызык, ал дененин борбору же анын бир бөлүгү аркылуу өтүүчү, же сызык, анын айланасында дене же анын бөлөк бөлүктөрү айлануучу кыймылдарды жасайт. 2. Экинчи моюн омурткасы; ал биринчи моюн омурткасы (атлант) менен бириккен. Ал баштын айлануучу кыймылдарын жасоого жардам берет.

ОТВЕРСТИЕ (foramen, көпч. foramina), тешик – тешик же апертура, өзгөчө сөөктө. Мисалы, тиштин үстүндөгү тешик (apical foramen) – бул тиштин үстүндө чоң эмес тешикче.

ОТВЕРСТИЕ (introitus), тешик – (анатомияда) туюк органга же көңдөйгө кирүүчү тешик.

ОТВЕРСТИЕ (ostium, көпч. ostia), тешик – (анатомияда) тешик. Ич көңдөйү (ostium abdominale) фаллопий түтүкчөсүндөгү тешикчени элестетет, ал аны ич көңдөйүнө ачып алып барат.

ОТВЕРСТИЕ ЗАПИРАТЕЛЬНОЕ (obturator foramen), бекиттирүүчү тешик – жамбаш сөөгүндөгү чоң тешик. Кошумча караңыз: Жамбаш.

ОТДЕЛ РЕКТОСИГМОВИДНЫЙ ОБОДОЧНОЙ КИШКИ (rectosigmoid), жээк сымал ичегинин ректосигма сымал бөлүгү – сигма түрүндөгү жээк сымал менен түз ичегинин ортосундагы өтмө аймагы.

ОТОЛИТ, СТАТОЛИТ (otolith), ОТОКОНИЙ (otoconium), отолит, статолит, отоконий – карбонат калцийдин чоң эмес кристаллы, ал желе сымал мембранада (стаконийдеги) баштыкчанын темгилинде же ички кулактын жатынчасында орун алган.

ОТРОСТОК (acantha), урчук – 1. Омуртканын урчуюп өскөн жери. 2. Омуртка. **ОТРОСТОК** (process), урчук – (анатомияда) чоң эмес урчук. Мисалы, омуртакадагы урчук.

ОТРОСТОК ВЕНЕЧНЫЙ (coronoid process), таажы урчук – 1. Чыканак сөөктүн үстүнкү эпифизиндеги алдынкы урчук. 2. Алдынкы жаактын бутагындагы урчук, ага чыкый булчуңу бекилет.

ОТРОСТОК КЛЮВОВИДНЫЙ (coracoid process), тумшук сымал урчук – тумшукту элестетүүчү урчук.

ОТРОСТОК КРЫЛОВИДНЫЙ (pterygoid process), канат сымал урчук – шынаа сымал сөөгүндө чоң жуп урчук, ал эки катмарга бөлүнгөн: медиалдык жана латералдык болуп, алардын ортосунда канат сымал чуңкурча бар.

ОТРОСТОК КРЮЧКОВИДНЫЙ (hamulus, көпч. hamuli), илгич сымал урчук – ар кандай илгич сымал урчук (мисалы, бар болгон илгич сымал, жаш жана шынаа сымал сөөктөрдө, ошондой эле ички кулактагы үлүлдө).

ОТРОСТОК ЛОКТЕВОЙ (olecranon process), чыканак урчугу – чыканак сөөктүн арткы эпифизиндеги чоң урчук.

ОТРОСТОК МЕЧЕВИДНЫЙ (xiphoid process, xiphoid cartilage, xiphisternum), кылыч сымал урчук – көкүрөктүн дисталдык бөлүгү. Кылыч сымал урчук кабыргалар менен кошулбайт.

ОТРОСТОК ПОЗВОНКА ПОПЕРЕЧНЫЙ (neural spine), туурасынан жайгашуучу омуртка урчугу – жупуну урчук, омуртка догосунан туурасынан өтүүчү багытта өтөт.

ОТРОСТОК ПОПЕРЕЧНЫЙ (transverse process), туурасынан кеткен урчук – түздүктүү урчук, омуртка догосунун эки жагындагы негизде орун алган. **ОТРОСТОК СОСЦЕВИДНЫЙ** (mastoid), упчу сымал урчук – ал упчуга окшош чыкый сөөктөгү урчук. Кошумча караңыз: Мастоидит.

ОТРОСТОК ЧЕРВЕОБРАЗНЫЙ (vermix), курт сымал урчук – караңыз: Аппендикс.

ОТРОСТОК ШИЛОВИДНЫЙ (styloid process), шибеге сымал урчук – 1. Чыкый сөөктүн үстүндөгү ылдый жакка багытталган узун, ичке урчук. 2. Ар кандай шибеге сымал урчук (мисалы, чыканак жана билек сөөктөрүнүн астынкы эпифизинде).

П

ПАЗУХА ВЕРХНЕЧЕЛЮСТНАЯ, ПАЗУХА ГАЙМОРОВА (maxillary sinus), **ПОЛОСТЬ ГАЙМОРОВА** (maxillary antrum), үстүнкү жааактык коңул, Гаймор коңулу, Гаймор көңдөйү. Караңыз: Баш сөөктөгү мурунга тиешелүү көңдөйчөлөр.

ПАЗУХИ НОСА ПРИДАТОЧНЫЕ (paranasal sinuses), мурунга тиешелүү кошумча көңдөйчөлөр – баштын айрым бир сөөктөрүрдө жайгашып, аба менен толтурулуп, ичи былжырлуу кыртыш менен төшөлгөн боштуктар. Бул боштуктар атайы тешик жолдор аркылуу

мурун көңдөйүндө ачылышат.

ПАЛЕОТАЛАМУС (palaeothalamus), палеоталамус – адам жана маймылдарда жакшы өнүккөн каптал жаккы неоталамуска караганда өзүнүн өнүгүү эволюциясы боюнча алда канча мурунку таламустун алдыңкы жана борбордук бөлүгү.

ПАЛЕЦ БОЛЬШОЙ КИСТИ (pollex, көпч. pollices), чеңгелдин баш бармагы.

ПАЛЕЦ МОЛОТКООБРАЗНЫЙ (mallet finger), балка сымал манжа – таман манжанын деформациясы.

ПАЛЕЦ СТОПЫ БОЛЬШОЙ (hallux, көпч. halluces), бут кетменин чоң бармагы – бут кетменин чоң бармагы.

ПАЛЕЦ СТОПЫ БОЛЬШОЙ РИГИДНЫЙ (hallux rigidus), бут кетменинин чоң ригиддик бармагы – биринчи шыйбылчаак - фалангалык муундун оор кыймылдоо абалы.

ПАЛЕЦ СТОПЫ МОЛОТКООБРАЗНЫЙ (hammer toe), бут кетменинин балка сымал бармагы – бут кетмендеги бармактын деформациясы (көпчүлүк учурда экинчисинин), ал анын шыйбылчак – шаадылык муундагы бүгүлүшү менен туудурулат. Мындай деформациянын кесепетинен бармак муунда бүгүлүп, бурчту пайда кылат; бул адамга катуу ооруну туудурушу мүмкүн.

ПАЛЕЦ ЩЕЛКАЮЩИЙ (trigger finger), кырсылдатма бармак – бармакты түздөө жөндөмдүүлүгүнүн бузулушу. Ооруган бармакты жазганда (адатта ортонку же аты жокту) ал бүгүлгөн бойдон кала берет, анадан кийин бир топ кыйынчылыктар менен кокусунан жазылып кетет («кырсылдоо» менен).

ПАЛЛИДУМ (pallidum), **ПАЛЕОСТРИАТУМ** (palaeostriatum), паллидум, палеостриатум – боз заттын топтолушу, ал баш мээнин ар бир жарым шарларынын тереңинде орун алган жана базалдык ганглийлер курамына кирет.

ПАРАМЕДИАЛЬНЫЙ (paramedian), парамедиалдык – ортонку же жакында турган түздүктө жайгашкан, аны ички ой менен адамдын же жаныбардын денеси аркылуу өткөрсө болот.

ПАРЕНХИМА (parenchyma), паренхима – түзүлүшү жагынан бул же тигил органга мүнөздү ткань.

ПАХ (groin), жука чурай – курсак менен санды бириктирүүчү жер. Кошумча караңыз: Жука чурайлык.

ПАХОВЫЙ (inguinal), жука чурайлык – жука чурай аймагына тиешелүү сөз.

ПЕРЕДНИЙ (anterior), алдыңкы – 1. Дененин же аяктардын алдынкы бөлүгүн сүрөттөөгө тиешелүү. 2. Кайсы - бир органдын алдыңкы бөлүгүн сүрөттөдө колдонулуучу сөз.

ПЕРЕДНИЙ (frontal), алдыңкы – кайсы-бир дененин же

органдын алдынкы бөлүгүнө тиешелүү.

ПЕРЕШЕЕК (isthmus), моюнча – кайсы-бир органдын ичкерип кетиши (мисалы, калкан безинин моюнчасы, ал калкан безин эки үлүшкө бириктирип турат).

ПЕРИКРАНИЙ (pericranium), перикраний – баш сөөгүнүн тышкы чарымы.

ПЕРИТЕНДИНИЙ, ПЕРИТЕНОНИЙ (peritendineum), перитендиний, перитеноний – тарамыштарды курчап туруучу фиброздук кап.

ПЕРИТИФЛИТ (perityphlitis), перитифлит – сокур ичеги менен курт сымал ичегинин сырткы жылтырак катмары менен кошо сезгениши (караңыз: Тифлит).

ПЕТЛЕВИДНЫЙ (ansiform), илмек сымал – (анатомияда) илмек сымал формада болгон. Берилген термин каракуш мээнин белгилүү үлүштөрүнө карата колдонулат.

ПЕТЛЯ I (ansa), илмек – (анатомияда) мисалы, тил астындагы илмек (ansa hypoglossi) – тил астындагы нерв түйүнүнөн пайда болгон илмек.

ПЕТЛЯ II (lemniscus), илмек – нерв булаларындагы тасманын түйүнүн элестетет, ал аркылуу жүлүндөн жана сөңгөгүнөн баш мээнин нервдик импульстар ортонку мээ аркылуу чоң жарым шарлардын кабына багытталат.

ПЕТЛЯ III (loop), илмек – 1. Түтүктүү органдын ийилиши, мисалы, бөйрөк каналынын Генле илмеги. 2. Бармактардын башындагы бармактардын издеринен пайда болгон оймолордун түрү.

ПЕЩЕРА (antrum), көңдөй – 1. Сөөктөгү көңдөй. Упчу сымал көңдөй (mastoid (же tympanic) antrum). 2. Ашказандын бир бөлүгү, ал карындын өткөөл бөлүгүнө туташкан (өткөөлдүк же ашказандык көңдөй (pyloric же gastric antrum)).

ПИРАМИДА ВИСОЧНОЙ КОСТИ (petrous bone), чыкый сөөктүн пирамидасы. Караңыз: Чыкый сөөк.

ПИЩЕВОД (gullet), кызыл өңгөч. Караңыз: Кызыл өңгөч (oesophagus).

ПИЩЕВОД (oesophagus, gullet), кызыл өңгөч – цилиндр сымал түтүк, ал кекиртек менен ашказандын ортосунда жайгашкан, узундугу 22–30 см. Кызыл өңгөч былжырлуу чел менен капталган, былжырлуу негиздин астында анын өзүнүн бездери жайгашкан, анын секрети тамакты суюлтат жана кызыл өңгөч аркылуу ашказанга өтүү мезгилинде тамакты суюлтат. Кызыл өңгөчтүк (oesophageal).

ПИЩЕВОД БАРРЕТТА (Barrett's oesophagus), Баррет кызыл өңгөчү – дарт, мында кызыл өңгөчтүн былжырлуу челиндеги жалпак эпителий цилиндрикалык менен алмаштырыла баштайт (нормада ал

кызыл өңгөчтө болбош керек). Бул патология рак оорусунун алдындагы абалга кирет.

ПЛАГИОЦЕФАЛИЯ (plagiocephaly), плагиоцефалия – кыйшык баш адам. Бул адатта баш сөөктүн ортосундагы биригүүнүн туура эмес бүтүшүнөн пайда болот.

ПЛАКОДА (placode), плакода – эмбриондун эктодермалык аймагындагы локалдуу жоонолюсу, алардан нерв түйүндөр өрчүйт.

ПЛАЩ (pallium), плащ – ак зат, тышынан чоң мээдеги жарым шардын кабы менен капталган (сүт эмүүчүлөрдө).

ПЛЕССИМЕТР (plessimeter, pleximeter), плессиметр – сөөктөн жасалуучу чоң эмес пластинка. Ал бейтаптын денесинин үстүндө коюлат жана перкуссиондук балкача менен перкуссия процессинде такылдоо.

ПЛЕЧО (brachium, көпч. brachia), ийин – ийин жана чыканак муундарынын ортосундагы муунак (сегмент).

ПНЕВМОЦЕФАЛИЯ (pneumocephalus), **ПНЕВМОЦЕЛЕ** (pneumocele), пневмоцефалия, пневмоцеле – баш сөөк көңдөйүндө абанын кездешүүсү; адатта, баш сөөктүн кайсы би раба жүрүүчү көңдөй бетинин сынып кетүүсүнүн натыйжасында келип чыгат. Пневмоцефалия рентгендик изилдөөлөрдүн жана компьютердик томография же ядердикмагниттик резонанстык ыкманын жардамы менен аныкталат.

ПОДБОРОДОК (mentum), **ПОДБОРОДОЧНЫЙ** (mental), ээк, ээк астындагы – ээк астына тиешеси бар сөз.

ПОДМЫШКА (axilla, көпч. axillae), колтук – колтук астындагы чуңкур. – Колтук астындагы (axillary).

ПОДОБОЛОЧЕЧНЫЙ (intrathecal), кабык астындагы – 1. Жүлүн ичиндеги кабык. Кабык астындагы инъекция (intrathecal injection) жүлүндүн челинде жүргүзүлөт. 2. Кайсы - бир кабык ичинде жайгашкандык. Мисалы, нерв булаларынын кабыгы.

ПОДУШКА (pulvinar), жаздык сымал – таламустун аякы арткы жоонолюсу.

ПОЗВОНКИ ГРУДНЫЕ (thoracic vertebrae), төш (арка) омурткалары – 12 омуртка, аларга кабыргалар бекитилет. Бул омурткалар моюн менен бел омурткалардын арасында жайгашкан. Кошумча караңыз: Омуртка.

ПОЗВОНКИ КРЕСТЦОВЫЕ (sacral vertebrae), куймулчак омурткалары – бирибирине биригип өсүп, куймулчак омурткаларын түзө турган беш омуртка сөөгү.

ПОЗВОНКИ ПОЯСНИЧНЫЕ (lumbar vertebrae), бел омурткалары – беш омуртка, омуртка бөлүгүнүн жана далынын ылдыйкы бөлүгүнүн ортосунда жайгашкан. Кошумча караңыз:

Омуртка.

ПОЗВОНКИ ШЕЙНЫЕ (cervical vertebrae), моюн омурткалары – жети сөөк, омуртканын моюн бөлүгүн түзүшөт. Кошумча караңыз: Омуртка.

ПОЗВОНОЧНИК (backbone, spinal column, spine, vertebral column), арка омурткалар – баш сөөктөн тартып белге чейин созулуучу, ийилчек омуртка сөөгү. Жүлүндү сырткы таасирлерден коргоо менен бирге баш сөөк, кабырга жана жамбаш сөөктөрүн бириктирип турат. Анатомиялык аталышы: Кыр арка омурткалары (rachis).

ПОКРЫШКА СРЕДНЕГО МОЗГА (tegmentum), ортонку мээнин кабыгы – мээ бутакчасынын арткы дорсалдык бөлүгү.

ПОКРЫШКА, ПОКРЫШКА ВИСОЧНАЯ (operculum), кабык, чыкый кабыкчасы – мээ жарым шарынын ар бир чыкый булалар бөлүгү.

ПОЛЕ (field), талаа – (нур терапиясында) дененин аймагы, нур терапиясын колдонгон дарылоо ыкмасы үчүн тандалып алынган.

ПОЛЕ ЗРЕНИЯ (visual field), көз алдында болуу – көз астындагы мейкиндик, бүтүндөй кыймылсыз көз менен кабыл алынат. Кошумча караңыз: Кампиметрия, Периметр.

ПОЛИП (polyp, polypus), полип – былжырлуу катмарларда өсүп чыга турган бүдүрчө, шишик. Адатта полиптер мурун көңдөйүндө жана кошумча бөлүгүндөгү көңдөйчөлөрдө пайда болот, ал абанын өтүшүнө тоскоолдук кылат жана өнөкөт инфекционндук дарттардын өрчүшүнө алып келет. Өспүрүмдүк полиптер (juvenile polyps) адатта ичегиде (жээк сымал ичегиде же түз ичегиде) ымыркайларда жана жаш балдарда өрчүйт; кээде алар көпчүлүктүү болушат (жаш курактагы полипоз (juvenile polyposis)). Полипти алып салуу хирургиялык жол аркылуу жүзөгө ашырылат (караңыз: Полипэктомия).

ПОЛИП ЮНОШЕСКИЙ (juvenile polip), өспүрүмдүк полип. Караңыз: Полип.

ПОЛИПЛОИДНЫЙ (polyploid), полиплоиддик – бул термин клеткаларды, ткандарды же индивидуумдарды сүрөттөөдө колдонулат, аларда үч же андан көп хромосомалардын толук тобу болот. Салыштыруу үчүн: Диплоиддик, Гаплоиддик. – Полиплоидия (polyploidy).

ПОЛИПОЗ (polyposis), полипоз – органдагы чоңдугу буурчактай көп сандагы бүдүрчөлөр. Кошумча караңыз: Пейтц – Егерс синдрому. Салыштыруу үчүн: Псевдополипоз.

ПОЛИПОИДНЫЙ (polypoid), полипоиддик – сырткы көрүнүшү менен полипти элестетет.

ПОЛОСКА (stria, көпч. striae), сызыкча – (анатомияда) сызык, таңгак же чийим. Мисалы, кош бойлуу болгон мезгилде аялдарда берчтер (striae gravidarum) пайда болот.

ПОЛОСКА ПЕРВИЧНАЯ (primitive streak), алгачкы сызыкча – түйүлдүктүн бат өсүүчү ткандын бөлүгү.

ПОЛОСКА, ЛИНИЯ (streak), таңгакча, сызык – (анатомияда) сызык, кобул же ичке кайыш. Караңыз: Жөнөкөй таңгак.

ПОЛОСТЬ I (atrium, көпч. atria), көңдөй I – 1. Жүрөктүн эки үстүнкү камералардын бирөөсү. Алардын булчуң капталдары карынчаларга караганда ичкерээк болот; сол жүрөк алдына өпкө тамырлар аркылуу кычкылтек менен байытылган кан өпкөдөн келет; оң жүрөк алдына туюк тамырлар аркылуу кычкылтекке жетишпеген кан келет. Кошумча караңыз: Жүрөк алдынын кулакчасы. 2. Анатомиялык камера, ага бир же бир нече жолдор ачылат. – Жүрөк алдындындагы (atrial).

ПОЛОСТЬ II (cavity), көңдөй II – 1. (Анатомияда) дененин көңдөй аймагы, ал башка бөлүктөрдөн бөлүнгөн аймак (мисалы, ич көңдөйү же ооз көңдөйү). 2. Стоматологияда: а) тиште тешик, ал кариестен же тиштин эскиришинен пайда болот; б) тиште тоголок тешик, ал тиш доктур менен аны толтуруш (мисалы, пломба менен); в) органикалык эритмеде табигый же синтетикалык чайырдын эритмеси.

ПОЛОСТЬ БРЮШНАЯ (abdomen), ич көңдөйү – төш клеткасынан ылдыйкы дене бөлүгү жана диафрагма менен андан бөлүнгөн. Ич көңдөйүндө тамак сиңирүү органдар, аш казан, боор, ичеги карындар кирет.

ПОЛОСТЬ ГОРТАНИ ПОДГОЛОСОВАЯ (subglottis), үн кекиртек көңдөйү – кекиртек көңдөй бөлүгү, ал үн катмарчасынын астында жайгашкан.

ПОЛОСТЬ НОСА (nasal cavity), мурун көңдөйү – бет сөөгүндө борбордук бөлүктү ээлеген көңдөй.

ПОЛОСТЬ ПЛЕВРАЛЬНАЯ (pleural cavity), плевралдык көңдөй – висцералдык жана париеталдык плевранын ортосундагы көңдөйчө.

ПОЛОСТЬ РТА (buccal cavity), ооз көңдөйү – тамак сиңирүү системасынын баштапкы бөлүмү, анда тил жана тиштер жайгашкан.

ПОЛУШАРИЕ (hemisphere), жарым шар – чоң мээнин жарым бөлүгү.

ПОЛУШАРИЕ БОЛЬШОГО МОЗГА (cerebral hemisphere), чоң мээнин жарым шары – чоң мээнин экинин бир бөлүгү.

ПОЛЮС (pole), полюс – (анатомияда) октун аяккы чекити, ал денеде же кайсы бир органда же клеткада өткөн.

ПОРЭНЦЕФАЛИЯ (porencephaly), порэнцефалия – мээ тура эмес өсүүдөн, анын үстү жагында көп сандагы бармак басымдай чуңкурчалардын пайда болушу.

ПОСТЦЕНТРАЛЬНЫЙ (postcentral), борбор артында – 1. Кайсы бир борбордук чекиттин же сызыктын артында жайгашуусу. 2. Баш мээнин борбордук кобулунун артында жайгашуусу.

ПОЧКА (kidney), бөйрөк – азоттуу шлактарды (өзгөчө мочевинаны) организмден айдап чыгара турган жуп орган. Бөйрөктөр бел тушта, омуртка сөөгүнүн эки тарабын орун алышып, фиброздук капсула менен курчалышкан. Бөйрөктөрдүн ар бири көп сандаган (1 миллионго чейин) нефрондордон турушат. Кошумча караңыз: Гемодиализ, Така сымал бөйрөк, Бөйрөктүн функциясын баалоочу тесттер.

ПОЧКИ ВКУСОВЫЕ (taste buds), табиттик бөйрөктөр – заттын табитин кабыл алуучу сезимдик рецепторлор.

ПОЯС I (cingulum, көпч. cingula), курчоо I – 1. Баш мээдеги ар бир жарым шарында ийилген нерв булаларынын түйүндөрү. Караңыз: Чоң мээ. 2. Азуу менен үстүнкү кашка тиштердин үстүнө тилге карай жайгашкан чоң эмес дөмпөйүү.

ПОЯС II (girdle), курчоо II – (анатомияда) сөөктөрдүн айланма же дого сымал биригиши. Кошумча караңыз: Ийин курчоосу, Жамбаш курчоосу.

ПОЯС ПЛЕЧЕВОЙ (shoulder girdle),

ПОЯС ВЕРХНЕЙ КОНЕЧНОСТИ (pectoral girdle), ийин курчоосу, үстүнкү аяктардагы курчоо – сөөк структурасы, ага үстүнкү аяктардагы сөөктөр бириктирилет. Аларга далы (shoulder blades) жана акырек (clavicula) киришет.

ПОЯС ТАЗОВЫЙ (pelvic girdle), КОСТИ ПОЯСА НИЖНЕЙ КОНЕЧНОСТИ (hip girdle), жамбаш курчоосу, ылдыйкы аяк сөөктөрдүн курчоосу – жамбаш сөөк, ал капчыт сөөктөн жана көчүк сөөктөн турат. Жамбаштын эки сөөгү, куймулчак жана чычаң сөөктөр бамбашты түзүшөт.

ПОЯСНИЦА (loin), бел – жамбаштын жана акыркы кабырганын астынкы чектеринин ортосундагы арка бөлүк.

ПОЯСНИЧНО-КРЕСТЦОВЫЙ (lumbosacral), бел-куймулчак – омуртканын бөлүгүнө тиешелүү, аларга бел омурткалары жана сегиз көчүк кирет.

ПОЯСНИЧНЫЙ (lumbar), белдик – белге тиешелүү.

ПОЯСОК (zonule, zonula), кемерчек – (анатомияда) чоң эмес аймак, кайсы-бир структураны курчап турат; Мисалы, цинн байламтасы (zonule of Zinn) (же кирпиктик кемерчек (zonula ciliaris)) ал өзү менен көздүн чечекейин кармап туруучу байламтаны элестетип турат. – Кемерчектүү (zonular).

ПРЕДДВЕРИЕ (vestibule), кире бериш – (анатомияда) көңдөй, кайсы-бир көңдөй органдын алдында жайгашкан. Кулактын кире

бериши өзү менен сөөк лабиринтин элестетип турат, ал баштыкчаны жана жатынчаны камтыйт – тең салмактуулук органдар.

ПРЕДДВЕРИЕ ПОЛОСТИ ГОРТАНИ (supraglottis), кекиртек көңдөйүнүн киреберши – кекиртек көңдөйүнүн бөлүгү, ал киребериштин катмарларынын астында жайгашкан.

ПРЕДКЛИНЬЕ (precuneus), шынаа алды – чоң мээнин эки жарым шарларынын ички бетиндеги төбө үлүшүндөгү аймак, ал сөөлдүү дененин астында жана анын алдында жайгашкан. Караңыз: Чоң мээ.

ПРЕДПЛЮСНА (tarsus, көпч. tarsi), шыйбылчак алды – 1. Тамандын жети сөөк проксималдык (борборго жакын) бөлүгү (бакай сөөктүк, согончоктук, кайык сымал, үч шынаа сымал, куб сымал). Шыйбылчак алды шыйбылчаак сөөктөр менен дисталдуу бирисет жана проксималдуу – чоң балтыр жана кичине балтыр сөөктөр менен биригет. 2. Калың ткань бириктирүүчү пластинка, ал ар бир көз жапкычтын негизин түзөт.

ПРЕПИРАМИДАЛЬНЫЙ (prepyramidal), пирамида алдындагы – 1. Пирамиданын алдында, каракуш мээнин ортонку үлүшүндө жайгашкан. 2. Берилген термин өткөрүүчү жолдордогу нерв булаларын сүрөттөөдө колдонулат, алар баш мээнин кыртышынан жүлүнгө көздөй багыт алышат.

ПРИВРАТНИК (pylorus), карындын өткөөл бөлүгү – карындын он эки эли ичегиге өтө турчу оң тарабындагы кууш бөлүгү. Ал курчап туруучу булчуң – өткөөл бөлүгүнүн 48 сфинктери (pyloric sphincter) менен камсыз болот. Анын жыйрылышы өткөөл бөлүгүнүн каналындагы тешиктин жабылышына алып келет, ал болсо ашказанды он эки эли ичеги менен бириктирет. – Пилорикалык (pyloric).

ПРИДАТКИ (adnexa), кошумча бөлүктөр – кайсы-бир ички органдын кошумча бөлүгү. Мисалы, жатындын кошумчасы (uterine adnexa) – бул фаллопий түтүгү жана энелик тукум безидери (алар жатынга кошулат).

ПРОКСИМАЛЬНЫЙ (proximal), проксималдуу – (анатомияда) денеге жакын орношкон дененин ортосуна жакын турган илдет, мүчө. Салыштыруу үчүн: Дисталдуу.

ПРОКТАТРЕЗИЯ (proctatresia), проктатрезия. Караңыз: Пеперфорипалдык эмес көтөн чучук.

ПРОЛАПС (prolapse), пролапс – кайсы бир органдын же ткандын нормалдуу абалынан ылдый карай жылып кетүүсү; мындай жылып кетүүнүн себеби болуп адатта аларды кармап туруучу жана курчап туруучу ткандардын бошоп калышы. Мисалы, жатындын жана көтөн - чучуктун ылдый түшүшү.

ПРОМЕЖНОСТЬ (perineum), чаткаяк – булчуңдук –

фасциалдык пластинка, ал кичи жамбаштагы көңдөйдөн чыгууну жабат; ал чычаңдын үстү менен (артында), чаттык симфиздин астынкы чекитинин арасында (алдында) жана көчүк дөңдөрдүн (капталынан) арасында орун алат. Эркектерде чаткаяк аркылуу сийдик чыгаруучу түтүк жана түз ичеги өтөт, аялдарда болсо андан тышкары дагы кын өтөт. – Перинеалдык (perineal).

ПРОМЕЖУТОК, ЩЕЛЬ (interstice), боштук, жылчыкча – ткань же дене бөлүктөрүнүн ортосундагы чоң эмес боштук. – Интерстициалдык (interstitial).

ПРОНАТОР (pronator), пронатор, ичке айлантуучу булчуң – бул булчуң, каруунун жана чеңгелдин пронациясын (ичке айлантуусун) аткарат; мисалы, тоголок пронатор (pronator teres) өзү менен эки баштуу булчуңду элестетет, ал ийин жана чыканак сөөктөрүнөн башталат.

ПРОНАЦИЯ (pronation), пронация – каруунy буруп алуу, мындай учурда алакан артка көздөй бурулуп калат. Бул абалда каруунун сөөктөрү (билек жана чыканак) кайчылашып калат. Салыштыруу үчүн: Супинация.

ПРОНЕФРОС (pronephros), пронефрос – түйүлдүктө өрчүүчү бөйрөктүн алдын ала өрчүүсү. Салыштыруу үчүн: Мезонефрос, Метанефрос.

ПРОНИРОВАННЫЙ (prone), ичке карай айлантуучулук – (карууга тиешеси бар) бул алакан артка карай буралган абалды болгон учур (караңыз: Пронация). Салыштыруу үчүн: Supine. ПРОСВЕТ (lumen), жылчыкча – түтүкчө органдын же кайсы бир көңдөйчөнүн ичиндеги боштук (мисалы, кан тамырлардын, ичегинин же ашказандын).

ПРОСТРАНСТВО ЗАБРЮШИННОЕ (retroperitoneal space), киричтеги мейкиндик – париеталдык киричтин артында орун алган жер. Анда көп мааанилүү органдар бар, аларга бөйрөктөр, бөйрөк үстүндөгү бездер, карын алдындагы безди, белдеги жүлүн нервдерди, симпатикалык ганглияларды жана нервдерди, ошондой эле ич көңдөйлүк аорта жана анын негизги бутактарын да кошкондо.

ПРОСТРАНСТВО СУБАРАХНОИДАЛЬНОЕ, ПРОСТРАНСТВО ПОДПАУТИННОЕ (subarachnoid space), субарахноидалдык, желе кабык алды, желе челкабык алдындагы мейкиндик – баш мээнин жана жүлүндүн желе чели жана жумшак чел ортосундагы боштук, анда жүлүн ичиндеги суюктук бар жана чоң кан тамырлар өтөт.

ПРОТИВОЗАВИТОК (antihelix, anthelix), каршы иймек – кулак калканын ички жагындагы дөмпөйүү, ал иймекке параллель жайгашкан.

ПРОТИВОКОЗЕЛОК (antitragus), серкенин каршысы – серкенин каршысындагы көнчөктүн үстүндөгү кемирчектин чоң эмес

уркуюп чыгышы. Караңыз: Сырткы кулак.

ПРОТОК СТЕНОНОВ (Stensen's duct), Стенон түтүгү – шилекей безин чыгаруучу кулак жанындагы түтүк.

ПРОТОК ЭНДОЛИМФАТИЧЕСКИЙ (endolymphatic duct), ички лимфа агуучу түтүк – көрүнгүс бүтүүчү түтүк, ал ички кулактын лабиринтиндеги эллипс жана сфера сымал баштыкчалардын түтүгүн бириктирүүчү түтүктөн өтөт.

ПРОХОД (meatus), өтүү жолу – (анатомияда) өтүү жолу же тешикче. Мисалы, тышкы угуу жолу (external auditory meatus), мурун жолдору (nasal meatus). **ПСЕВДОАРТРОЗ** (pseudarthrosis), **НЕОАРТРОЗ** (nearthrosis), псевдоартроз, неоартроз – ал, сөөктүн сыныгы толук бүтпөгөндө пайда болгон, сынган сөөктөрдүн кыймылдоочу жери. Псевдоартроздун өрчүшүнүн бирден бир себеби болуп, тубаса сан сөөктүн бертинүүсү болуп саналат.

ПСЕВДОГИПЕРТРОФИЯ (pseudohypertrophy), псевдогипертрофия – кайсы бир органдын же структуранын чоңоюп кетиши, ал тутамдаштыргыч ткандын ашыкча өсүшү менен туудурулган, бирок паренхеманын эмес, ал болсо негизги функцияны аткарат. – Псевдогипертрофикалык (pseudohypertrophic). **ПТЕРИОН** (pterion), птерион – баш сөөктүн каптал үстүндөгү чекит, ал төбө, чыкый жана шынаа сымал сөөктүн ортосундагы жиктердин кошуулуучу жери болуп саналат.

ПУЗЫРЕК СЕМЕННОЙ (seminal vesicle), урук баштыкчасы – урук чыгаруучу түтүкчөнүн ар бир акыркы бөлүгүнүн капталындагы өсүш, өзүнүн сырткы көрүнүшү менен өтө ийилген түтүкчөнү элестетет.

ПУЗЫРЬ I (bladder), баштыкча I – 1. Табарсык (urinary bladder) – бул адам денесинин бир органы, баштыкча формада болот жана заара топтоо үчүн колдонулат. 2. Адам денесинин суюктукту камтыган каалаган туюк органы, мисалы, өт баштыкчасы.

ПУЗЫРЬ II (bulla, көпч. bullae), баштыкча II – 1. Боз суюктук камтуучу чоң ыйлаак. 2. Анатомияда – абага толгон тоголок көңдөйчө, ал сөөктүн үстүндө чыгып турат. 3. Абага толгон жука дубалдуу баштыкча, ал тубаса болушу мүмкүн же эмфиземанын кесепетинен пайда болушу мүмкүн. – Буллездук (bullous).

ПУЗЫРЬ ЖЕЛЧНЫЙ (gall bladder), өт баштыкчасы – алмурут сымал баштыкча, ал боордун ылдыйкы оң үлүшүндө жайгашкан; анда өт суюктугунун топтолушу болот. Өт баштыкчасы адамда таштар пайда болгон жер болуп саналат (караңыз: Өт конкременти).

ПУЗЫРЬ МОЧЕВОЙ (urinary bladder), табарсык – табарсык – бул адам денесинин бир органы, баштыкча формада болот жана заара топтоо үчүн колдонулат. **ПУПОК** (umbilicus, omphalus, navel), киндик – ич көңдөйүнүн ортосундагы тоголок тереңдик, ал түйүлдүктүн

киндигин бириктирүүчү жери болуп саналат. – Киндиктик (umbilical).

ПУТЬ КРАСНОЯДЕРНО-СПИННОМОЗГОВОЙ (rubrospinal tract), кызыл ядерлик-жүлүндүк жол – (экстрапирамидалык жол) кыймылдаткыч нейрондор менен пайда болгон жол, ал ортонку мээден (кызыл ядролор) мээнин астына өтөт, көпүрө жана аксондун сүйрү мээси карама - каршы жакка ортонку мээ жакка өтүп, жүлүндүн капталындагы канатчанын курамынан жүлүндүн алдынкы мүйүзүнүн кыймылдаткыч ядролоруна өтүшөт.

ПЯСТЬ (metacarpus), шакшак – чеңгел сөөктүн беш кыска түтүкчө сөөгү, ал бейбелчек сөөктөр жана манжалардын проксималдык шадылары менен кошулушат.

ПЯТКА (heel), согончок – бут кетменинин бөлүгү, балтыр - кетмен муунунун арткы жагында жайгашкан; согончок сөөгүнүн (heel bone) дөңү менен түзүлгөн. Караңыз: Согончок сөөгү.

ПЯТНО, темгил – 1. (Macula, көпч. maculae) – чоң эмес анатомиялык аймак, ал аны курчап турган ткандардан айырмаланып турат. Мисалы, сары темгил (macula lutea) ал көздүн торчосундагы чоң эмес сары темгил, анда өтө көп сандагы колбалар топтолушкан 50 (караңыз: Чуңкурча). 2. (Macule) – теринин жалпак чектелген аймагы, ал аны курчап турган турган ткандардан өзүнүн структурасы же түсү менен айырмалап турат (мисалы, сепкил). Салыштыруу үчүн: Папула.

ПЯТНО СЛЕПОЕ (blind spot), сокур темгил – көздүн тор кабыгынын көрүү нервинидеги чыгуу жери (көрүү нервинин диски). Бул аймакта фоторецептордук клеткалар жок болушат. Анатомиялык аталышы: punctum caecum.

Р

РАСПОЛОЖЕНИЕ НЕПРАВИЛЬНОЕ (malposition), туура эмес жайгашуу – (акушерстводо) түйүлдүктүн башынын туура эмес абалы.

РАССТОЯНИЕ ФОКАЛЬНОЕ ГЛАЗА (focal distance), көздүн фокалдык аралыгы – көздүн чечекейи менен чечекейден артта жайгашкан чекиттин ортосундагы аралык.

РАСЩЕЛИНА НЁБА (cleft palate), таңдайдагы жарака – эмбрионалдык өнүгүү мезгилинде таңдайдагы эки бөлүктүн бири-бири менен бирикпей калуусунун натыйжасында келип чыккан жарака.

РАСЩЕЛИНА ПОЗВОНОЧНИКА (spina bifida), **РАХИСХИЗИС** (rachischisis), бел чуркусуз омуртканын жаракасы, рахисхизис – түйүлдүк мезгилиндеги өрчүүнүн дефектиси. Кошумча караңыз: Нерв түтүгүнүн өрчүү дефектилери.

РАСЩЕЛИНА ПОЗВОНОЧНИКА БЕЗ СПИННОМОЗГОВОЙ ГРЫЖИ (spina bifida occulta), жүлүн чуркусуз

омуртканын жаракасы – омуртка догосунун сөөк дефектиси, мында (омуртканын жаракасына караганда) анын үстү теринин нормалдуу катмары менен капталган; бул жердин астында чач менен капталган теринин аймагы пайда болушу мүмкүн. Мындай дефект капысынан эле ренгенологиялык изилдөө мезгилинде байкалат.

РАХИСХИЗИС (rachischisis), рахисхизис – төрөлгөндөн эле омуртканын кемтик жаралышынын байкалышы. Караңыз: Омуртканын жаракасы.

РЕБЕРНЫЙ (costal), кабыргалуу – кабыргаларга тиешелүү сөз.

РЕБРО (rib), кабырга – узун жалпагынан келген ийри сөөк. Кабыргалар жүрөк жана өпкөнү ар кыл жабыркоолордон коргоо менен көкүрөк клеткасындагы скелет бөлүгүн түзүшөт. Адамда 12 жуп кабырга бар. Ар бир кабырганын баш жагы 12 көкүрөк омурткасынын бири менен жалгашат. Анатомиялык аталышы: Кабырга (costa).

РЕБРО ЛОЖНОЕ (false rib), жалган кабырга – адамда үч жалган кабырганын (false ribs) үч жубу бар – алардын учтарынын кемирчектери бири-бири менен өсүшүп, кабырга догосун пайда кылышат. Караңыз: Кабырга.

РОГ I (cornu, көпч. cornua), мүйүз I – (анатомияда) мүйүз формадагы структура (мисалы, тил алдындагы сөөктүн же мүйүз формадагы калкан сымал кемирчектин урчугу).

РОГ II (horn), мүйүз II – (анатомияда) түзүлүш, өсүндү, орган же кайсы бир структуранын оркойуп чыгып туруусу. Көпчүлүк учурда бул түзүлүш жубу менен болот. Жүлүндүн боз зат аймактары, орок сымал формада болгон, тиешелүү түрдө дорсалдык (арткы) жана вентралдык (алдынкы) мүйүзчө деп аталышат.

РОТОГЛОТКА (oropharynx), ооз кулкун – кекиртектин бөлүгү. Ал жумшак таңдай менен тил алдындагы сөөктүн ортосунда жайгашкан.

РУКОЯТКА (manubrium, көпч. manubria), тутка – 1. Төш сөөктүн үстүнкү бөлүгү (караңыз: Төш сөөгү). 2. Кулактын тарсылдак жаргагына бекилүүчү орто кулактагы кичинекей балкага окшош сөөк, тутканы элестетет. – Туткалык (manubrial).

С

САГИТТАЛЬНЫЙ (sagittal), сагитталдуу – теке маңдай; адамды узунунан экиге бөлүүчү сызык.

САЛЬНИК (omentum), **САЛЬНИК БОЛЬШОЙ** (epiploon), бүлкүлдөк, чоң бүлкүлдөк – бүлкүлдөктүн катмары, ал болсо аш казанга бекилет. – Бүлкүлдөктүк (omental).

САРКОЛЕММА (sarcolemma), сарколемма – булчуң клеткасынын (булчуң буласынын) клеткалык мембранасы.

СВОД (fornix, көпч. fornices), көмкөрмө – көмкөрмөнү элестетүүчү структура, негизинен, баш мээ көмкөрмөсү (fornix cerebri), кындык көмкөрмө (fornix of the vagina) – баш мээнин ийилген булалар тутамдары, алар упчу сымал дене менен гиппокамптын ортосунда жайгашкан. Кындык көмкөрмө (fornix of the vagina) – жатын моюнчасынын айланасындагы кындын үстүнкү бөлүгүндөгү үч көмкөрмө аймактарынын бири.

СВОД ЧЕРЕПНОЙ (calvaria), баш сөөктүк көмкөрмөсү – баш сөөктүн көмкөрмөсү. СВЯЗКА (ligament), байламта – 1. Муунду бекемдей турган бир тутам бириктирүүчү ткань. Байламталар серпилмелүү болушпаганы менен өтө ийилчээк болушат; алар муундагы кыймылдарды багытка салып жана чектеп турушат. 2. Ич көңдөйүндө жайгашкан органдарды кармап жана бириктирип туруучу бүлкүлдөк бөлүгү.

СВЯЗКА ПАХОВАЯ (inguinal ligament), **СВЯЗКА ПУПАРТОВА** (Poupart's ligament), жука чурайлык байламта, Пупарт байламтасы – жука чурайлык байламта, ал капчыт сөөктүн алдындагы үстүнкү түркүктүн арасында жана чат сөөгүнүн дөңчөсүнүн өтөт.

СВЯЗКА ПОДДЕРЖИВАЮЩАЯ (suspensory ligament), кармап туруучу байламта – кайсы бир органды туура абалда кармап туруучу байламта. Мисалы, кирпиктик байламта (цинн байламтасы) ал өзү менен көздүн чечекейин кармап туруучу ткань бириктирүүчү структураны элестетип турат. Бул байламта көздүн чечекейин керектүү абалда кармап турат.

СВЯЗКА ПУПАРТОВА (Poupart's ligament), Пупарт байламтасы – караңыз: Жука чурайлык байламта.

СВЯЗКА СЕРПОВИДНАЯ (falciform ligament), орок сымал байламта – ич көңдөй челинин дупликатурасы, боордун диафрагмалдык бетин бөлүп турат.

СВЯЗКА СУХОЖИЛИЯ (vinculum, vincula tendinum, көпч. vincula), тарамыштын байламтасы – муундарды кармап туруучу бириктирүүчү.

СВЯЗКА ЯИЧКА НАПРАВЛЯЮЩАЯ, ГУБЕРНАКУЛУМ (gubernaculum, көпч. gubernacula), урук бездин багытточу байламтасы, губернакулум – түйүлдүктүн урук безин жука чурай менен бириктирүүчү байламта.

СВЯЗКИ КРЕСТООБРАЗНЫЕ (cruciate ligaments), кайчылаш байламталар – тизе муунунун муун ичиндеги байламталардын жубу (алдынкы жана арткы), алар анын алдынкы арткы сүрүлүүнү алдын алат. Бул байламталардын жабыркануусу спорт жабыркануулардын кесепетинен, өзгөчө футбол ойногон спортсмендерде кезигет.

СГИБАТЕЛЬ (flexor), бүгүлткүч – дененин кайсы бир бөлүгүн

же аякты бүгүлүүсүнө алып келүүчү булчуң.

СЕГМЕНТ (segment), сегмент – (анатомияда) денедеги мүчөнүн бөлүгү. Кошумча караңыз: Сомит.

СЕГМЕНТ ГРУДИНЫ (sternebra, sternebrae), төш сөөгүнүн сегменти – төш сөөк денесин түзүп, өрчүү процессинде кошо биригип, төрт бөлүктүн бирин түзөт.

СЕДЛО ТУРЕЦКОЕ (sella turcica), түрк ээрчеси – шынаа сымал сөөктүн денесиндеги чуңкурча, ал гипофиз үчүн ылайыктуу жер болуп саналат.

СЕКРЕТ (secretion), секрет – без клеткалары чыгарып, организмге белгилүү бир таасир берүүчү суюктуктар.

СЕЛЕЗЁНКА (spleen, lien), көк боор – ич көңдөйүнүн сол тарабында жана карындын арт жагына жакын жайгашкан иммундук системага тиешелүү жумуртка сымал чоң кара-кочкул перифериялык орган. Көк боор ретикулоэндотелиалдык система (иммундук система органдары) курамына кирүүчү негизги органдардын бири болуп саналат. Өз кезегинде ал канды текшерүүчү иммундук функцияны аткарат. Анда лимфоциттер менен бирге өлуп, жарактан чыккан эритроциттерди жана кан агымында пайда болуучу бөтөн заттарды кыйратып жок кыла турган фагоциттер кездешет. Мындан сырткары, көк боор кошумча кан резервуары жана эритроциттер булагы (түйүлдүктө) болуп саналат. Анатомиялык аталышы: Көк боор (lien). – Көк боордук (splenic).

СЕРДЦЕ (heart, cor), жүрөк – эки өпкөнүн ортосунан орун алган конус формасындагы булчуңдуу, көңдөй орган; ал аркылуу кан айланат. Каптал беттери негизинен эпикард менен курчалып, эндокард менен төшөлгөн туурасынан кеткен жүрөк булчуңдарынан (миокард) түзүлгөн. Кычкылтек менен камсыз болгон кан өпкө кан тамырлары аркылуу сол жүрөк алдына кайтып, андан сол жүрөк карынчасына барып куюлат. Мунун өзү анын жыйрылуусуна шарт түзөт жана анын натыйжасында кан аортага айдалып, андан ары бүтүндөй организмге жеткирилет. Жүрөк ичиндеги кан айлануунун багыты клапандардын жардамы аркасында көзөмөлдүккө алынат.

СЕРП (falx, көпч. falces), **СЕРП БОЛЬШОГО МОЗГА** (falx cerebri), орок, чоң мээнин орогу – катуу мээ кабыгынын орок сымал бүгүлүшү, ал баш сөөктүн чатырынан чоң мээнин жарым шарлардын ортосундагы ортонку сызык менен ылдый өтөт.

СЕТЧАТКА (retina), көздүн тор кабыгы – көз алмасынын жарыкты сезгич түпкү катмары. Көздүн кан тамырлуу катмарына тиешелүү тор кабыктын сырткы кабаты (тор кабыктын пигменттүү эпителийи (retinal pigment epithelium; RPE)) көзгө келип түшкөн жарыкты сиңирип ала турган атайы пигментке ээ. – Тор кабыктык

(retinal).

СИММЕТРИЯ (symmetry), симметрия – (анатомияда) кайсы бир органга тиешелүү эки бөлүктүн бири-бирине толук дал келүүсү.

СИМФИЗ, ПОЛУСУСТАВ (symphysis), симфиз, жарым муун – чаткаяк сөөктөгү эки жамбаштын кошулган жери.

СИНДЕСМОЗ (syndesmosis), синдесмоз – сөөктөрдүн өз ара чарым аркылуу кошулушу (мисалы, балтырдын сөөк аралык жаргакчасы, ал чоң балтыр диафизди жана кичи балтыр диафиз менен бириктирет)

СИНДЕСМОЛОГИЯ (syndesmology), синдесмология – анатомия илиминин сөөктөрдүн кошулушун окуучу бир бөлүгү.

СИНОВИЯ (synovia), **ЖИДКОСТЬ СИНОВИАЛЬНАЯ** (synovial fluid), синовия, синовиалдык суюктук – муундун суюктугу, майы. Синовия муун кыртыштарынын нымдалышына жана андагы кыймылдардын жеңил аткарылышына, ошондой эле муун кемирчектеринин азыктанып турушуна шарт түзөт.

СИНОСТОЗ (synostosis), синостоз – сөөктөрдүн бири-бирине сөөк аркылуу биригиши: мисалы, куймулчак.

СИНУС (sinus), синус – көңдөй, кууш коңул. 1. Пазуха, коңул, боштук – сөөктө аба менен толтурулган көңдөй, негизинен, баш сөөктүн (караңыз: Мурун көңдөйлөрү). 2. Каалаган кең канал, ал аркылуу кан агат (тамырдык). Тамырдык синустар (venous sinuses) баш мээнин катуу чел кабыгында болушат, ал жерде алар аркылуу баш мээден кандын агып чыгышы жүргүзүлөт. 3. Кайсы бир түтүктүү органдын чөнтөкчөсү же көңдөйү, мисалы кан тамырынын (каротиддик синус). 4. Синустук тракт, тешик (sinus tract) – ал инфекцияны локалдаштыруучу жеринен териге же кайсы бир туюк органдын сыртына алып баруучу жол. Караңыз: Пилонидалдык синус.

СИНХОНДРОЗ (synchondrosis), синхондроз – сөөктүн чемирчек менен кошулган жери (мисалы, кабырганын төш менен). Караңыз: Амфиартроз.

СИСТЕМА ПОРТАЛЬНАЯ (portal system), порталдык система – капилляр менен башталган жана бүткөн тамыр системасы. Көпчүлүк учурда бул система боордун порталдык системасы (hepatic portal system) деп аталат; ал капка вена менен жана анын агымы менен жаралат.

СКАТ (clivus), эңкейиш – (анатомияда) эңкейиштүү жер, мисалы мээнин чоң желке жылчыгынын капталга эңкейген аймагы, ал шынаа сымал сөөктүн денеси менен жаралган.

СКАФОЦЕФАЛИЯ (scaphocephaly), скафоцефалия – туура эмес формадагы аномалдык узун баш сөөк. – Скафоцефаликалык (scaphocephalic).

СКЕЛЕТ (skeleton), скелет – сөөк комплексинен турган форма түзүүчү катуу негиз; алар ички органдарды ар кандай жабыркоолордон сактап, булчуң эттердин бекиши үчүн кызмат кылышып, денени кыймылга алып келүүчү бир катар рычагдардан турат. Адам денесинин 206 октук скелетин (axial skeleton) түзүшөт, анын курамына баш сөөк (29 сөөк), омуртка тутуму (26 сөөк), төш клеткасы (25 сөөк) жана тулку бой, ошондой эле кошумча скелет (appendicular skeleton) (аяктардын), ага (64) үстүнкү жана (62) астынкы аяктар кирет. – Скелеттик (skeletal)

СКЛАДКА (fold), бүгүш – (анатомия жана эмбриологияда) кош кыртыш жана катмарлар ортосунда пайда боло турган жиктелүүлөр.

СКЛАДКА (plica), бүгүш – ткандын бүгүлүшү; мисалы, тил алдындагы бүгүлүш (plica sublingualis), ал ооз көңдөйүндө орун алган былжырлуу челдин бүгүлүшүн элестетет. – Бүгүлгөн (plicate).

СКЛАДКА (ruga, көпч. rugae), бүгүш – бүгүш (мисалы, ашказандын былжырлуу челин каптоочу бүгүлүштүн бири).

СЛАБЫЙ (flaccid), алсыз – 1. Алсыз, туруктуулугу жок. 2. Булчуң тонусунун төмөндөшү (мисалы, перифириялык (атоникалык) шал болуу)). – Алсыздык (flaccidity).

СЛОЙ СЕРОГО ВЕЩЕСТВА ТОНКИЙ (indusium), боз заттын ичке катмары – боз заттын ичке катмары, мээнин чоң жарым шарынын бириктирүүч жана сөөлдүү денени каптайт.

СОЕДИНЕНИЕ II (junction), кошулма II – (анатомияда) эки бөлөк структуранын же ткандын бириккен жери. Кошумча караңыз: Нервдик булчуңдук кошулма.

СОЕДИНЕНИЕ КОСТЕЙ (joint), сөөктөрдүн ашталышы, биригиши – эки же андан көп сөөктөрдүн бириктирилген жери. Эки сөөктүн бириктирүүчү учтары бирибиринен кемирчектик, фиброздук ткань менен же жылчык аркылуу бөлүнүп турат. Ушуга жараша биригүүнүн үч негизги түрү бар: бул диартроз (муун, анда эркин кыймылдар аткарылат), амфиартроз (аз кыймылдоочу кошулма, же симфиз) жана синартроз (кыймылдабай турган кошулма).

СОМАТИЧЕСКИЙ (somatic), соматикалык – тулку бой, денеге тиешелүү сөздөр. 1. Репродуктивдик эмес дененин бөлүктөрүнө тиешелүү. Мисалы, соматикалык мутация эмки муунга тукум куубайт. 2. Дене көңдөйүнүн дубалына тиешелүү (б. а. дененин баардык бөлүктөрүнө, ички органдардан тышкары), мисалы, соматикалык мезодерма. Салыштыруу үчүн: Висцералдык. 3. Аң сезимге караганда, денеге көбүрөөк тиешелүү.

СОМИТ, СЕГМЕНТ СПИННОЙ (somite), сомит, арка сегменти – мезодерманын дорзалдык аймагынын жупуну сегменттүү аймагы, ал хорданын эки капталынан орун алат. Сомиттерде үч бөлүктү айырмалашат: алдынкы медиалдык – склеротом, андан сөөктөр жана

скелеттин кемирчектери өрчүшөт; латералдык жактан миотом орун алган, андан туурасынан кеткен чаар скелеттик мускулатура түзүлөт; сыртынан дерматом жатат, андан тери пайда болот (караңыз: Дерматом, Миотом, Склеротом).

СОСОК МОЛОЧНОЙ ЖЕЛЕЗЫ (nipple, mamilla, papilla), эмчек безинин упчусу – эмчек безинин борборунда жайгашкан упчу.

СОСОЧЕК (papilla, көпч. papillae), үрпчө – чоң эмес дөмпөйүүчү үрпчө - чоң эмес дөмпөйү, өзүнүн сырткы көрүнүшү менен упчуну элестетет. Ошентип, мисалы, тилдин үстүндө бир нече ар түрлүү үрпчөлөр бар, алардын эпителийинде даам татуучу бүрчөлөр жайгашкан. Көрүү нервинин үрпчөсү (optic papilla) – бул көрүү нервинин дискинин алтернативдүү аталышы.

СОСОЧЕК ВОЛОСЯНОЙ (hair papilla), чачтуу үрпчө – чач менен курчалган дерманын дөмпөйүп чыгышы. Ал өсүүчү чачты кан менен камсыз кылуучу капиллярлардын түрмөгүн камтыйт.

СОШНИК (vomer), көнчөк, кызкемик – баш сөөктүн бет бөлүгүндөгү сөөк; мурундун тосмосунун бөлүгүн пайда кылуучу ичке сөөк пластинкасы (караңыз: Мурун көңдөйү) (ал шынаа сымал, таңдай сөөктөрдүн, үстүнкү жаактын жана перпендикулярдык калбыр сыяктуу сөөктүн пластинкасынын ортосунда жайгашкан). Кошумча караңыз: Баш сөөк.

СПАЙКА (commissure), биригүү, жабышуу – 1. Нерв булаларынын тутамы, мээнин эки бөлүгүнүн түрдүү структураларын тутамдары. 2. Эки окшош структураны бириктирүүчү ткань.

СПЛАНХНОКРАНИУМ (splanchnocranium), спланхнокраниум – баш сөөктүн бөлүгү, ал экинчи бакалоор догосунан өрчүйт (астынкы жаак).

СПЛАНХНОПЛЕВРА (splanchnopleure), спланхноплевра – эмбрион ичегилеринин эндодермадан туруп, сыртынан мезодерма менен капталган бети. Салыштыруу үчүн: Соматоплевра.

СПЛЕТЕНИЕ (plexus), чиеленешүү – нервдердин же кан тамырлардын түйүндөрү. Караңыз: Ийиндин нерв чиелениши.

СПЛЕТЕНИЕ АУЭРБАХА (Auerbach's plexus), **СПЛЕТЕНИЕ МЫШЕЧНОКИШЕЧНОЕ НЕРВНОЕ** (myenteric plexus), Ауэрбах чиелениши, булчуң-ичеги нерв чиелениши – вегетативдик нерв булаларыны топтолушу, алар чычыркайлык чиелеништен өтөт; ичегинин циркулярдык жана узунунан кеткен ичегинин булчуң кабынын ортосунда орун алган. Ичегини иннервациялайт, жана ичегинин перистальтикасын көзөмөлдөйт.

СПЛЕТЕНИЕ МЕЙССНЕРА (Meissner's plexus), **СПЛЕТЕНИЕ ПОДСЛИЗИСТОЕ** (submucous plexus), Мейсснер чиелениши, былжырлуу чел астындагы чиеленүү – парасимпатикалык

нерв булаларынын жакшы айырмалоочу түйүн, ал тамак сиңирүүчү трактын былжырлуу чел астындагы дубалында орун алган жана анын булчуңдары менен былжырлуу челин иннервациялайтда орун алган жана анын булчуңдары менен былжырлуу челин иннервациялайт.

СПЛЕТЕНИЕ ПЛЕЧЕВОЕ (brachial plexus), ийиндин нерв чиелениши – түйүн, ал V–VIII моюндук жана I төштүк жүлүн нервдердин алдынкы булалары менен жаралат. Кошумча караңыз: Билек нерви.

СПЛЕТЕНИЕ СОЛНЕЧНОЕ (solar plexus), **СПЛЕТЕНИЕ ЧРЕВНОЕ** (coeliac plexus), күн чиелениши, ич чиелениши – симпатикалык түйүндөрдүн тармагы, анда нерв булаларынын экинчи нейрондордун денелери жана тутамдары жайгашкан.

СПЛЕТЕНИЕ СОСУДИСТОЕ (choroid plexus), тамырлар чиелениши – алар капталдагы (I жана II), жана III менен IV мээнин карынчасынын чиеленишинде жайгашкан.

СПОРАДИЧЕСКИЙ (sporadic), спорадикалык – анда-мында өзгөчө, кезек-кезеги менен пайда болгон оорулар (салыштыруу үчүн: Эндемиялык, Эпидемия).

СРЕДИННЫЙ (median), ортоңку – (анатомияда) борбордук; ал денени оң жана сол жакка бөлөт.

СТАРЕНИЕ ФИЗИОЛОГИЧЕСКОЕ (senescence), физиологиялык каруу – физикалык жана акыл эстик жөндөмдүүлүктөрдүн төмөндөшү менен мүнөздөлөт. – Картайган (senescent).

СТАРОСТЬ ПРЕЖДЕВРЕМЕННАЯ (presenility), мөөнөтүнөн мурда каруу – дененин жана акыл эстин алдын ала каруусу адамдын физикалык жана акыл эстик жөндөмдүүлүктөрдүн төмөндөшүнө алып келет. Кошумча караңыз: Деменция, Прогерия. – Пресенилдик (presenile).

СТВОЛ МОЗГА (brainstem), мээ сөңгөгү – баш мээнин бөлүгү, ал жүлүн менен чоң жарым шарлардын ортосунда жайгашкан, курамына сүйрү мээ, көпүрөчө, ортоңку жана аралык мээ кирет. Караңыз: Баш мээси.

СТВОЛ ЩИТОШЕЙНЫЙ (brachiocephalic artery), калкан моюндук сөңгөк. Караңыз: Аты жок артерия.

СТЕНКА (paries, көпч. parietes), каптал – 1. Органдын же башка структуранын бөлүгү, ал кайсы бир органды курчап турат. 2. Көңдөй дубалы.

СТОЛБ (column), түркүк – (анатомияда) каалаган түркүктүү структура, негизинен, жүлүндөгү боз заттын түркүгү.

СТОЛБ ПОЗВОНОЧНЫЙ (rachis), омуртка түркүгү. – Караңыз: Арка омурткалар.

СТОЛБ ПОЗВОНОЧНЫЙ (spine), омуртка түркүгү. – Караңыз: Арка омурткалар. – Омурткалык. (spinal).

СТОЛБ ПОЗВОНОЧНЫЙ (vertebral column), омуртка түркүгү. Караңыз: Арка омурткалар. **СТОМА** (stoma, көпч. stomata), стома – 1. (Анатомияда) ооз тешиги же кайсы-бир анын бөлүгүнүн тешиги, өзүнүн сырткы көрүнүшү менен тешикти элестетет. 2. (Хирургияда) – кайсы-бир көңдөйлүү органда жасалма түрдө жасалган тешик (мисалы, жээк сымал же капчыт ичегинин), ал сыртка ич көңдөйүнүн дубалы аркылуу чыгарылат (караңыз: Колостомия, Илеостомия). – Стомага тиешеси бар (stomal).

СТОПА (foot), бут кетмени – ылдыйкы аяктардын дисталдык сегменти. Хирургиялык көз караштан караганда, адамдын бут кетмени, шыйбылчак алдынын жети сөөгүнөн турат, шыйбылчак жана манжалардын шадылары аны курчап турган ткандар менен кошо беш сөөктөн турат; анатомиялык көз караштан алганда, мындай кароодо кызылашык жана аны курчап турган ткандар кирбейт. **СТРЕМЯ** (stapes, stirrup), үзөнгү сымал – ортонку кулактагы үзүнгүгө окшош угуу сөөгү, ал дөшү менен бириктирилип жана сүйрү терезеге бекитилет. Караңыз: Сөөкчө.

СТРОМА (stroma), строма – ткандын же органдын негизин түзгөн зат, паренхиматоздук органдын негизи, ретикулярдык бириктиргич ткандан турат. Стромада кан тамырлар жана лимфалык тамырлар өтөт; строманын элементтери коргоочу ролду ойношот, анткени алар фагоцитозго жөндөмдүү болушат. Строманын клеткаларынан кан жасоочу органдарынан кызыл жана ак кан денечелери өрчүшөт.

СТРУНА (cord), кыл – каалагандай ийилме структура (ал толук же жарым болушу мүмкүн). Мисалы, урук түтүгү, жүлүн, киндик түтүгү, үн байламтасы.

СТУДЕНЬ ВАРТОНОВ (Wharton's jelly), Вартон килкилдеги – киндик түтүгүнүн эмбрионалдык тутумдаштыргыч (былжырлуу) тканы, ал киндик кан тамырларын курчап турат.

СУМКА СИНОВИАЛЬНАЯ (bursa, көпч. bursae), синовиалдык баштыкча – синовиалдык мембрана тарабынан пайда болуп, суюктук менен толтурулган анча чоң эмес көңдөйчө. Бул баштыкчалар тарамыш же булчуңдардын сөөк үстүнөн өткөн жерлеринде жайгашып, кыртыштардын бири-бирине сүрүлүүсүн азайтат.

СУПИНАТОР (supinator), супинатор – каруу булчуңу, ал ийин сөөгүнүн латералдык дөмпөйүүсүнөн башталып, билек сөөгүнүн үстүнкү үч бөлүгүнө бекилет. Ал каруунун супинациясын аткарат.

СУСПЕНЗОРИЙ, ПОВЯЗКА ПОДДЕРЖИВАЮЩАЯ (suspensory bandage), суспензорий, кармап туруучу таңуу – мүчөнү өөдө

көтөрүүгө ылайыкталган байлоо, таңуу.

СУСТАВ БЛОКОВИДНЫЙ (ginglymus, hinge joint), блок сымал муун – синовиалдык кошулманын түрү (диартроздун); бул муун бир октуу, анда бир жалпактыктагы бурчтуу кыймылдар аткарылат жана муунду түзүүчү сөөктөрдүн арасындагы бурчту чоңойтот же азайтат. Бул муундарга мисалы катары тизе жана чыканак муундарды (фалангалык аралык чеңгелдер жана бут кетмени, балтыр-кеткен мууну) келтирсек болот.

СУСТАВ ВИСОЧНО-НИЖНЕЧЕЛЮСТНОЙ (temporomandibular joint), чыкый-астынкы жаак мууну – астынкы жаактын жана чыкый сөөктүн ортосундагы кошулма. Караңыз: Блок сымал муун (ginglymus).

СУСТАВ ГОЛЕНОСТОПНЫЙ (ankle), балтыр-кетмен мууну – 1. Балтыр менен бут кетменин бириктирүүчү муун. 2. Балтыр-кетмен муунунун баардык аймагы, ага шыйбылчак алды кошулат жана чоң балтыр сөөк менен кичи балтыр сөөктүн учтары кирет.

СУСТАВ ЛОКТЕВОЙ (elbow), чыканак мууну – татаал блок сымал муун, ал ийин сөөктүн жана каруунун эпифизинин муун үстүрткүлөрү менен пайда болот. Сыныктар менен бертинүүлөрдүн жери болуп саналат.

СУСТАВ МЫЩЕЛКОВЫЙ (condylarthrosis, condyloid joint), дөмпөктүү муун – диартроздун түрү (үзгүлтүктүү же синовиалдык кошулуунун). Мисалы, тизе менен чыкый – астынкы жаак муундар.

СУСТАВ ПЛЕЧЕВОЙ (shoulder), ийин мууну – шар сымал муун, ал далынын муун чуңкурунан жана ийин сөңгөгүнүн башынан пайда болгон муун. Ийин мууну жаракаттагы бертинүүнүн көп кездештирүүчү орду болуп саналат.

СУСТАВ ПЛОСКИЙ (arthrodic joint, gliding joint), жалпак муун – диартроздун (эркин кыймылдоочу муун) түрүнө кирет. Мисал катары бейбелчек аралык муундар, куймулчак– капчыт мууну жана шыйбылчак аралык муундар.

СУСТАВ ПЛОСКИЙ (gliding joint), жалпак муун – караңыз: Жалпак муун (arthrodic joint).

СУСТАВ СЕДЛОВИДНЫЙ (saddle joint), ээр сымал муун – диартроздун түрү (эркин кыймылдоочу муун). Мисалы, чоң бармактын бейбелчек – белчек мууну.

СУСТАВ СИНОВИАЛЬНЫЙ (synovial joint), синовиалдык муун – караңыз: Диартроз.

СУСТАВ ТАЗОБЕДРЕННЫЙ (hip joint), жамбаш – сан мууну – жамбаш сөөгүнүн чөйчөгү менен жана сан сөөгүнүн башы менен муунунан пайда болуучу шар сымал муун (караңыз: Шар сымал муун (enarthrosis)), ал сан сөөгүнүн жана жамбаш сөөгүнүн чөйчөгүнүн башы

менен пайда болгон (караңыз: Жамбаш сөөгү).

СУСТАВ ЦИЛИНДРИЧЕСКИЙ (trochoid joint, pivot joint), цилиндр сымал муун – диартроздун түрү (эркин кыймылдоочу муун). Бул муунда борбордук октун айланасындагы эки сөөктүн айлануучу кыймылдары аткарылат. Мисалы, катары ортолук атлантоктук муунду мисал катары келтирсек болот.

СУСТАВ ШАРОВИДНЫЙ (enarthrosis, ball-and-socket joint), шар сымал муун – диартроздун түрү (эркин кыймылдоочу муун). Мисалы, ийин же жамбаш – сан мууну. Муундардын учтары шар сымал формадагы кесилиштери бар.

СУХОЖИЛИЕ (tendon), тарамыш – калың жана тыгыз булчуңдук байламта. Коллаген булаларынын көпчүлүк түйүндөрүнөн турат, ал сөөктү булчуңга бекитүү кызматын 57 аткарат. Алар бекем жана такыр чоюлбаган болот. Кошумча караңыз: Апоневроз. – Тарамыштык (tendinous).

СУХОЖИЛИЕ АХИЛЛОВО (Achilles tendon), Ахилл тарамышы – балтырдын үч баштуу булчуңунун тарамышы.

СФИНКТЕР (sphincter), сфинктер – көтөндүн бүйрүмөсүн, табарсыктын тешигин кысуучу, жабуучу булчуңдар. Тегерете жайгашкан булчуң, ал кайсы-бир тешикти курчап турат. Сфинктердин жыйрылуусу бул тешиктердин жартылай же толук жабылышына алып келет (мисалы, көтөн чучуктун (anal sphincter)). **Т**

ТАЗ (pelvis, көпч. pelves), жамбаш – 1. Сөөк структурасы, курамына жамбаш сөөктөр, куймулчак жана чычаң кирет. 2. Ичтин астынкы бөлүгү. 3. Чыны сымал көңдөй, ал дененин астынкы бөлүгүндө жамбаштын ичинде жайгашкан. – Жамбаштык (pelvic).

ТАЛАМУС, БУГОР ЗРИТЕЛЬНЫЙ (thalamus, көпч. thalami), таламус, көрүү дөңчөсү – мээдеги көрүү дөңчөсү. Таламус, баардык сигналдардын интергациясы жана кайра иштетүү болуп турган структура болуп саналат, ал сигналдар чоң мээнин кыртышына жүлүндөн, ортонку мээден, каракуш мээден, мээнин базалдык ганглийлеринен келишет. Көрүү дөңчөсү инстинктерди, кызыгууларды, эмоцияларды ашыруучу борбор болуп саналат.

ТЕЛА СОСЦЕВИДНЫЕ (mamillary bodies), упчу сымал денечелер – кичинекей тоголок жуп пайда болуусу, ал гипоталамустун негизинде түздөн түз гипофиздин артында жайгашкан (лимбалык системага кирет).

ТЕЛО БИГЕМИНАЛЬНОЕ (bigeminal body), бигеминалдык дене – түйүлдүктүн өрчүү мезгилинде ортонку мээнин негизинде пайда болуучу эки дененин бири.

ТЕЛО ВОЛЬФОВО (Wolffian body), Вольф денеси. – Караңыз: Мезонефрос. **ТЕЛО ГРУДИНЫ** (gladiolus), төш сөөгүнүн денеси

(тулкусу) – төштүн эң чоң бөлүмү, ал тутканын жана кылыч сымал урчуктун ортосунда орун алган. **ТЕЛО КАРОТИДНОЕ, КЛУБОК СОННЫЙ** (carotid body), каротиддик дене, уйку түрмөк – майда тоголок денечелер, диаметри 2–3 мм, каротиддик синуста жайгашкан; хеморецепторлорду камтыйт.

ТЕЛО ПЕЩЕРИСТОЕ (corpus cavernosum), көңдөйлүү дене – цилинр формасындагы жуп дене, жыныстык мүчөнүн же клитордун эрикталдык тканы менен пайда болгон.

ТЕЛО ПОЛОСАТОЕ (corpus striatum), тилке сымал дене – чоң мээнин жарым шарындагы базалдык ганглий бөлүгү, ал куйруктуу жана жасмык сымал ядролордон турат.

ТЕЛЬЦА ПАХИОНОВЫ (Pacchionian body), Пахион денечелери. – Караңыз: Архоноидалдык грануляция.

ТЕЛЬЦА ПСАММОЗНЫЕ (acervulus cerebri), псаммоздук денечелер – курамында кальций бар гранулалар, алар кээде шишик сымал денечелердин ичинде байкалат.

ТЕНАР (thenar), тенар – баш бармактын алакан жак чоң булчуңу. Салыштыруу үчүн: Чыпалактын дөмпөйүүсү.

ТЕРМОРЕЦЕПТОР (thermoreceptor), терморецептор – жылуулукту жана суукту кабыл алуучу, сезгич нервдин учу. Мындай рецепторлор териде жана ооз көңдөйүндө, кулкунда көп санда таралган.

ТИМУС, ЖЕЛЕЗА ВИЛОЧКОВАЯ (thymus), тимус, богок бези – иммуногенездин борбордук органы, ал көөдөн ортолугунун үстүндө, төш сөөк туткасынын артында орун алган. Эки асимметриялык үлүштөн турат. – Богоктук (thymic).

ТИП КОНСТИТУЦИИ (somatotype), **ТИП ТЕЛОСЛОЖЕНИЯ** (body type), дене конституциясынын тиби, дене түзүлүшүнүн түрү – адамдын жекече түзүлүшүнүн ана- 58 томиялык өзгөчөлүктөрү. Адатта, адамдын дене түзүлүшүнүн үч түрү бөлүнүп көрсөтүлөт: мезоморфтуу, брахиморфтуу жана долихоморфтуу.

ТИП ТЕЛОСЛОЖЕНИЯ (body type), дене түзүлүшүнүн түрү. Караңыз: Дене конституциясынын тиби (somatotype).

ТКАНЬ (tissue), ткань – келип чыгышы, түзүлүшү жана аткара турган функцияларынын окшоштугу менен байланышкан клетка жана клетка аралык заттардын жалпылыгы. Адам организминде ткандардын төрт түрүн бөлүп көрсөтүүгө болот. Алар: эпителиалдык, бириктирүүчү, булчуңдук жана нервдик.

ТКАНЬ АРЕОЛЯРНАЯ (areolar tissue), ареолярдык ткань – бириктиргич ткань, ал торчо структурадагы коллагенден, ийилген жана ретикулярдык булалардын турат, алардын ортосунда көпчүлүк бириктиргич ткандын клеткалары орун алган.

ТКАНЬ ЖИРОВАЯ (adipose tissue), май тканы – көптөгөн май

клеткаларынан туруучу бириктирүүчү ткань. Көчүк туштагы тери алдынан, ошондой эле бөйрөк тегерегинен жолуктурууга болот. Адамдын ашыкча талап кылган тамак азыктары майга айланып, дал ушул ткань клеткаларында чогулушат.

ТКАНЬ СОЕДИНИТЕЛЬНАЯ (connective tissue), бириктирүүчү ткань – таканчыктык, трофиялык, ошондой эле коргоочу функцияларды аткарып, ткань жана органдарды ажыратып же байланыштырып туруучу ткандардын кеңири тобу.

ТКАНЬ ХРОМАФФИННАЯ (chromaffin), хромаффинндик ткандар – бөйрөк үстүндөгү бездердин мээ затынын хромаффинндик клеткалары менен жаралган, алар түр алмашуучу симпатикалык ганглияларды элестетет. Кошумча караңыз: Нейрогормон.

ТКАНЬ ЭЛАСТИЧЕСКАЯ (elastic tissue), ийилүүчү ткань – бекем, жакшы ийилүүчү бириктирүүчү ткань, эластикалык бутактанган узун, жана ичке булаларга бай келет. Ийилүүчү ткань дермада, артериялардын дубалдарында жана өпкөнүн альвеолярдык аралык тосмолорунда болот.

ТОНИЧЕСКИЙ (tonic), тоникалык – 1. Булчуңдардын нормалдуу тонусу. 2. Булчуңдардын узак чыңалуусу менен мүнөздөлүүчү. Мисалы, тоникалык булчуң спазмы.

ТОНУС (tonicity), тонус – 1. Организмдеги бардык органдардын шалаңкы же чымыр болбой бир абалда турушу. 2. Эритменин эффективдүү осмотикалык басымы. Караңыз: Гипертоникалык, Гипотоникалык, Осмос.

ТОПОГРАФИЯ (topography), топография – организмдеги мүчөлөрдүн тегерегиндеги мүчөлөрүнө болгон чектеш катышын аныктоо. – Топографиялык (topographical).

ТОРМОЖЕНИЕ (inhibition), токтоо – (физиологияда) бир катар нервдик импульстардын таасири аркасында келип чыгуучу кайсы бир орган, булчуң функцияларынын басаңдашы.

ТОРС (trunk), торс – баш жана колу **-** буттардан сырткаркы дене тулкусу.

ТОЧКА (punctum, көпч. puncta), чекит – (анатомияда) чекит же чоң эмес аймак: мисалы, жаш чекиттер (puncta lacrimalia) – жаш үрпчөлөрдүн учундагы тешик, алар ичке жаш каналдардын башталышы болот. Караңыз: Жаш аппараты.

ТОЧКА МАК-БЕРНЕЯ (McBurney's point), Мак-Берней чекити – оң жакта киндик менен жамбаш сөөктүн кырын кесип өткөн сызыкты басып көргөндө өтө катуу ооруган жери. Ал аппендицит өнөкөткө айланганда байкалат. Ошол чекит ушул автордун атында аталат.

ТРАБЕКУЛА (trabecula, көпч. trabeculae), трабекула – 1. Кошуучу ткандардын алкак сымал көзөнөктүгү. Мисалы,

трабекулаларды жыныстык мүчөдө байкаса болот. 2. Сөөктүн кемик затындагы ичке сөөк пластинкасы. – Трабекулярдык (trabecular).

ТРАХЕЯ (trachea, windpipe), трахея – дем алуучу коко, жуп эмес орган, ал аркылуу аба өпкөгө өтөт жана тескерисинче. Трахея VI моюн омурткасынын деңгээлиндеги астын- 59 кы четинде башталат, жана V төш бөлүгүнүн үстүнкү четиндеги деңгээлинде аяктайт. Трахеяда моюн жана төш бөлүгүн айырмалашат. – Трахеалдык (tracheal).

ТРЕУГОЛЬНИК (triangle), үч бурчтук – (анатомияда) үч бурчтуу аймак же структура (мисалы, сан үч бурчтугу).

ТРЕУГОЛЬНИК (trigone), үч бурчтук – үч бурчтуу аймак же ткань (мисалы, табарсыктын үч бурчтуу дубал аймагы).

ТРЕУГОЛЬНИК БЕДРЕННЫЙ (femoral triangle), **ТРЕУГОЛЬНИК СКАРПА** (Scarpa's triangle), сан үч бурчтугу, Скарп үч бурчтугу – сандын ички бетиндеги үч бурчтуу чуңкурча, ал бычма булчуң жана узун ичке тартуучу булчуң менен чектелген, жана ошондой эле жука чурайлык байламта менен да чектелген.

ТРЕЩИНА, ЩЕЛЬ (fissure), жарака, жылчык – 1. Анатомияда – кобул же жарака; мисалы сильвий кобулу (fissure of Sylvius) ал баш мээнин чыкый үлүшүн маңдай үлүштөн жана төбө үлүшүнөн бөлөт. 2. Паталогиялык анатомияда – теридеги же былжырлуу челде жарака, ал кандайдыр бир дарттын кесепетинен пайда болгон. Караңыз: Көтөн чучуктагы жарака. 3. Стоматологияда – тиштин эмалында пайда болгон жарака.

ТРИПЛОИДНЫЙ (triploid), триплоиддик – бул термин клеткаларды, ткандарды же индивидуумдарды сүрөттөөдө колдонулат, аларда хромосомалардын үч толук топтому бар. Салыштыруу үчүн: Гаплоиддик, Диплоиддик. – Триплоид (triploid). ТРУБА (tube), түтүк – (анатомияда) цилиндр сымал узун, көңдөй түзүлүш: мисалы, фаллопий түтүкчөсү.

ТРУБОЧКА (tubule), түтүкчө – (анатомияда) чоң эмес цилиндрлик бүтүн структура. Кошумча караңыз: Бөйрөк түтүкчөсү, Урук түтүкчөсү.

ТУННЕЛЬ, КАНАЛ (tunnel), туннель, канал – (анатомияда) кандайдыр-бир анатомиялык структуранын ичиндеги канал же кобул. Караңыз: Бейбелчек каналы.

У

УГОЛ (angle), бурч – 1. Анатомияда – мисалы, көздүн көрүү бурчу (angle of the eye) – көздүн ички же тышкы көрүү бурчу; ооздун бурчу (angle of the mouth) – үстүнкү жана астынкы эриндин кошулган жери. 2. Эки кесилишкен сызыктардын же жалпактыктардын бөлүнүү даражасы; мындай эки сызыктардын арасындагы боштук. Кармоочу бурч (carrying angle) – оор бурч, ал каруу менен ийинден пайда болот.

УЗДЕЧКА (fraenum, frenum, frenulum), жүгөн – 1. Былжырлуу челдин бүктөлгөн жери, ал тилдин астында же тиш этинин же астынкы менен үстүнкү эриндин ортосунда жайгашкан. 2. Каалагандай структура, өзүнүн сырткы көрүнүшү менен жүгөндү элестетет.

УЗЕЛ ЗВЕЗДЧАТЫЙ (stellate ganglion), жылдызча түйүнү – жылдызча формадагы симпатикалык сөңгөктүн моюн - төш түйүнү, андан симпатикалык нервдер өтөт жана тиешелүү артериялардын айланасында бир катар түйүндөрдү пайда кылат.

УЗЕЛ ЛИМФАТИЧЕСКИЙ (lymph node), лимфа түйүндөрү – көпчүлүк тоголок структуралардын бири, алар лимфа системасынын жүрүшүндө орун алган. Лимфа түйүндөрдүн топтолуштары адам денесинин көптөгөн аймактарында болушат (мисалы, жука чурай аймагында, колтук чуңкурларында, кулак үлүлүнүн артында). Алар лимфалык ткань менен жаралган жана лимфанын фильтрациясын жүргүзүшөт, башкача айтканда кан агымына чоочун бөлүкчөлөрдүн киришине тоскоолдук кылат, андан тышкары аларда лимфоциттер пайда болот.

УЗЕЛОК ГЕБЕРДЕНА (Heberden's node), Геберден түйүнү – экзостоз, ал кемирчектүү ткань менен капталган, кол бармагынын акыркы муунунда орун алган; адатта остеоартритте өрчүйт.

УЗЛЫ ГЕМОРРОИДАЛЬНЫЕ, ГЕМОРРОЙ (haemorrhoids, piles), геморроидалдык түйүндөр, геморрой – көтөн чучуктун бетинде жайгашкан кан тамырлардын чоңойуп кетиши (ички геморроидалдык түйүндөр (internal haemorrhoids)); негизинен узак убакыт ич катуу, ошондой эле айрым учурларда ич өтүү менен байланыштуу. Тышкы геморроидалдык түйүндөр (external haemorrhoids) – бул тышка чыккан геморроидалдык түйүндөр, же (көп кездешүүчү) перианалдык гематомалар.

УХО (ear), кулак – угуу органы, анда ошондой эле тең салмактуу орган да жайгашкан. Угуу өтмөгүнө сырттан келген үн толкундары кулак жаргакчасынын дирилдешине алып келет. Кулактын ортосунда жайгашкан анча чоң эмес кемирчектер бул үн толкундарын кулактын ичинде жайгашкан терезечеге өткөрөт. Кулак ичинде жайгашкан үлүл сымал угуу борборунун ичинде бул үндүк термелүүлөр нервдик импульстарга айланышат. Угуу борборунан чыккан термелүүлөр кулак

ичинде басымга учурашып, угуу түтүктөрү аркылуу өткөндө басаңдай турган басымдын жаралышына шарт түзөт.

УХО ВНУТРЕННЕЕ (inner ear), ички кулак. – Караңыз: Лабиринт.

УЧАСТОК НЕРВНОГО ВОЛОКНА МЕЖДУ СОСЕДНИМИ ПЕРЕХВАТАМИ РАНВЬЕ (internode), Ранвье тосмолорунун арасындагы нерв булаларынын коңшулаш аймагы – аксондун аймагы, миелин кабы менен капталган. Бул аймактар Ранвье тосмолору менен бөлүнгөн, аларда болсо миелин кабы жок болот.

Ф

ФАГОЦИТ (phagocyte), фагоцит – бактерияларды өзүнө сиңирип алуу мүмкүнчүлүгүнө ээ клетка. Аларга дененин коргоочу механизмдерин ишке киргизүүдө чоң роль ойной турган лейкоцит жана макрофагдар кирет. – Фагоцитардык (phagocytic).

ФАЛЛОС (phallus), фаллос – 1. Түйүлдүк мезгилине чейинки жыныстык дөмпөйүүсү, качан сийдик чыгаруучу каналдын өрчүшү толук бойдон аяктаганда. 2. Жыныстык мүчө.

ФАРИНГОЦЕЛЕ (pharyngocele), фарингоцеле – чөнтөкчө же киста, ал кулкун көңдөйүнө ачылат (караңыз: Бронхиогенндик киста).

ФАСЦИЯ (fascia. көпч. fasciae), фасция – жайык келип, кошуучу ткандардан турган, булчуңдардын кабыгы. Фасцияларды (чарымдарды) сырткы (superficial fascia) (түздөн - түз теринин алдында жайгашкан) жана терең (deep fascia) деп айырмалашат.

ФАСЦИЯ (lacertus), фасция (чарым) – ичке бириктиргич кабык, ал булчуңдарды же булчуңдар тобун, тамырларды, нервдерди каптайт.

ФИБРИЛЛА (fibril), фибрилла – өтө ичке була же буланы пайда кылуучу жип (мисалы, булчуң буласынын миофибрилласы). – Фибриллярдык (fibrillar, fibrillary).

ФОЛЛИКУЛ (follicle), фолликул – чоң эмес секретордук көңдөй, баштыкча же без, мисалы, жумуртка клеткасы өрчүү процессиндеги урук безинин бир ыйлаакчасы. Кошумча караңыз: Граафыйлаакчасы, Чачтуу фолликул. – Фолликулярдык (follicular).

Х

ХАБИТУС (habitus), хабитус – кайсы бир оорунун өөрчүү тенденциясы менен байланышкан дене түзүлүшү.

ХВОСТ (cauda), куйрук – куйрук сымал анатомиялык структура. Мисалы, аттын куйругу (cauda equina), өзү менен жүлүн нервдеринин бел, куймулчак, чычаң тутамын элестетет, омуртканын бел, куймулчак, бөлүктөрүнөн тике өтөт.

ХИАТУС, ОТВЕРСТИЕ (hiatus), хиатус, тешикче – тешикче же

жылчык. Мисалы, диафрагма эки жылчыктуу болот: кызыл өңгөчтүк жана аорталдык.

ХОЛМИК (colliculus, көпч. colliculi), дөбөчө – чоң эмес дөбөчө. Дөбөчөнүн эки жубу, үстүнкү (superior) жана астынкы (interior colliculi), орто мээдеги төрт дөбөчөлүү пластинкасында орун алган (караңыз: Чатыр).

ХОНДРОБЛАСТ (chondroblast), хондробласт – митотикалык бөлүнүүгө жөндөмдүү жана матрикс компоненттерин өндүрүп чыгаруучу жаш кемирчек клеткасы.

ХОРДА ЭМБРИОНА (notochord), эмбриондун хордасы – мезодермалдык ткандын сызыгы, ал эмбриондун дорсалдык бети менен кошо пайда болот жана нерв түтүкчөсүнүн астында орун алат.

ХРЯЩ (cartilage), кемирчек – негизинен клетка аралык заттарда жайгашып, кемирчек клеткалары болуп саналышкан хондробластар (chondroblasts) жана хондроциттерден (chondrocytes) турган катуу, скелеттик бириктирүүчү ткань. Кемирчек тканынын үч тиби болот: гиалиндик (hyaline cartilage), ийилген (elastic cartilage) жана булалуу (fibrocartilage).

ХРЯЩ ВОЛОКНИСТЫЙ (fibrocartilage), булалуу кемирчек – бекем болгон кемирчек, негизги затында көп сандагы катуу коллаген булаларынын таңгактары түзөт, алар клеткалар аралык заттын негизин түзүшөт. Булалуу кемирчектен омуртка аралык дисктердин фиброздук шакекчелери жана чат симфизи түзүлгөн.

ХРЯЩ ГИАЛИНОВЫЙ (hyaline cartilage), гиалиндик кемирчек – кемирчек тибинин эң кеңири таралганы: көгүш-ак ийкемдүү зат, анын негизин сульфат хондротин түзөт, анда ичке коллагендик фибриллдер өтөт.

ХРЯЩ МАНДИБУЛЯРНОЙ ДУГИ ЭМБРИОНА (Meckel's cartilage), түйүлдүк догосунун мандибулярдык кемирчеги – түйүлдүктүн кемирчек тканынын сызыгы, анын айланасында ылдыйкы жаактын өрчүшү болот. Бул кемирчектин бир бөлүгүнөн адамдарда балкача (ички кулактын сөөгү) өрчүйт.

ХРЯЩ ПЕРСТНЕВИДНЫЙ (cricoid cartilage), оймок сымал кемирчек – гиалиндик кемирчек, ал өзүнүн сырткы көрүнүшү менен оймокту элестетет; ал көмөкөйдүн алдынкы жана капталдагы дубалды, ошондой эле арткы дубалдын чоң бөлүгүн түзөт.

ХРЯЩ РЕБЕРНЫЙ (costal cartilage), кабыргалуу кемирчек – кабырга менен төш клеткасын бириктирүүчү кемирчек. Ар бир жети кабырганын биринчиси түздөн-түз кабыргалуу кемирчектин жардамы менен төш сөөк менен бириктирилет. Калган үч кабыргасы (VIII–X) – жалган; алардын кемирчегинин учтары бири-бири менен өсүшүп кетет, ошону менен кабыргалык догону түзүшөт.

ХРЯЩ ЧЕРПАЛОВИДНЫЙ (arytenoid cartilage), чөмүч сыяктуу кемирчек – көмөкөйдүн оймок сымал кемирчектин катмарында орун алган эки кемирчектин каалагант бири, алар экөө биригип оймок сымал жана чөмүч сымал муунду түзүшөт; пирамида формасында болот. Чөмүч сымал кемирчектин үндүк урунчугуна үн байламтасы бекилет.

ХРЯЩ ЩИТОВИДНЫЙ (thyroid cartilage), калкан сымал кемирчек – көмөкөйдүн эң чоң кемирчеги, ал эки кенен катмардан турат, алар болсо алдынан биригип, V-образдуу структураны түзөт (көмөкөйдүн коко дөңчөсү, же Адам алмасы (Adam's apple)).

ХРЯЩ ЭЛАСТИЧЕСКИЙ (elastic cartilage), ийилме кемирчек – кемирчектин түрү, мында анын негизги затында ийилме булалар үстөмдүк кылат. Алар саргыч түстө болот; мисалы сырткы кулактын кемирчегин түзөт.

Ц

ЦЕЛОМ ВНЕЗАРОДЫШЕВЫЙ (extraembryonic coelom), ЭКЗОЦЕЛОМ (exocoelom), түйүлдүктөн тышкары целом, экзоцелом – мезодерма менен төшөлгөн көңдөй, ал түйүлдүктү анын эң баштапкы өрчүшүнөн бери курчап турат. Целомдон урук безинин ич көңдөйлүк, плевралдык, перикардиалдык жана сероздук көңдөйчөлөр өрчүйт.

ЦЕФАЛИН (cephalin), цефалин – клеткалык мембраналарда кездешүүчү фосфолипиддер өкүлү (өзгөчө, баш мээ клеткаларында көп учурайт).

ЦИСТЕРНА (cisterna, көпч. cisternae), цистерна – 1. Мээнин жел сымал кабынын астында жайгашкан, жүлүн суюктугу менен толтурулган, салыштырмалуу чоң көңдөйлөрдүн бири. Алардын эң чоңу – көпүрөчө каракуш мээлик (cisterna magna) – ал каракуш мээ менен сүйрү мээнин ортосунда жайгашкан. 2. Төш (лимфатикалык) түтүктүн астынкы учундагы жооноюу, ага оң жана сол бел лимфа сөңгөктөрү куюулат.

Ч

ЧАСТЬ ПИЩЕВОДА АБДОМИНАЛЬНАЯ (epicardia), кызыл өңгөчтүн абдоминалдык бөлүгү – диафрагманын алдында жайгашкан кызыл өңгөчтүн бөлүгү (орточо узундугу 2 см).

ЧАШКА (calyx, көпч. calyces), чөйчөк – чөйчөк сымал анатомиялык түзүлүш, мисалы, бөйрөктүн ички көңдөйүнүн бутакталышы. Сийдик, сийдик түтүгүнө бөйрөктүн ички көңдөйүнөн агат.

ЧАШКА ПЕТРИ (Petri dish), Петри идиши – жалпак терең эмес тоголок же пластмассадан жасалган чыны, капкак менен жабылган,

дары сала турган идишти элестетет; ал катуу агарды жана желатинди сактоо үчүн колдонулат; катуу агардагы же желатиндеги бактерияларды өстүрүү үчүн колдонулат.

ЧЕЛОВЕК ПСИХИЧЕСКИ НЕПОЛНОЦЕННЫЙ (mental handicap), психикалык жактан оорулуу адам – психикалык жактан толук кандуу өнүкпөй калган жана социалдык адаптациясы начар адам. Жакшы билим алуу, бул өңдүү адамдардын жашоосун түптамырынан бери өзгөртүп жиберүүсү мүмкүн. Кошумча караңыз: Акыл-эс өнүгүүсүнүн кечеңдеши.

ЧЕЛЮСТЬ (jaw), жаак – эки жаактын каалаганы: үстүнкү же астынкы. Жаактар тиштер үчүн негиз түзүшөт жана ооз көңдөйүндө алардын бекитүүчү жери катары болушат.

ЧЕЛЮСТЬ ВЕРХНЯЯ (maxilla, көпч. maxillae), үстүнкү жаак – жупуну сөөк, ал денеден жана төрт урчуктан турат: маңдайдык, чыкчыттык, таңдайдык жана альвеолярдык, астынкы бош учу өзү менен альвеолярдык догону элестетет, ал болсо тиш альвелаларын алып барат. Үстүнкү жаак, көздүн чарасын, мурун көңдөйүн жана катуу таңдай өрчүүдө катышат. Кошумча караңыз: Астынкы жаак, Баш сөөк. – Үстүнкү жаактык (maxillary).

ЧЕЛЮСТЬ НИЖНЯЯ (mandible), астынкы жаак – бет сөөгүнүн жупуну эмес сөөгү; ал така сымал денеден (body) турат, анын үстүнкү кыры 16 альвеоладан турган альвеоллярдык догону жаратат, анда астынкы тиштер орун алган (караңыз: Альвеола (2)) жана эки тик сөңгөктөр (rami) орун алган. Ар бир бутак өз кезегинде эки урчук менен -дөмпөктүү (condyle) менен таажы урчук менен аяктайт. Дөмпөктүү урчук баш сөөктүн чыкый сөөгү менен кошулуп аны менен чыкый – астынкы жаак мунунун (temporomandibular joint) пайда кылат. Кошумча караңыз: Астынкы жаак, Баш сөөк. – Үстүнкү жаактык (maxillary).

ЧЕРВЬ МОЗЖЕЧКА (vermis), каракуш мээнин курт сымал бөлүгү – каракуш мээнин жуп эмес филогенетикалык эски бөлүгү, ал эки жарым шарлардын ортосунда жайгашкан.

ЧЕРЕП I (cranium), баш сөөк I – баш мээ, сезүү органдары, тамак сиңирүү жана дем алуу системалары үчүн таянычтык, ошондой эле коргоочу функцияларды аткаруучу сөөк бөлүгү. Өз кезегинде ал мээ жана бет бирикмелеринен турса, беттики он беш сөөктөн турат (караңыз: Баш сөөк (skull)). – Краниалдык (Cranial).

ЧЕРЕП II (skull), баш сөөк II – 29 сөөктөн түзүлгөн баш скелети. Ал негизинен башт мээ жана бет бөлүктөрүнөн турат. Баштын мээ бөлүгү баш сөөгүнүн капкагын түзө турган сегиз сөөктөн турат. Аларга: маңдай, төбө (эки), кежиге жана саамай (эки), ошондой эле шынаа жана тор тешик сымал сөөктөр кирет. Ал эми баш сөөктүн бет бөлүгү 15 сөөктөн турат. Аларга: мурун, жаш, ылдыйкы мурун калканы, үстүнкү

жаак, бет жана таңдай, көнчөк, ылдыйкы жаак жана тил алдындагы сөөктөр кирет. Баш сөөгүндөгү алдыңкы жаак жана тил алдындагы сөөктөрдөн башкаларынын бардыгы бири-бири менен кыймылсыз түрдө байланышкан (караңыз: Жик).

ЧЕРЕП МОЗГОВОЙ (neuro-cranium), мээ баш сөөгү – мээни курчап турган баш сөөктүн бөлүгү. Караңыз: Баш сөөк.

ЧЕРЕП ХРЯЩЕВОЙ (chondro-cranium), кемирчектик баш сөөк – баш сөөктүн түйүлдүктүк өрчүү этабы, ал башынан кемирчектерден турат, андан кийин сөөктөр менен алмашылат. Кошумча караңыз: Мээнин чел кабыгы.

ЧЛЕН ПОЛОВОЙ (penis), жыныстык мүчө – организмден сырткары көздөй сийдик жана эрендик өтүүчү канал (уретра) жайгашкан эркектердин жыныстык органы. Бул органдын көпчүлүк бөлүгүн жыныстык дүүлүгүү учурунда канга толуп чыга турчу эректилдик ткань түзөт (караңыз: Көңдөйлүү дене, Губка сымал дене). Мындай абалда жыныстык мүчө жыныстык кынга кирүү жана жыныстык акт жасоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. Кошумча караңыз: Жыныстык мүчөнүн учу.

ЧРЕВНЫЙ (coeliac), ичтик – ич көңдөйүнө тиешелүү же анын курамына кирген. Ич сөңгөгү (coeliac trunk) өзүнүн сырткы көрүнүшү менен ич аортасынын сөңгөгүн элестетет, ал ашказанды, көк боорду, боорду жана өттү кан менен камсыз кылат.

Ш

ШАПОЧКА КОЛЫБЕЛЬНАЯ (cradle cap), бешик топусу – ак же сары кабырчыктар, алар башта топу сыяктанып каптайт, кичинекей балдарда кезигүүчү оору. Дарылоо үчүн атайын шампунь же май колдонулат. Бир жашка чейинки куракка чейин бул оору жоголот, бирок балада себорейдик экземанын өрчүшүнө алып келет.

ШАР (globus), шар – сфера же шар формасындагы түзүлүш: мисалы, боз шар (globus pallidus) – баш мээнин жасмык сымал ядросунун бир бөлүгү болуп саналат (караңыз: Базалдык ганглийлер).

ШЕЙКА ПЛЕЧА ХИРУРГИЧЕСКАЯ (surgical neck), хирургиялык ийин моюнчасы – ийин сөөктөгү диафиздин ичкертилген аймагы, ал ийин сөөктүн башы менен анын денесинин ортосунда жайгашкан. Бул аймак көпчүлүк убакта сыныктарга дуушар болот.

ШЕЙНЫЙ (cervical), моюндук – 1. Моюн аймагына тиешеси бар же ага таасир эткен. 2. Кайсы - бир органдын моюнчасына тиешеси бар, адатта жатын моюнчасына тиешелүү колдонулат.

ШЕЯ (neck), моюн – 1. Башты тулку бой жана моюн омурткалары менен бириктирип турган дене бөлүгү. 2. Караныз: Моюнча.

ШЛЕМ (galea), туулга – туулганы элестетүүчү структура, мисалы тарамыш туулгасы (galea aponeurotica) – бириктирүүчү ткандын катуу жалпак катмары (караңыз: Апоневроз), ал баш сөөктү каптоочу жана баш сөөк алдындагы булчуңдун эки бөлүгүн бириктирип турат.

ШОВ I (raphe), жик I – сызык, кыр, кобул, же ткандын бүгүлүшү же кайсы бир органдын аймагындагы эки түйүлдүктүк түрдүү бөлүктүн биригиши, алар чоң кишиде бирдиктүү структураны түзүшөт.

ШОВ II (suture), жик II – 1. Анатомияда – ордунан жылбоочу кошулманын түрү, алар менен негизинен баш сөөктөр менен биригишет. Тиштүү жиктерди айырмалашат: таажы жиги (coronal suture), ал маңдай жана төбө сөөктөрдү бириктирет; лямбда сымал жик (lambdoidal suture), төбө жана желке сөөктөрдү кошот; сагитталдык жик (sagittal suture), төбө сөөктөрдү кошот. 2. Хирургияда – жибек жиптин же кетгут жибинин жардамы менен жаракатты же ткандын кесилишин тигүү. Ал жаракатты тез айыктыруу үчүн жасалат.

ШОВ (черепа) **ВЕНЕЧНЫЙ** (coronal suture), (баш сөөктүн) таажы жиги. Караңыз: Жик I.

ШПОРА (calcar), текөөр – текөөрдү элестетүүчү уркуюп турган жер.

ШПОРА (spur), текөөр – сөөктүн үстүндө курч уркуюп чыгуусу (мисалы, согончок текөөрү).

Щ

ЩЕЛЬ (rima), жылчык – (анатомияда) эки симметриялык ткан ортосундагы өтө чоң эмес жылчык. Мисалы, үн жылчыгы (rima glottidis же glottis) чыныгы үн түйүндөрү ортосундагы бош аралыкты билдирет.

ЩЕЛЬ ГОЛОСОВАЯ (glottis), үн жылчыгы – эки үн бүгүлүштөрдүн ортосундагы боштук.

ЩЕЧНЫЙ (buccal), жаактык – 1. Жаакка тиешеси бар. 2. Жаакка тиешелүү, тиштин үстүн сүрөттөөдө колдонулат.

ЩИТОВИДНО-ПОДЪЯЗЫЧНЫЙ (thyrohyoid), калкан-тил астындагы – калкан кемирчекке жана тил астындагы сөөкө тиешеси бар. Мисалы, калкан тил астындагы мембрана (thyrohyoid ligaments) ал тил астындагы сөөктү калкан кемирчек менен бириктирет, ал эми калкан тил астындагы булчуң (thyrohyoid muscle) болсо жыйрылып, кокону көтөрөт.

Э

ЭКТОМОРФНЫЙ, АСТЕНИЧНЫЙ (ectomorphic), эктоморфтук, астеникалык – бул термин стайын дене түзүлүшүнүн тибин сүрөттөөдө колдонулат. Мындай дене түзүлүшүндөгү адамдар адатта арык, узун бойлуу жана салмакка салыштырганда теринин

сырткы бети чоң аймакты ээлейт. – Эктоморф (ectomorph). – Эктоморфия (ectomorphy).

ЭЛАСТОЗ (elastosis), эластоз – теринин жана бириктиргич ткандын ийилме булалардын дегенеративдик өзгөрүүсү (караңыз: Ийилме ткань).

ЭМБРИОН (embryo), эмбрион – түйүлдүк, жандык өсүп кетүүчү алгачкы клеткалар. Салыштыруу үчүн: Түйүлдүк. – Эмбрионалдык (emryonic).

ЭНДОГЕННЫЙ (endogenous), эндогендүү – оорунун сырттан эмес, организмдин өзүнөн чыккан, пайда болгон учуру. Салыштыруу үчүн: Экзогеннդик.

ЭНДОМИЗИЙ (endomysium), эндомизий – борпоң булалуу бириктиргич ткань, ал скелеттик булчуң буласын курчап турат.

ЭНДОМОРФНЫЙ, ПИКНИЧЕСКИЙ (endomorphic), эндоморфтук, пикникалык – бул термин пикникалык дене түзүлүшүндөгү адамдарды сүрөттөөдө колдонулат: семиз, өтө өрчүгөн ички органдары менен жана булчуңдардын жана скелеттин начар өрчүүсү менен адамдар. – Эндоморф (endomorph). – Эндоморфия, Пикникалык дене түзүлүшү (endomorphy).

ЭНДОНЕВРИЙ (endoneurium), эндоневрий – нерв ичиндеги айрым бир нервдик булаларды курчап турган бириктирүүчү ткань катмары.

ЭНДОСТ (endosteum), эндост – сөөктүн көңдөйүнүн ички катмары (ал активдүү эмес жалпак остеогенндик клеткалардан турат).

ЭНДОХОНДРАЛЬНЫЙ (endochondral), эндохондралдык – кемирчектин ичинде орун алган деген мааниде.

ЭНТЕЗ (enthesis), энтез – сөөк менен тарамыштын биригүүсү.

ЭПИМИЗИЙ (epimysium), эпимизий – бириктиргич ткандуу чел, ал булчуңду курчап турат.

ЭПИНЕВРАЛЬНЫЙ (epineural), эпиневралдык – омуртканын догосунда орун алган же андан пайда болгон деген маанидеги сөз.

ЭПИНЕВРИЙ (epineurium), эпиневрий – сырткы бириктиргич ткандын чели, ал нервдерди курчап турат. Нерв ткандарын кошуучу катмары.

ЭПИТАЛАМУС (epithalamus), эпиталамус – бул таламикалык мээнин эң арткы дорсалдык (үстүнкү) бөлүгү, башкача айтканда таламикалык аймакта - аралык мээ аймагында, ага эпиталамустан тышкары дагы таламус, субталамус менен метаталамус кирет, бирок гипоталамус менен гипофиз кирбейт. Кошумча караңыз: Баш мээ.

ЭПИФИЗ БЕДРЕННОЙ КОСТИ (femoral epiphysis), сан сөөгүнүн эпифизи. – Караңыз: Сан сөөк.

ЭРИТРОН (erythron), эритрон – кандагы кызыл клеткаларды

иштеп чыгуу менен түздөн - түз байланышы бар организмдеги кан жаратуучу система бөлүгү. Кошумча караңыз: Эритропоэз.

ЭУТИРОИДНЫЙ (euthyroid), эутироиддик – бул термин калкан безинин нормалдуу функцияланышына тиешелүү колдонулат. Салыштыруу үчүн: Гипертироидизм, Гипотироидизм. – Эутироидизм (euthyroidism).

Я

ЯБЛОКО АДАМОВО (Adam's apple), **ВЫСТУП ГОРТАНИ** (laryngeal prominence), кекиртек кокосу, коконун уркуюшу – коконун калкан кемирчегинин уркуюп чыгышы.

ЯГОДИЦЫ (nates), көчүк – көчүк булчуңдары жана тери алдындагы май клеткаларынын негизинде түзүлүп, тери менен капталган дене бөлүгү. – Көчүктүк (natal).

ЯДРО СУБТАЛАМИЧЕСКОЕ (subthalamic nucleus), субталамикалык ядро – боз зат топтолгон эки томпойгон линзаны элестеткен жер, ал нерв жолдору аркылуу байланышкан. Андан тышкары ал баш мээнин кыртышы менен жана жанында жайгашкан ядролор менен байланышкан.

ЯДРО ЧЕЧЕВИЦЕОБРАЗНОЕ (lenticular nucleus, lentiform nucleus), жасмык сыяктуу ядро. Караңыз: Базалдык ганглиялар.

ЯДРЫШКО (nucleolus, көпч. nucleoli), ядрочо – сфералык формадагы калың өсүш, ал клеткалык ядродо жана бөлүнүү процессинде жок болуп кеткен жерде орун алган. Ядрочо белоктордун синтезинде жана РНК нын пайда болушунда маанилүү ролду ойнойт.

ЯЗЫК (tongue, glossa), тил – туурасынан кеткен тарам, булчуңдуу ткандардан турган орган; ооз көңдөйүнүн диафрагмасына бекитилген. Тилде төбөсүн, денесин жана дүмүрчөгүн айырмалашат. Тилде учу, денеси (body) жана жана өзөгүн (root) айырмалашат. Тилдин үстүнкү катмары ооз көңдөйү менен коконун былжырлуу кыртышына өтүп кете турчу былжырлуу кыртыш менен капталып, үрпчөлөрдөн (papillae) турат. Тил үч негизги функцияны аткарат. Ал тамак-ашты чайноо мезгилинде жылышына жана жутуусуна шарт түзөт, сөздүн так сүйлөөсүндө маанилүү роль ойнойт. Анатомиялык аталашы: Тил (glossa).

ЯЗЫЧНЫЙ (lingual), тилдик – тилге тиешелүү, тилдин жанында жайгашкан же сырткы көрүнүшү менен тилге окшош.

ЯЗЫЧОК (lingula), тилче, кичине тил – 1. Ичке, жуп эмес, каракуш мээнин жипчесинин алдыга чыгып турган бөлүгү. 2. Оң өпкөнүн үстүнкү үлүшүндөгү чоң эмес аймак, ал жүрөк кесими менен ийрейген жылчыктын ортосунда орун алган. 3. Астынкы жаактагы ички бетинде жайгашкан сөөк пластинкасы. 4. Шынаа сымал сөөктүн чоң

эмес жупуну чыгып турган жери, ал латералдык жана уйку бороздодон орун алган.

ЯЗЫЧОК НЁБНЫЙ (uvula), көмөкөй – жумшак таңдайдын арткы бөлүгөн чыгып, тил үстүндө жайгашкан конус формасындагы анча чоң эмес өсүндү. Ал тил булчуңу жана бириктиргич ткандан туруп былжырлуу кыртыш менен капталган.

ЯМКА (Fossa, көпч. fossae), чуңкурча – чуңкурча же чоң эмес тешикче. Чынканак чуңкурчасы (cubital fossa) алдынкы чыканак аймагындагы үч бурчтук чуңкурчаны билдирет; капчыт чуңкурчасы (iliac fossa) – капчыт сөөгүнүн ички бетиндеги чуңкурча; тиштин чуңкурчасы (tooth fossa) – тиштин үстүндөгү эмалындагы чоң эмес дефект.

ЯМКА (Fovea), чуңкурча – чоң эмес чуңкурча, мисалы көздүн чел кабыгындагы терең эмес чункурча, анын ичинде көп сандаган колбачалар жайгашкан, ошондуктан мындай аймак көрүүнүн эң курч аймагы болус эсептелет. Кошумча караңыз: Сары так.

ЯМКА (pit), чуңкурча – (анатомияда) сөөктүн же кайсы бир органдын үстүндөгү чуңкурча. Мисалы, түйүлдүктүн денесиндеги каалаган чуңкурча, анын ордунда кийинчерээк түрдүү органдар өсүп-өрчүйт.

ЯМКА ЗАДНЕПРОХОДНАЯ (proctodeum), көтөн чучуктук чуңкурча – эктодерманын чыгып турушу, ал түйүлдүктүн көтөн чучугунда пайда болот. Салыштыруу үчүн: Стомодеум.

ЯМКИ ГРУШЕВИДНЫЕ (piriform fossae), алмурут сымал (пириморфтуу) чуңкурчалар – өзүнүн сырткы көрүнүшү менен эки алмурут сымал чуңкурча, ал кекиртектин эки жагында жайгашкан.

ЯМОЧКА (foveola), чуңкурча – (анатомияда) тоголок формадагы чоң эмес чуңкурча.

ЯРЕМНЫЙ (jugular), моюнтурук, каамыт – моюн аймагына тиешелүү.

АНГИОЛОГИЯ

АВАСКУЛЯРНЫЙ (avascular), аваскулярдык – кан тамырлардын аздыгы же таптакыр жоктугу, бул термин көбүнчө кемирчектерге тиешелүү.

АВТОХТОННЫЙ (autochthonous), автохтондуу – 1. Жергиликтүү, пайда болгон жерде калган. Мисалы, кандын уюлушу, ал кандын агымы менен өтпөйт, ал өзүнүн пайда болгон жеринде кала берет, автохтонндук деп аталат. 2. Тышкы стимуляциясыз адам денесиндеги же кандайдыр бир органда пайда болуучу процесс (мисалы, жүрөктүн согушу).

АКРОЦИАНОЗ (acrocyanosis), акроцианоз – кан айлануу процесси бузулганда байкалуучу мурундун, эриндин жана бут-колдун учунун кара көк тартып кетиши.

АНГИИТ (angiitis), **ВАСКУЛИТ** (vasculitis), ангиит,васкулит – артерия жана вена тамырларынын сезгениши. Кайсы бир себептердин күчөшүндө пайда болушу мүмкүн, анын ичинде нодоздук полиартерииттин кесепетинен, курч нефриттин же кандын сывороткасынын курамынын өзгөрүшүнөн пайда болот.

АНГИОГЕНЕЗ (angiogenesis), ангиогенез – жаңы кан тамырлардын пайда болуусу. Мындай процесс шишиктин өрчүшүнө алып келет.

АНГИОДИСПЛАЗИЯ (angiodysplasia), ангиодисплазия – ичегилердин каптал бетинде майда кан тамырлардын топтолушу, кез-кезде кансырап калышы ыктымал.

АНГИОКЕРАТОМА (angiokeratoma), ангиокератома – тери алдына сөөл сыяктуу бүдүрөйгөн, жука кан тамырлардын чогулуп калуусу.

АНГИОСПАЗМ (angiospasm), ангиоспазм – майда кан тамырлардын капталынан жыйрылышы. Караңыз: Рейно оруусу.

АРТЕРИИ КОРОНАРНЫЕ, **АРТЕРИИ ВЕНЕЧНЫЕ** (coronary arteries), коронардык артериялар, бутактануучу тамыр артериялары – жүрөк булчуңдарын кан менен камсыз кылуучу артериялар. Оң жана сол коронардык артериялар (right and left coronary arteries) жүрөктү камсыздоочу башчалардан өтүшөт жана бутактанышат. Караңыз: Коронардык ангиопластика, Тамырдык айланма шунт.

АРТЕРИИ ПОДВЗДОШНЫЕ (iliac arteries), капчыт артериялар – бут жана жамбашты кан менен камсыз кылуучу артериялар.

АРТЕРИИТ (arteritis), артериит – артериялык тамырдын сезгенч оорусу. Чыкый (temporal) же краниалдык артериит (giant-cell arteritis) көпчүлүк учурда картайган адамдарда өрчүйт жана баш сөөктүн артерияларын жабыркайт.

АРТЕРИОГРАММА (arteriogram), артериограмма – артериалдык пульс аркылуу пайда болуучу термелүүнү катоого алуу. Катталган термелүүлөр кагаз сызмага жазылып же экранга (осциллоскоп) чыгарылат.

АРТЕРИОЛА (arteriole), артериола – артерия тамырынын эң майда бөлүкчөлөргө капиллярга бөлүнгөн бөлүгү.

АРТЕРИОЛИТ (arteriolitis), артериолит – артериолдордун сезгениши (майда артериялардын); ал артериалдык гипертензия менен сезгениши мүмкүн.

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ (arteriosclerosis), артериосклероз –

карыганда артерия тамырынын капталы катууланып жооноюшу; кандын басымы жогорулоочу ооруда байкалат. Көбүнчө атеросклероз синонимин пайдалануу үчүн колдонулат (караңыз: Атерома).

АРТЕРИОТОМИЯ (arteriotomy), артериотомия – артериялык тамырдын капталын кан чыгаруу үчүн кесүү.

АРТЕРИЯ (artery), артерия – жүрөктөн кан ташуучу ири тамырлар. Өпкө кан тамырларынан сырткары бардык артериялар кычкылтекке бай канды ташып жүрүшөт. Артерия беттери ички, ортоңку жана сырткы катмарлардан турат. Булардын ортоңкусу вегета-
69 тивдүү нерв системасынын таасири аркасында кичирейип жана бошоп туруучу жылмакай булчуңдуу клеткаларга бай. Кошумча караңыз: Аорта, Артериола.

АРТЕРИЯ БАЗИЛЯРНАЯ (basilar artery), базилярдык артерия – баш мээнин негизинде орун алган артерия, ал эки омуртка артериясынын кошулушунан пайда болот.

АРТЕРИЯ БЕДРЕННАЯ (femoral artery), сан артериясы – тышкы капчыт артериясынын уландысы болуп саналат жана жука чурай байламтасынын астынан өтөт.

АРТЕРИЯ БЕЗЫМЯННАЯ (innominate artery), **СТВОЛ ЩИТОШЕЙНЫЙ**, **СТВОЛ ПЛЕЧЕГОЛОВНОЙ** (brachiocephalic artery), аты жок артерия, калкан моюн сөңгөгү, ийин баш сөңгөгү – кыска артерия, ал аорта догосунун биринчи бутактанышы болуп саналат, андан оңго өйдө өтөт жана моюндун негизинде оң төш – акырек муунунун жанында аяктайт.

АРТЕРИЯ ПОДКЛЮЧИЧНАЯ (subclavian artery), акырек алдындагы артерия – чоң артерия, ал моюн менен колду кан менен камсыз кылат.

АРТЕРИЯ ПОЧЕЧНАЯ (renal artery), бөйрөк артериясы – чоң жуп артерия, ал ич көңдөй аортадан өтөт жана бөйрөктү кан менен камсыз кылат.

АРТЕРИЯ СОННАЯ (carotid artery), күрөө артериясы – эки башкы артериялардын бири, ал башты кан менен камсыз кылат; трахеянын жана кызыл өңгөчтүн жанынан өтүп башка жана моюнга түз өтөт.

АТЕРОМА (atheroma), атерома – май бездеринин суюктук чыгуучу жолу бүтүүдөн пайда болгон шишик.

Б

БОЛЕЗНЬ БЮРГЕРА (Buerger's disease), Бюргер оорусу – негизинен чылым чеккен жаш адамдарга мүнөздүү артерия оорусу. Өзгөчө бут артериялары жабыркайт. Оорулуу улам бир бутуна аксайт жана (буттарда кандын жакшы жүгүрбөй калуусунан) гангрена

коркунучу жаралат. Көпчүлүк учурларда коронардык жана веноздук тромбоздун келип чыгышы күтүлөт. Медициналык аталышы: Облетирацияланууучу тромбоангиит (thromboangiitis obliterans).

БОЛЕЗНЬ ФАБРИ (Fabry's disease), **АНГИОКЕРАТОМА** (angiokeratoma), Фабри оорусу, ангиокератома – тери алдына сөөл сыяктуу бүдүрөйгөн, жука кан тамырлардын чогулуп калуусу. Кары адамдардын жыныстык органдарынын тери беттеринде, жаш балдардын алакан жана таман алдыларында топтошкон түрдө кездешет. Ангиокератомалар хирургиялык жол менен алынат. Тукум куучулук оору болуп саналат.

БОЛЕЗНЬ ХЕНДА – ШЮЛЛЕРА – КРИСЧЕНА (Hand – Schuller – Christian disease), Хенд – Шюллер – Крисчен оорусу – оору негизинен 3–7 жаштагы балдарда болот. Баш сөөгүнүн кээ бир жери борпоң болуп рентгендик сүрөткө тартканда кадимки географиялык картага окшойт. Андан башка да көзү чанагынан чыгып, боюнун кодоолугу менен айырмаланат. Караңыз: Ретикулоэндотелиоз.

БОЛЕЗНЬ ЦЕРЕБРОВАСКУЛЯРНАЯ (cerebrovascular disease), цереброваскулярдык оору – баш мээ жана аны курчап турган катмарлардагы кан тамырлар оорусу. Көпчүлүк учурларда оору атерома же гипертензиялардын кесепетинен улам келип чыгат. Ооруга церебралдык тромбоз же эмболия менен байланышкан мээнин кан жетишсиз камсыздалышы (ишемия) же жабыркаган кан тамырлардын жарылышы мүнөздүү. Оорунун капысынан же кату мүнөздө кармаган пристубу инсульт (cerebrovascular accident) деп аталат.

В ВАЗОАКТИВНЫЙ (vasoactive), вазоактивдүү – кан өткөрүүчү тамырлардын, артериялардын тонусуна жана жарыкча диаметрине таасир этүүчү. Вазоактивдүүгө – эмоционалдык таасирленүү, артериялык кан басымы, айлана-чөйрөнүн температурасы жана атмосферадагы көмүр кычкыл газынын үлүшү өңдүү факторлор кирет.

ВАЗОДИЛАТАЦИЯ (vasodilatatiori), вазодилатация – кан тамырдын кеңейиши, өзгөчө артериялардын.

ВАЗОКОНСТРИКТОР, СРЕДСТВО СОСУДОСУЖИВАЮЩЕЕ (vasoconstrictor), вазоконстриктор, кан тамырын ичкертүүчү каражаттар – кан тамырын ичкертүүчү зат жана кан агуусун азайтат. Мындай заттарга метараминол жана фенилэфрин кирет.

ВАЗОКОНСТРИКЦИЯ (vasoconstriction), вазиконстрикция – кан тамырлардын тилкесинин ичкериши, өзгөчө артериялардын.

ВАЗОМОТОРИКА, РЕАКЦИЯ ВАЗОМОТОРНАЯ (vasomotion), вазомоторика, вазомотордук реакция – кан тамырлардын тилкесинин өзгөрүшү, айрыкча артериялардын. Караңыз:

Вазоконстрикция, Вазодилатация.

ВАЗОМОТОРНЫЙ, СОСУДОДВИГАТЕЛЬНЫЙ (vasomotor), вазомотордук, кан тамыр кыймылдаткыч – кан тамырлардын булчуң челинин капталдарынын бошоңдоо жана жыйрылуу процессин көзөмөлдөө.

ВАРИКОЗНЫЙ (cirsoid), варикоздук – бул термин чоюлган, көп сандагы варикоздуу кан тамырдагы көп сандаган түйүндөргө тиешелүү колдонулат, жана ошондой эле баш сөөктөгү шишикке (көңдөйлүү аневризмага (cirsoid aneurysm)) карата, артериотамырдык аневризманы сүрөттөөдө колдонулат.

ВАРИКОЦЕЛЕ (varicocele), варикоцеле – эркектин уруктук түтүгүнүн вена тамырынын кеңейиши.

ВАСКУЛИТ (vasculitis), васкулит – кан жана лимфа тамырларынын сезгениши. Караңыз: Ангиит.

ВАСКУЛЯРИЗАЦИЯ (vascularization), васкуляризация – кан тамыр бутактардын жаңыдан пайда боло баштаган учуру. ВЕНА (vein), вена, көк кан тамыры – жүрөктү кан менен камсыз кыла турган тамыр. Өпкө кан тамырларынан башкаларынын баарысы, ткань жана органдар аркылуу кычкылтек менен камсыз болушкан кан массасын, жүрөк кан тамырларына ташышат. Анатомиялык аталышы: Вена (vena). – Веналык (venous).

ВЕНЫ ВАРИКОЗНЫЕ (varicose veins, varices), варикоздук кан тамырлар – ар дайым көөп, тартылып жана ийри – буйру болуп турган кан тамырлар. Көпчүлүк учурларда бут терисинин алдыңкы катмары жабыркайт. Варикоздук кеңейүү кызыл өңгөч жана жумуртка (варикоцеле) тамырларында да кездешет. Жакынкы мезгилдерде кан тамырлардын варикоздук кеңейүүсү тукум куучулукка байланыштуу да келип чыгары аныкталган. Медициналык аталыш: Варикоздук кан тамырлар (varices).

ВЕТВЬ (ramus, көпч. rami), бутакча – 1. Бутакча жолдору. Нерв бутакчаларына же кан тамырларга тийиштүү айтылат. 2. Сөөктөн кетүүчү бутакча формасындагы өсүндү (мисалы, алдыңкы жаак бутакчасы).

ВНУТРИВЕННЫЙ (intravenous), тамырдын ичинде – тамырдын ичинде жайгашуучу. Мисалы инфузия же инъекция. Караңыз: Инфузия (куюуу), Инъекция.

ВОЛОКНА РЕТИКУЛЯРНЫЕ (reticular fibres), ретикулярдык булалар – бириктирүүчү ткандын ичке, ийилбеген жана бутактанган булалары, алар бири-бири менен бириктирилип ичке түйүндү пайда кылат, булар болсо кан тамырларды, булчуң булаларын, бездерди, нервдерди жана башка структураларды курчап турат. Булалар коллаген жана ретикулинден (reticulin) пайда болушкан.

Г

ГЕМОРРАГИЯ СУБАРАХНОИДАЛЬНАЯ (subarachnoid haemorrhage), субарахноидалдык геморрагия – субарахноидалдык мейкиндикке кан куюлуу. Мындай көрүнүш катуу баш ооруга, моюндагы ригиддүүлүкө алып келет. Бунун эң кеңири таралган бирден бир себеби мээ артериясынын аневризмасында жарылуу болуп саналат. Бул ооруну тактоо иретинде компьютердик томографиядан өтүү керек, андан башка диагноз бел пункциясын жасаганда жүлүндө кандын болушун аныктаганда тастыкталат.

ГЕПАРИН (heparin), гепарин – боор клеткалары, базофилдик лейкоциттер, томпок клеткалар тарабынан иштелип чыгуучу антикоагулянт; гепарин кандын уюу процессинин акыркы этабында тромбин ферментинин таасирин басыңдатат. Тазаланган формасы тромбоз же ушу сыяктуу ооруларда кандын уюп калбоосуна жол бербейт, канды токтотуу үчүн кеңири колдонулат, анализ үчүн алынган кан үлгүсүнө кошулат. Кошумча караңыз: Төмөн молекулярдык салмак менен гепарин.

ГИПЕРЕМИЯ (hyperaemia), гиперемия – дененин бир жерине кан толуу, кызарып калуу. **ГЛОМУС** (glomus, көпч. glomera), гломус – бут терилеринде жайгашкан анча чоң эмес кызыл жана көк тамырлардын бирикен жери. Гломустун негизги функциясы болуп организмдеги температураны жөнгө салуу саналат.

ГЛУБОКИЙ (profunda), терең – бул термин кан тамырларды же нервдерди сүрөттөөдө колдонулат, алар ткандын тереңинде жайгашат жана кан менен камсыз кылышат.

Д

ДИАПЕДЕЗ (diapedesis), диапедез – ак жана кызыл кан денечелери таза эле тамырлардын капталынан тышка сызылып чыгып кетиши. Көбүнчө адам уулуу зат менен ууланганда байкалат. И ИШЕМИЯ (ischaemia), ишемия – кан тамыр аркылуу дененин бир бөлүгүнө кандын аз барышы. Ал кан тамырлардын ичкериши жана өтпөстүгү менен туудурулган.

К

КАПИЛЛЯР (capillary), капилляр – диаметри болжолдуу түрдө 5–20 мкм болгон абдан ичке кан тамырлар. Алар көпчүлүк ткандарда торчолорду пайда кылат; капиллярларга кан артериолдордон келет да, венулаларга куят. Капиллярдын каптал беттери негизги катмар менен курчалган эндотелиалдык клеткалардын бир эле катмарынан турат. Мунун өзү, организмдеги ткандар менен кан тамырлардын ортосундагы кычкылтек, көмүр кычкыл газы, суу, туз жана башка заттардын өз ара

алмашуу процессин жеңилдетет.

КАПИЛЛЯРНЫЙ (microvascular), капиллярдык – өтө назик, чачтай ичке кан тамырдын көлөмү. Берилген термин көпчүлүк учурда майда кан тамырларды бириктирүүдө, микрохирургияда колдонулат.

КАПСУЛА БОУМЕНОВА (Bowman's capsule), Боумен капсуласы – эки дубалдуу нефрондун чыны сымал түрмөгү.

КЛУБОЧЕК (glomerulus, көпч. glomeruli), түрмөкчө – 1. Кан капиллярларынын түйүнү, ал нефрон капсуласы (боумен капсуласы менен (Bowman's capsule)) менен курчалган. 2. Бир нерсенин тоголок болуп топтолушу.

КОНТРАКТУРА ДЮПЮИТРЕНА (Dupuytren's contracture), Дюпюитрен сенеги – колдун манжаларынын бир тобу дайыма бүгүлүп, тырышып, кыймылсыз болуп калышы. Ал алакандагы чарымдар куушурулуудан келип чыгат.

КОНТРАКТУРА ИШЕМИЧЕСКАЯ ФОЛЬКМАННА (Volkmann's contracture), Фолькманндын ишемиялык контрактурасы – чеңгелдин контрактурасы (кээде бут кетменинин) бармактардын курч тырмак сымал абалында, бул фиброздун кесепетинен жана булчуңдардын кыскарышы, ал кан жүгүрүшүнүн бузулушу менен байланыштуу болот. Адатта мындай контрактура сыныктан кийинки абалдан кийин пайда болот. Кошумча караңыз: Кайсы бир анатомиялык көңдөйдө басымдын жогорулашы.

КРОВООБРАЩЕНИЕ КОЛЛАТЕРАЛЬНОЕ (collateral circulation), коллатералдык кан айлануу – 1. Эгерде негизги кан тамырлар бүтөлүп калганда, кандын капталкы кан тамырлардан өтүшүнүн альтернативдүү жолу. 2. Бири-бири менен биригишкен жана жүрөктүн коронардык артериялардын бутактарын камсыз кылышкан артериялар. Жүрөктүн төбөсүндө алар өтө татаал анастамоздорду пайда кылышат.

КРУГ КРОВООБРАЩЕНИЯ БОЛЬШОЙ (systemic circulation), кан айлануунун чоң тегереги – кан тамырлардын топтому, алар дененин бүт бөлүктөрүн кан менен камсыз кылат, өпкөнүн тамырларынан тышкары. Кан айлануунун чоң тегереги аорта жана анын бутактары менен пайда болгон, алар аркылуу кычкылтек менен байытылган кан бүт организм аркылуу жайылат, жана ошондой эле бүт веналар, алар аркылуу кычкылтек менен аз камсыздалган кан көңдөйлүү веналарга өтөт.

КРУГ КРОВООБРАЩЕНИЯ МАЛЫЙ (pulmonary circulation), кан айлануунун кичине тегереги – кан тамырлардын системасы, ал оң карынчада башталып өпкөгө багытталат, анда газ алмашуу болот, жана сол жүрөк алдында бүтөт.

М

МАКРОЦИТОЗ (macrocytosis), макроцитоз – канда аномалдык түрдө чоң өлчөмдөгү эритроциттердин (макроциттердин (macrocytes)) болушу.

МАЛЬФОРМАЦИЯ АРТЕРИОВЕНОЗНАЯ (arteriovenous malformation). Караңыз: Ангиома.

МЕДИЯ (media, tunica media), медия – 1. Вена же артерия капталынын ортоңку картышы. Үч картыштын эң жоону болуп саналат; ал катарлашкан, серпилмелүү булалык жана жылмакай булчуңдардан турат. 2. Ар кандай органдардын же адам денесинин кайсы бир бөлүгүнүн ортоңку катмары.

МЕНИНГОСОСУДИСТЫЙ (meningovascular), менингососуддук – баш мээнин жана жүлүндүн чел кабыктарына тиешелүү.

МИКРОАНГИОПАТИЯ (microangiopathy), микроангиопатия – майда кан тамырлардын капталдарынын жабыркашы. Кээ бир кант диабетиндеги ооруларда, бириктирүүчү ткандардын жабыркануусунда, инфекциялык ооруларда жана коркунунуч туудурган шишиктерде байкалат.

МОНОНУКЛЕОЗ (mononucleosis), мононуклеоз – кандын айланышында моноциттердин адаттан тышкары көп санда болушу. Караңыз: Лимфоиддик – клеткалык (моноцитардык) ангина (инфекциялык мононуклеоз).

Н

НАДХРЯЩНИЦА, ПЕРИХОНДРИЙ (perichondrium), кемирчек үстү, перихондрий – бириктирүүчү фиброздук ткандын калың катмары, кан, лимфа тамырлар жана нервдер менен байытылган, кемирчекти каптайт.

НАРУШЕНИЕ МОЗГОВОГО КРОВООБРАЩЕНИЯ ПРЕХОДЯЩЕЕ (ПНМК) (transient ischaemic attack, TIA), мээдеги кан айлануунун мезгилдүү бузулушу – эмболия, мээ артерияларынын тромбозу же кан тамырлардын спазмасынын натыйжасында баш мээнин кайсы бир бөлүгүндөгү кан айлануунун убактылуу бузулуусу.

НЕФРОСКЛЕРОЗ (nephrosclerosis), нефросклероз – бөйрөк артерияларынын, бутакчаларынын жана артериолдорунун склерозу. Артериолосклеротикалык нефросклероз (arteriolar nephrosclerosis) адатта кан басымынын жогорулашы (гипертензия) менен коштолот.

О

ОБОЛОЧКА ВНУТРЕННЯЯ, ички кабык – 1. Артериянын же тамырдын ички катмарынын капталы. 2. Кайсы бир органдардын же

алардын бөлүктөрүнүн ички катмары.

П

ПЕРИФЛЕБИТ (periphlebitis), перифлебит – вена тканын курчап тургандардын сезгениши: адатта флебитти башка ткандарга тарап кетиши каралат.

ПЕРФУЗИЯ (perfusion), перфузия – 1. Альвеолдордогу абаны кычкылтек менен байытып жана андагы көмүр кычкыл газын сүрүп чыгаруу үчүн өпкө тканы аркылуу кандын өтүшү. 2. Дары суюктуктугун узак убакытка чейин куюу же агызуу.

ПИЛЕТРОМБОЗ (pylethrombosis), пилетромбоз – боордун ичине кирүүчү капка венада кандын уюп калышы (караңыз: Тромбоз).

ПИЛЕФЛЕБИТ (pylephlebitis), **ПИЛЕФЛЕБИТ ГНОЙНЫЙ** (portal pyaemia), пилефлебит, ириңдүү пилефлебит – боордун ичине кирүүчү капка венасынын сезгениши жана тромбозу.

ПОЛИАРТЕРИИТ НОДОЗНЫЙ (polyarteritis nodosa),

ПЕРИАРТЕРИИТ НОДОЗНЫЙ (periarteritis nodosa), нодоздук полиартриит, нодоздук периартериит – белгисиз пайда болгон дарт, мында артериянын капталдарында сезгенип калган өрмөлөр пайда болот.

ПРЕГАНГРЕНА (pregangrene), прегангрена – гангрена болор алдындагы муун оорусунун акыркы баскычы. Адатта, бул термин буттардын ишемия оорусун туюндуруу үчүн колдонулат.

ПРОТОК АРТЕРИАЛЬНЫЙ (ductus arteriosus), артериалдык жол – түйүлдүктүн кан сосуду, ал өпкө артериясын аорта менен болгон жерди бириктирип турат.

ПРОТОК ГРУДНОЙ (thoracic duct), төш түтүкчө жолдору – лимфалык негизги эки жолдорунун бири.

ПРОТОК ОТКРЫТЫЙ АРТЕРИАЛЬНЫЙ (patent ductus arteriosus), артериалдык ачык түтүк. Караңыз: Артериалдык түтүк.

ПСЕВДОНЕВРИТ ЗРИТЕЛЬНЫЙ (pseudoneuritis), көрүү псевдоневрити – сезгенич менен байланышы жок, ретробульбардык невритке окшош болгон абал.

ПУРПУРА ГЕНОХА – ШЕНЛЕЙНА, ВАСКУЛИТ ГЕМОРРАГИЧЕСКИЙ (Henoch – Schönlein purpura),

ПУРПУРА ШЕНЛЕЙНА – ГЕНОХА (Schönlein – Henoch purpura),

ПУРПУРА АНАФИЛАКТОИДНАЯ (anaphylactoid purpura), Генох – Шенлейдин пурпурасы, геморрагикалык васкулит, анафилактоиддик пурпура – пурпуранын көп кездешүүчү түрү; көпчүлүк убакытта кичинекей балдарда байкалат. Көчүк терисинде жана астынкы аяктарда мүнөздүү кызыл папулездук - геморрагикалык

темгил пайда болот, ошол эле мезгилде артрит өрчүйт, ичеги карын симптомдор жана нефрит өрчүйт.

Р

РАСШИРЕНИЕ ВЕН ПИЩЕВОДА ВАРИКОЗНОЕ (oesophageal varices), кызыл өңгөчтүн кан тамырын кеңейтүү – порталдык гипертензиянын кесепетинен кызыл өңгөчтүн ылдыйкы үч бөлүгүндөгү тамырды кеңейиши. Кээде бул тамырлар жарылып кан агып кан кусууну жаратат.

РАСШИРЕНИЕ ПОДКОЖНОЙ ВЕНЫ НОГИ ВАРИКОЗНОЕ (saphena varix), буттун тери астындагы тамырынын варикоздук кеңейүүсү – буттун тери астындагы кээ бир аймактарындагы тамырлардын аномалдык түрдө кеңейүүсү.

РЕТИКУЛУМ, ретикулум – нерв жипчелеринин, кан тамырлардын түзүлүшү торчо болушу. Караңыз: Эндоплазматикалык ретикулум, Саркоплазматикалык ретикулум.

С

СИНДРОМ ПОДКЛЮЧИЧНОГО СБРОСА (subclavian steal syndrome), акырек астындагы түшүп кетүү – церебро-васкулярдык жетишсиздик, ал проксималдык блокадада омуртка артериясынан канды акырек алдындагы артерияга буруунун натыйжасында пайда болот.

СИНУС ВЕНОЗНЫЙ (sinus venosus), тамырдык синус – бир нече тамырлардан кан алуучу эмбриондун жүрөгүндөгү камера. Чоң кишинин жүрөгүндө веналык синус оң жүрөк алдынын бөлүгү болуп саналат.

СИНУСОИД, КАПИЛЛЯР СИНУСОИДНЫЙ (sinusoid), синусоид, синусоиддик капилляр – кан капиллярларынын түрүнө кирет, диаметри 25–30 мкм, кээ бир органдарда болот, мисалы, боордо, бөйрөк үстүндөгү безде. Кошумча караңыз: Порталдык система.

СОСУД (vessel), тамыр – организмдеги кайсы бир биологиялык суюктук өтүүчү түтүк же канал (кан же лимфа тамырлары).

СОСУД ВАРИКОЗНО РАСШИРЕННЫЙ (varix., көпч. varices), варикоздук кеңейтилген тамыр – жалгыз варикоздук тамыр.

СОСУД КРОВЕНОСНЫЙ (blood vessel), кан тамырлык – бүт организм аркылуу кан циркуляциялаган түтүк. Караңыз: Артерия, Артериола, Вена, Венула, Капилляр.

СОСУД МЛЕЧНЫЙ, СОСУД МОЛОЧНЫЙ (lacteal), сүттүү тамыр, сүт тамыры – ичке ичегинин түкчөсүнүн көрүнбөй башталган лимфатикалык каппиляры (синусу). Бул тамыр аркылуу сиңирилүүчү азыктар сиңдирилет.

СОСУДИСТЫЙ (vascular), тамырлык – кан тамырларына тиешелүү сөз.

СОСУДЫ СОСУДОВ (vasa vasorum), тамырлардын тамыры – майда артериялар жана веналар, алар кан тамырлардын дубалдарын азыктандырышат.

СТВОЛ, сөңгөк – 1. (Truncus, trunk) негизги тамыр же башка бир түтүкчө сымал орган, андан ар түрдүү бутактар өтүшөт. 2. (Trunk) нервдин негизги бөлүгү, ошондой эле кан тамырдын же лимфа тамырынын, андан ар түрдүү бутактар өтөт.

СТВОЛ АРТЕРИАЛЬНЫЙ (truncus arteriosus), артериалдык сөңгөк – негизги артериялык сөңгөк, ал түйүлдүктүн жүрөгүнөн чыгат. Кийинчерээк андан аорта жана өпкө артериясы өрчүйт.

Т

ТЕЛЕАНГИИТ (telangiitis), телеангиит – майда кан тамырлардын сезгениши. Караңыз: Ангиит.

ТЕЛЕАНГИЭКТАЗИЯ (telangiectasis, көпч. telangiectases), телеангиэктазия – капиллярлардын жана өтө майда тамырлардын кеңейиши. Өзгөргөн дененин ошондой 75 бөлүгүндө кара көк тактар байкалат. Телеангиэктазиялар ооздун былжырлуу катмарында, ичеги-карын системасында, дем алуу жана заара чыгуучу жолдордо пайда болуусу мүмкүн.

ТЕЛЬЦЕ МАЛЬПИГИЕВО (Malpighian body), Мальпигий денечеси – бөйрөктүн ичиндеги өтө майда кан тамырдын түргөн жипке окшош түрмөгү. Микроскопто өзүнчө бир чокмороктошкон жерди түзөт. Анын айланасына боумен капчыгы деп аталган катмар менен капталган. ТИК (tic), тик – дененин бир жериндеги булчуңдардын заматта эле тырышып калышы. Анын бир топ жолу кайталанышы. Кошумча караңыз: Жиль де ла Туретт синдрому.

ТРАНСМИГРАЦИЯ (transmigration), трансмиграция – бир нерсе аркылуу жылуу. Мисалы, кан клеткаларынын жабыркабаган капиллярлардын капталдары аркылуу жылып өтүүсү (караңыз: Диапедез).

ТРАНССУДАЦИЯ (transudation), транссудация – кандын суюк бөлүгү же башка суюктуктун челдер аркылуу сызылып өтүшү. Мындай суюктук транссудат (transudate) деп аталат. Караңыз: Транссудат.

ТРОМБОАНГИИТ ОБЛИТЕРИРУЮЩИЙ (thromboangiitis obliterans), облитерацияланган тромбоангиит. – Караңыз: Бюргер оорусу.

ТРОМБОЗ (thrombosis), тромбоз – кандын уюу процесси (тромба (thrombus)). Тромбоз ар кыл оорулардын жүрүшүндө кан тамырларда кездешүүсү мүмкүн. Мисалы, артерия тромбозу андагы

кандын жүгүрбөй калуусун жаратып, ткандардын кандан өксүшүнө алып келет. Коронардык артериянын тромбозу орулууда жүрөк приступтарынын жаралышынын себеби болушу мүмкүн (караңыз: Миокард инфаркты). Тромбоз кан тамырларда да өрчүшү мүмкүн, мында алардын сезгениши менен коштолот (караңыз: Флебит, Флеботромбоз). Тромб үзүлүп кетип жана кандын агымы менен кайсы-бир башка тамырга көчүп кетиши мүмкүн (караңыз: Эмболия).

ТРОМБОЗ КОРОНАРНЫЙ (coronary thrombosis), коронардык тромбоз – коронардык артерияда тромбдун пайда болуусу. Мунун натыйжасында, жүрөктүн айрым бир бөлүкчөсүнө кандын келиши токтойт. Бул болсо, акыр соңунда жүрөк булчуңунун инфаркттына алып келе турган атероманын жаралышы менен байланыштуу.

ТРОМБОЛИТИЧЕСКИЙ (thrombolytic), тромболитикалык – бул термин тромдорду эритүү жөндөмдүүлүгү бар факторду сүрөттөөдө колдонулат. Караңыз: Фибринолитикалык, Плазминогендин ткандык активатору.

ТРОМБОФЛЕБИТ (thrombophlebitis), тромбофлебит – венанын капталына кан уюп сезгениши. Кандагы физиологиялык өзгөрүү жана курсактагы басымдан улам тромбофлебитке кош бойлуу аялдар көбүрөөк чалдыгышат.

ТРОМБОЦИТЕМИЯ (thrombocythaemia), тромбоцитопения – клеткалардын аномалдык пролиферациясы менен мүнөздөлүүчү дарт, алардан кандын тромбоциттери (мегакариоциттери) пайда болот, анын кесепетинен канда тромбоциттердин саны кыйла көбөйүп кетет.

ТРОМБОЦИТОЗ (thrombocytosis), тромбоцитоз – кандагы тромбоциттердин санынын көбөйүп кетиши. Кандын коркунучтуу шишигинде, өнөкөт инфекцияларында, ошону менен бирге ар кыл ооруларда кездешүүсү мүмкүн.

ТРОМБОЦИТОПЕНИЯ (thrombocytopenia), тромбоцитопения – кандагы тромбоциттер санынын азайышы. Анын мүнөздүү белгилери болуп тери алдынан кансырашы, канталап көгөрүү жана травмадан соң узак мөөнөт кансыроо саналат. Тромбоцитопениянын келип чыгуусуна тромбоциттердин аздыгы же алардын ашыкча кыйрап жок болуусу себеп болот. – Тромбоцитопеникалык (thrombocytopenic).

ТРОМБОЭМБОЛИЯ (thromboembolism), тромбоэмболия – артериялык тамырларда кан уюп, анын бөлүгү экинчи кан тамырга тарашы.

ТРОМБОЭНДАРТЕРИЭКТОМИЯ (thromboendarterectomy), **ЭНДАРТЕРЭКТОМИЯ** (endarterectomy), тромбоэндартериэктомия, эндартерэктомия – артерия тамырынын ичине уюган канды тамырдын ички катмары менен кошо алып таштоочу операция.

Ф

ФЕНИТОИН (phenytoin), фенитоин – талмага каршы каражат; чоң жана фокалдык эпилептикалык талмаларды көзөмөлдөө үчүн колдонулат.

ФИЛЯРИАТОЗ, **ФИЛЯРИОЗ** (filariasis), филяриатоз, филяриоз – филярия митеси деп аталган мите пайда кылган оору. Тропикалык жана субтропикалык климаттуу өлкөлөрдүн жашоочулары үчүн мүнөздүү оруу.

ФЛЕБИТ (phlebitis), флебит – вена тамырынын сезгениши; адатта астынкы аяктардагы веналарда өрчүйт.

ФЛЕБИТ БЕЛЫЙ БОЛЕВОЙ (white leg), оору туудуруучу ак флебит. Караңыз: Тромбофлебит.

ФЛЕБОСКЛЕРОЗ (phlebosclerosis, venosclerosis), флебосклероз – бут кан тамырларындагы сейрек учурай турчу дегенеративдик өзгөрүүлөр. Вена кан тамырынын капталына кошуучу ткандар арбын өсүүдөн тамырдын катуулашы.

ФЛЕБОТРОМБОЗ (phlebothrombosis), флеботромбоз – вена тамыры сезгенүүдөн анын капталына кан уюп калуу. Адатта флеботромбоз балтырдын арткы бетинин терең веналарында өрчүйт (тромбофлебитке карама-каршы, мында буттардын сырткы веналары жабыркайт) (караңыз: Флебит)).

ФЛЕГМАЗИЯ БЕЛАЯ БОЛЕВАЯ (phlegmasia alba dolens), оору туудуруучу ак флегмазия. Караңыз: Тромбофлебит.

Э

ЭМБОЛ (embolus, көпч. emboli), эмбол – уюган кан, аба, майдын бөлүгү кан тамырдын көңдөйүн бөгөп калууга көмөктөшүүшү (караңыз: Эмболия).

ЭМБОЛИЯ (embolism), эмболия – уюган кан, аба, майдын бөлүгү кан бир жерден экинчи жерге барып, кан тамырды бүтөп калышы. Бул жүрөктүн инфаркт оорусунда байкалат. Кошумча караңыз: Аба эмболиясы.

ЭМБОЛИЯ ВОЗДУШНАЯ (air embolism), аба эмболиясы – аба торчосу, ал толугу менен жүрөктүн оң карынчасындагы кандын чыгышына тоскоолдук кылат. Орулуу толугу менен абанын жетишсиздигин жана көкүрөктө катуу ооруну сезет; бир аз убакыттан кийин анда курч жүрөк жетишсиздиги өрчүйт.

ЭМБОЛИЯ ЛЕГКИХ (pulmonary embolism), өпкөнүн эмболиясы – өпкө артериясынын же анын бир бутагынын эмбола менен бүтөлүшү. Өпкөдө чоң эмболанын пайда болушу, адамда курч жүрөк жетишсиздигин же өлүмгө да алып келиши мүмкүн. Майда эмболалар өпкө ын өлүмүнө алып келет жана оруулууда плевриттин ошондой эле

кан кусууну пайда кылат.

ЭНДАРТЕРИИТ (endarteritis), эндартериит – артерия тамырларынын ички катмарынын өнөкөт сезгениши, көпчүлүк учурда көтөн жара оорусундагы акыркы стадиясында өрчүйт.

ЭРИТРОБЛАСТОЗ ПЛОДА (erythroblastosis foetalis), түйүлдүкүн эритобластозу – жаңы төрөлгөн балдарда кезигүүчү оор сейрек кездешүүчү анемия, ал баланын эритроциттеринин бузулушунан пайда болот. Адатта ал эне менен баланын резус-факторунун дал келбестиги менен байланыштуу болот. Караңыз: Резус-фактор.

ЭРИТРОМЕЛАЛГИЯ (erythromelalgia), эритромелалгия – теринин кан тамырларынын пароксизмалдык жоонуюсу, адатта таманда пайда болот.

Podręcznik naukowy

Sayidyrakhimova D.S., Nasirdinova Y.A., Abdirakhmanova G.M.,
Nasirdinova U.K., Atamirzaeva M.KH.

SŁOWNIK TERMINÓW I POJĘĆ MEDYCZNYCH
(w językach angielsko-rosyjsko-uzbecko-kirgiskim)

Subscribe to print 08/04/2025. Format 60×90/16.
Edition of 300 copies.
Printed by "iScience" Sp. z o. o.
Warsaw, Poland
08-444, str. Grzybowska, 87
info@sciencecentrum.pl, https://sciencecentrum.pl

ISBN 978-83-68188-19-6